Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Andersen, H. C.

Titel: I Sverrig

Citation: Andersen, H. C.: ”I Sverrig”, i Andersen, H. C.: *I Sverrig*, udg. af Mogens Brøndsted , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 2003, s. 1. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-hcaisverrigval-shoot-workid54107.pdf (tilgået 20. april 2024)

Anvendt udgave: I Sverrig

2
3

H.C. ANDERSEN

I Sverrig

TEKSTUDGIVELSE, EFTERSKRIFT OG NOTER VED Mogens Brøndsted

Danske Klassikere
Det Danske Sprog- og Litteraturselskab
Borgen

4

Danske Klassikere udgives med støtte af Kulturministeriet. Redaktionsudvalg: Vibeke Hvidtfeldt fra Nyt Dansk Litteraturselskab, Hanne Marie Svendsen for Danske Skønlitterære Forfattere, Mogens Brøndsted, Jørgen Hunosøe og Esther Kielberg for DSL. Serien redigeres af Jørgen Hunosøe under medvirken af Nicholai Reinseth, dette bind desuden af Erik Dal som tilsynsførende. Tekstgrundlag: Originaludgaven 1852. Nr. 301156.

Efterskrift og noter © DSL/Borgen 2003 . ISBN 87-21-02270-4 Omslag: Lars Rosenquist Bech-Jessen . Omslag: Frederik Ludvig Storchs maleri af H.C. Andersen, 1852. Manuskriptgengivelsen: se s. 161. Bagsiden: karikaturtegning af Friz von Dardel, 1849 . Tryk: Rounborgs grafiske Hus, Holstebro . Papir: Book Design - 1,3 - 100g, Svanemærket, klor- og syrefrit . ISO 9706

Tak for økonomisk støtte fra Moth-Lunds Fond

5

6

I Sverrig *udkom 19.5.1851 i 2025 eksemplarer, kostede 1 rigsbankdaler og omfatter: [I]: smudstitel:* I Sverrig. *[II, IV og VI] blanke. [III] titelblad som gengivet, titlen 76 mm. [V] dedikation. [VII-VIII] indhold (ndf. s. 175). 1-210 tekst.*

7

Digteren, Vennen,
den ædle
Bernhard v. Beskow
tilegnet

8
9

I
Vi reise

Det er deiligt Foraar; Fuglene synge, - Du forstaaer ikke deres Sang? Saa hør den da i fri Oversættelse.

»Sæt Dig paa min Ryg!« siger Storken, vore grønne Øers hellige Fugl, »jeg bærer Dig over Sundet. Sverrig har ogsaa friske duftende Bøgeskove, grønne Enge og Kornmarker; i Skaane, ved de blomstrende Æbletræer bag Bondens Huus, vil Du troe, Du endnu er i Danmark!«

»Flyv med mig«, siger Svalen, »jeg flyver over Hallands Aas, hvor Bøgeskoven slipper, jeg flyver høiere mod Nord end Storken. Du skal see Muldjorden gaae over i Klippegrund, see venlige Byer, gamle Kirker og Gaarde, hvor der er hyggeligt og godt, hvor Familien staaer i Kreds omkring Bordet og siger deres Bøn, hvor den mindste af Børnene læser for, og Morgen og Aften synges en Psalme; jeg har hørt det, jeg har seet det,

som Lille, fra min Rede under Taget.«

»Kom med! kom med!« skriger den urolige Maage og flyver i ventende Kredse. »Kom med til Skjærgaardene, hvor tusindviis Klippe-Øer med Fyr og Gran ligge som Blomsterbede langs Kysten, Fiskerne drage der de fyldte Net!«

»Hvil Dig mellem vore udspændte Vinger!« synge de vilde Svaner. »Lad os bære Dig op til de store Søer, de evigt brusende piilsnare Elve, hvor Egeskoven længst slipper, og Birken bliver lille. Hvil Dig mellem vore udspændte Vinger, vi flyve op til *Sulitelma*, Øens Øie, som Bjerget kaldes, vi flyve fra den foraarsgrønne Dal op over Snedriverne til Bjergets Top, hvorfra Du øiner 10 Nordhavet hiin Side Norge. Til Jemteland flyve vi, hvor Bjergene ere høie og blaa, hvor Fossene bruse, hvor Blussene tændes som Budstikke at Færgen ventes. Op til de dybe kolde, ilende Vande, hvor Midsommersolen ikke gaaer ned, hvor Aftenrøde er Morgenrøde!«

Det er Fuglenes Sang! skulle vi lægge den paa Hjertet? Skulle vi følge med, i det mindste et Stykke! vi sidde ikke op paa Svanens Vinger eller Storkens Ryg; vi skride frem med Damp og Heste, ja ogsaa paa vore egne Been, og skotte saa imellem fra Virkeligheden ud over Gjærdet i Tankens Rige, der altid er vort nære Naboland, plukke der en Blomst eller et Blad, de komme med i Mindebogen, de sprang jo ud paa Reisens Flugt, og høre ogsaa med til den; vi flyve og vi synge: Sverrig, du herlige Land!

Sverrig! hvor i Oldtid hellige Guder kom fra Asiens Bjerge; Land, der endnu har Straaler af hine Udødeliges Glands, den strømmer fra Blomsterne i Navnet *Linné*, den straaler for det ridderlige Folk fra *Carl den Tolvtes* Banner, den lyser fra den opreiste Steen paa Marken ved Lützen! - -

Sverrig! Du Land for den dybe Følelse, de inderlige Sange, Hjem for de klare Elve, hvor vilde Svaner synge i Nordlysskjær. Du Land, paa hvis dybe stille Søer Nordens Fee bygger sine Søilegange, og hen over Iisspeilet fører sine kjæmpende Skygge-Hære. Herlige Sverrig med den duftende *Linnæa*, med Jennys sjælfulde Sange. Til dig ville vi flyve med Stork og med Svale, med den urolige Maage og den vilde Svane, din Birkeskov dufter forfriskende sund! under dens hængende, alvorsfulde Grene, paa Træets hvide Stamme skal Harpen hænge, Nordens Sommervind suse i den!

11

II
Trollhättan

Hvem traf vi ved Trollhättan? Ja, det er en mærkelig Historie og den ville vi fortælle.

Vi stege i Land ved den første Sluse, og stode som i et engelsk Have-Anlæg; de brede Gange ere belagte med Gruus, og hæve sig i korte Terrasser mellem den solbelyste Grønsvær; her er venligt, yndigt, men slet ikke imponerende; vil man derimod betages paa denne Maade, da maa man gaae lidt høiere op til de ældre Sluser, der dybe og smalle ere sprængte gjennem den haarde Klippeblok. Det seer storartet ud, og Vandet bruser til Skum dybt nede i det sorte Leie. Her oppe overseer man Dal og Elv; Flodbredden paa den anden Side hæver sig i grønne bølgeformige Høie, grupperede med Løvtræer og rødmalede Træhuse, der begrændses af Klipper og Granskov. Gjennem Sluserne stige Dampog Seilskibe, Vandet selv er den tjenende Aand, der maa bære dem op over Fjeldet; fra Skoven summer, bruser og larmer det. Trollhättafaldenes Drøn blande sig med Larmen fra Saugmøller og Smedier.

»Om tre Timer ere vi gjennem Sluserne«, sagde Capitainen, »i den Tid kunne De see Faldene. Ved Værtshuset deroppe træffes vi igjen«.

Vi gik ad Stien gjennem Skoven, en heel Skare barhovede Drenge omringede os, Alle vilde de være vore Førere; den ene skreg i Munden paa den anden, hver gav sin modsigende Forklaring, hvor høit Vandet stod og hvor høit det ikke stod, eller kunde staae; der var ogsaa her stor Uenighed blandt de Lærde. Og 12 snart standsede vi paa en lyngrød Klippe, en svimmelgjørende Terrasse; foran os, dybt nede, det brusende Vand: Helvedsfaldet, og over dette atter Fald ved Fald, den rige fuldtstyrtende Elv, Udløbet af Sverrigs største Indsøe. - Hvilket Skue, hvilken Brusen, foroven, forneden! det er som et Havs Bølger, men et Hav af skummende Champagne, af kogende Mælk; øverst ombruses to Klipper, saa Vandstøvet løfter sig som Engtaage, nedenfor trænges Vandet mere sammen, styrtes igjen, skyder fremad og gaaer i Cirkel tilbage som smult Vande, og vælter da i Helvedsfaldet sit lange havtunge Fald. - Hvilken Orkanbrusen i Dybet, hvilket Syn! man har ikke Ord!

Og det havde her heller ikke vore skrigende smaa Førere, stumme stode de, og da de igjen begyndte med Forklaringer og Fortællinger kom de ikke langt dermed, thi en gammel Herre, Ingen af os havde tidligere lagt Mærke til ham, men han var nu mellem os, trængte anderledes igjennem med sin forunderlig klingende Stemme; han vidste Besked om Stedet og om gamle Dage, som om disse havde været igaar.

»Her paa Klippeholmene,« sagde han, »var det i hedenske Tider, som de jo kaldes, at Kjæmperne afgjorde deres Strid. Kjæmpen *Stærkodder* boede i denne Egn, og syntes godt om den smukke Pige *Ogn Alfafoster*, men hun kunde bedre lide *Hergrimer*, og saa blev han af *Stærkodder* fordret til Strid her ved Faldet, og fandt sin Død, men *Ogn* sprang til, tog sin Brudgoms blodige Sværd og stak det i sit Hjerte; *Stærkodder* fik hende ikke. Saa gik der hundred Aar og atter hundred Aar igjen, Skoven var da tyk og tæt, Ulve og Bjørne gik her, Sommer og Vinter; onde Røvere huserede, Ingen kunde finde deres Skjul; derhenne var det; ved Faldet ud for Top-Øen, paa norsk Side, var deres Hule, nu er den styrtet sammen. - Klinten deroven over -!«

»Ja, *Skrædderklinten*!« raabte alle Drengene, »den styrtede i Aaret 1755.«

»Styrtede!« sagde Manden, ligesom i Forundring over at Andre end han kunde vide det. - »Alting styrter en Gang, og Skrædderen strax. Røverne havde stillet ham op paa Klippen og forlangte, at vilde han løses fra dem, da skulde hans Løsepenge være, 13 at han deroppe ihast syede en Klædning færdig; og han prøvede ogsaa paa det, men ved det første Sting, idet han trak Traaden ud, svimlede han ned i det brusende Vand; og saa fik Klippen Navn af Skrædder-Klinten. En Dag fangede Røverne en ung Pige, hun forraadte dem; hun tændte en Ild derinde i Hulen, Røgen blev seet, Hulen fundet og Røverne fangne og dræbte; Tyvfaldet hedder det der udenfor, og der, nede under Vandet, er endnu en Hule, Elven styrter sig der ind og koger tilbage; man seer det nok heroppe, man hører det, men det høres bedre inde under Bjergmandens Loft!«

Og vi gik videre, langs Faldet, henimod *Topøen*, altid paa siirlige, med Saugspaaner belagte Gange til Polhems Slusen, en Sprængning i Fjeldet for det først paatænkte Sluseværk, der ikke bragtes istand, men hvor Kunsten derved har skabt det mest imponerende af alle Trolhættens Fald; lodret i det sorte Dyb falder det ilende Vand. Fjeldsiden her er sat i Forbindelse med Topøen ved en let Jernbro, der synes som kastet hen over Afgrunden; man gaaer paa det gyngende Gulv hen over det henflyvende knusende Vand, og staaer da paa den lille Klippe-Ø, mellem Fyr og Gran, som skyde frem fra Revnerne; foran os styrter et Havs Bølger og knuses mod Steenblokken hvor vi staae, overstænkede af den fine, evige Regn; paa hver Side flyver Strømmen, som skudt ud fra en Kjæmpekanon, og brydes i Fald ved Fald; vi see ud over dem alle, og gjennemfyldes af de harmoniske Drøn, de samme altid, gjennem Aartusinder.

»Over til Øen der kan da aldrig Nogen komme?« sagde Een af vort Selskab, pegende mod den større Ø ovenfor det øverste Fald.

»Jeg veed dog een,« sagde den Gamle og nikkede med et eget Smiil.

»Ja det kunde min Bedstefader,« sagde den største af Drengene, »men ellers kommer der knap nogen hvert hundred Aar. Korset, der er sat op derovre, har min Bedstefader sat. Det havde været en haard Vinter, hele Wenern var lagt til, Isen dæmmede Udløbet, og saa blev her mange Timer tør Bund, Bedstefader har fortalt det, han gik med to Andre over, satte Mærket op og kom 14 tilbage; men saa knaldede det saa frygteligt, ligesom det var Kanoner, Isen gik og Elven kom over Engen og Skoven. Det er sandt hvert Ord jeg siger.«

En af de Reisende citerede Tegnérs:

»Vildt Göta störtade från Fjällen,
Hemsk Trollet från sit Toppfall röt!
Men Snillet kom och sprängd stod Hällen,
Med Skeppen i sit Sköt!«

»Stakkels Trold,« vedblev han, »det gaaer tilagters med Din Magt og Herlighed! Menneskeaanden overflyver Dig, Du kan gaae i Lære hos den.«

Den snaksomme Gamle gjorde en Grimasse, mumlede noget i Skjægget - - men vi vare netop ved Broen udfor Vertshuset, Dampskibet gled gjennem den aabnede Vei, Enhver skyndte sig med at komme ombord, og snart tog det Fart hen ad Elven oven for Faldet, som om dette slet ikke var.

»Og det lader sig gjøre!« spurgte den Gamle. Han kjendte slet ikke til Dampskibe, havde aldrig før i Dag seet et saadant, og derfor var han ogsaa snart oppe, snart nede; nu stod han ved Maskineriet og stirrede ned paa den hele Sammensætning, som skulde han tælle Nagler og Skruer, nu var han høit paa Hjulkasserne, eller halv over Relingen. Canalveien syntes ham noget ganske nyt, Kortet over den og Reisebøgerne vare ham ganske fremmede Gjenstande, han vendte dem, han dreiede dem, læse troer jeg ikke han kunde. Men Besked i Egnen vidste han, det vil sige Besked fra gamle Tider.

Hele Natten paa Wenern sov han ikke; han studerede Dampskibsfarten; og da vi i Morgenstunden fra Søen steg op ad Sluse-Terrasserne, høiere og høiere, fra Sø til Sø, hen over Høisletten, høiere, altid høiere, var han i en Travlhed, der syntes ikke at kunne blive større; og vi naaede *Motala.* - Den svenske Forfatter *Tørneros* fortæller om sig selv, som Lille, at han da spurgte engang, hvad det var, der dikkede inde i Uhret, og man svarede ham: *»det*

er Blodløs!« - En Rædsel som den der da greb ham og bragte Barnets Pulse i Feberslag og Haaret til at reise sig med Isnen paa Hovedet, 15 øvede ogsaa i Motala sin Kraft over den Gamle fra Trollhättan. Vi gik om i Motalas store Fabrik. Hvad der dikker i Uhret, slaaer her med stærke Hammerslag. Det er »*Blodløs*,« der drak Liv af Mennesketanken, og ved den fik Lemmer af Metaller, af Steen og Træ; det er *Blodløs*, der ved Mennesketanken vandt Kræfter, som ikke Mennesket selv physisk eier. I Motala sidder *Blodløs* og gjennem de store Haller og Stuer strækker han sine haarde Lemmer, hvis Led og Dele ere Hjul ved Hjul, Kjæder, Stænger og tykke Jerntraade. - Træd herind og see hvor de gloende Jernstykker presses til lange Jernstænger, *Blodløs* spinder den gloende Stang. See hvor Saxen klipper i de tunge Metalplader, klipper saa stille og saa blødt, som var det i Papir; hør hvor han hamrer, Gnisterne flyve fra Ambolten! see hvor han knækker de tykke Jernstænger, knækker efter Længde-Maal, det gaaer, som var det en Stang Lak der brødes. Foran dine Fødder rasle de lange Jernstykker, Jernplader høvles i Spaaner; foran dig dreie sig de store Hjul, og hen over dit Hoved løbe levende Jerntraade, svære, tunge Jernsnore, det hamrer, det surrer, og søger du ud i den aabne Gaard, mellem store omkastede Kjædler til Dampskibe og Bane-Vogne, da strækker ogsaa *Blodløs* her ud en af sine favnelange Fingre og haler afsted. Alt er levende, Mennesket staaer kun og stiller af og stopper! Vandet springer En ud af Fingerspidserne ved at see derpaa, man dreier sig, man vender sig, staaer stille, bukker og veed ikke selv hvad man skal sige af bare Ærbødighed for den menneskelige Tanke, der her har Jernlemmer, og imidlertid gaaer bestandig den store Jernhammer med tunge Slag, det er som den sagde: »Banko, Banko! mange Tusind Daler Banko i reen Fortjeneste! Banko, Banko!« - hør det, som jeg hørte det, see det, som jeg saae det; - den gamle Herre fra Trollhättan gik op i bare Beskuelse, sveiede og svingede sig, krøb paa Knæ og stak Hovedet ind i Kroge og mellem Maskiner, han vilde nu kjende Alting saa nøiagtigt, see Skruen paa Propél-Fartøiet, forstaae dens Mekanisme og Virken nede under Vandet, og Vandet selv haglede ham ned ad Panden; han gik ubevidst baglænds i mine Arme, ellers var han gaaet i Maskineriet og knækket over; han saae paa mig, han trykkede min Haand.

»Og Alt dette gaaer naturligt til,« sagde han, »simpelt og begribeligt. 16 Skibene gaae mod Vind og mod Strømmen, seile op over Skove og Bjerge, Vandet maa løfte, Dampen maa drive?«

»Ja,« sagde jeg. - »Ja,« sagde han, og atter *ja*, med et Suk - - det forstod jeg ikke den Gang, men Maaneder efter forstod jeg det, og til den Tid vil jeg strax gjøre Springet, og vi ere igjen ved Trollhättan. Jeg kom her i Høsten paa min Tilbagereise, blev nogle Dage i denne mægtige Natur, hvor det travle Menneskeliv meer og meer trænger ind og forvandler lidt efter lidt det Maleriske til det Fabriknyttige. Trollhättan maa gjøre Gavn, sauge Bjælker, drive Møller, hamre og bryde; den ene Bygning voxer op ved den anden, om halvtredsindstyve Aar er her en Stad. - Men det var ikke Historien! jeg kom som sagt her tilbage i Høst; den samme Brusen, de samme Drøn, den samme Stigen og Synken i Sluserne, de samme sladdrende Drenge, der førte Reisende til Helvedsfaldet, til Jernbroen, Øen og til Vertshuset. Her sad jeg og bladede i de gjennem en Række af Aar samlede Bøger, hvori Reisende have nedskrevet deres Navne, Følelser og Tanker ved Trollhättan; næsten altid det samme, Forbauselse udtalt i forskjellige Sprog, sædvanlig paa Latin og da med de Ord: *»veni, vidi, obstupui!*

« Een har skrevet: »jeg har seet Naturens Mesterstykke vandre gjennem Kunstens!« en anden kan ikke sige hvad han saae, og hvad han saae kan han ikke sige. En Brugspatron gaaer ind paa det Nyttige og har skrevet: »Med største Fornøielse seet dette for os i Wermland nyttige Arbeide Trollhättan.« En Provstinde fra Skaane, saaledes underskriver hun sig, har holdt sig til Familien og kun tegnet i Mindebogen som sin Følelse ved Trollhättan:

»Gud give min Svoger Lykke, Forstand har han!« Enkelte have til de Andres Følelser føiet flaue Vittigheder, dog som Perle paa denne Skrift-Dynge glindser Tegnérs Digt, af ham selv nedskrevet her den 28de Juni 1804.

»Götha kom i dans från Seves fjällar,
Kölar spelte på dess lugna flod;
Plötsligt ur en borg af hällar
Trollhättan i hennes förväg stod.
Skum och fasa Trollet kring sig spydde,
Seglarn såg, och bäfvade och flydde.
17 *Snillet kom - med mäktig hand*
Slog det klippan, som föll ner och lydde.
Ock knöt så ihop, i evigt band
Ocean och fjällboens land.«

Jeg saae op fra Bogen og hvem stod foran mig, stod for at gaae igjen - den Gamle fra Trollhättan;

medens jeg havde flakket om heelt op til Siljans Bredder, havde han bestandigt gjort Canalreiser, seet Sluer og Fabrikker, studeret Dampen i al dens Tjenestedygtighed, han talte om de paatænkte Jernbaner i Sverrig, Banen mellem Hjelmaren og Wenern. - Jernbaner havde han imidlertid endnu aldrig seet, jeg beskrev ham derfor disse udstrakte Veie, der snart løfte sig som Volde, snart som taarnhøie Broer, snart som milelange Haller, sprængte gjennem Fjældene, talte om Amerika og om England.

»Man spiser Frokost i London, og samme Dag drikker man Thee i Edinburgh.«

»Det kan jeg,« sagde Manden, og det sagde han som om Ingen uden han kunde det.

»Jeg kan ogsaa,« sagde jeg, »og jeg har gjort det.«

»Og hvem er da De?« spurgte han.

»En sædvanlig Reisende,« svarede jeg, »en Reisende, der betaler for Befordringen. Og hvem er De?«

Da sukkede Manden. »De kjender mig ikke, min Tid er forbi, min Magt er ingen, Blodløs er stærkere end jeg.« - - Og saa var han borte.

Da begreb jeg hvem han var! ja hvor en stakkels Bjergaand maa være tilmode, der kun hvert Aarhundred kommer op for at see, hvorledes det gaaer fremad paa Jorden. Det var *Bjergaanden* og ingen anden, thi i vor Tid er ethvert oplyst Menneske betydeligt klogere; og jeg saae med en Slags stolt Følelse paa min Tidsalder, med de susende Hjul, de tunge Hammerslag, Saxen der klipper saa blødt i Metalplader, de tykke Jernstænger, der knækkes som en Stang Lak, og Musiken, hvor Hammerslaget lyder:

»Banko, Banko, hundredtusind Banko!« og alt ved Damp - ved Aanden og *Aanden.*

Det var Aften; jeg stod paa Høiden ved Trollhättans gamle 18 Sluser, saae Skibene med udspændte Seil glide hen over Engen, som Spøgelser, store og hvide. Sluseportene aabnedes med Tyngde og Brag, som man fortæller om *den hemmelige Rets* Kobberporte.

Aftenen var saa stille; i den dybe Ro hørtes Trollhätta-Faldene, som var det et Chor af hundrede Vandmøller, altid een og samme Tone, kun een, og i den klang et dybt, mægtigt Bulder, der syntes at forplante sig igjennem Jorden, og just ved Alt dette følтes den uendelige Stilhed i Naturen. Pludselig fløi en stor Fugl ud fra Træerne, saa tung fløi den ind i Skoven, ned mod Faldene.

Var det *Bjergaanden*? - Vi ville troe det, det er interessantest.

19

III
Fugl Phønix

I Paradisets Have, under Kundskabstræet, stod en Rosenhæk; her, i den første Rose, fødtes en Fugl, dens Flugt var som Lysets, deilig dens Farve, herlig dens Sang.

Men da *Eva* brød Kundskabens Frugt, da hun og *Adam* joges fra Paradisets Have, faldt fra Straffe-Englens Flammesværd en Gnist i Fuglens Rede og antændte den. Fuglen døde i Flammerne, men fra det røde Æg fløi en ny, den eneste, den altid eneste *Fugl Phønix.* Sagnet melder, at den bygger i Arabien, og hvert hundred Aar brænder sig selv op i sin Rede, og at en ny Phønix, den eneste i Verden, flyver ud fra det røde Æg.

Fuglen omflagrer os, hurtig som Lyset, deilig i Farve, herlig i Sang. Naar Moderen sidder ved Barnets Vugge er den ved Hovedpuden, og slaaer med Vingerne en Glorie om Barnets Hoved.

Den flyver gjennem Nøjsomhedens Stue, og der er Sol-Glands derinde, den fattige Dragkiste dufter med Violer.

Men Fugl Phønix er ikke alene Arabiens Fugl, den flagrer i Nordlys-Skjær paa Laplands lissletter, den hopper imellem de gule Blomster i Grønlands korte Sommer. Under Fahluns Kobberklipper, i Englands Kulgruber flyver den, som et pudret Møl, hen over Sangbogen i den fromme Arbeiders Hænder. Den seiler paa Lotusbladet ned ad Ganges hellige Vande, og Hindupigens Øie lyser ved at see den.

Fugl Phønix! Kjender Du ham ikke? Paradisets Fugl, Sangens hellige Svane. Paa Thespiskarren sad den, som en sladdrende Ravn, og slog med de sorte bærmebesmurte Vinger; over Islands 20 Sanger-Harpe gled Svanens røde, klingende Næb; paa Shakspears Skulder sad den som Odins Ravn og hvidskede ham i Øret:

Udødelighed; den fløi ved Sangerfesten gjennem Wartburgs Riddersal.

Fugl Phønix! Kjender Du ham ikke? Han sang dig Marseillaisen, og Du kyssede Fjæren, der faldt fra hans Vinge; han kom i Paradiisglands, og Du vendte Dig maaskee bort til Spurven, der sad med Bog-Guld paa Vingerne.

Paradisets Fugl! fornyet hvert Aarhundred, født i Flammer, død i Flammer, dit Billed indfattet i Guld hænger i de Riges Sale, selv flyver Du tidt vildfaren og eensom, - et Sagn kun: Fugl Phønix i Arabien.

- I Paradisets Have, da du fødtes under Kundskabstræet, i den første Rose, kyssede *vor Herre* dig og gav dig dit rette Navn - *Poesien*.

21

IV
Kinnekulle

Kinnekulle, du Sverrigs hængende Have, Dig ville vi besøge, vi staae allerede ved den nederste Terrasse i en Fylde af Blomster og Grønt. Den ældgamle Landsbykirke hælder sit graa, spidse Trætaarn, som om det skulde falde, men det gjør godt i Landskabet, selv den store Flok Fugle, som tilfældigviis just nu flyver hen over Bjergskoven, ville vi ikke undvære. Landeveien fører op ad Bjerget med korte Afsatser, og mellem disse strække sig Sletter med Humle, vilde Roser, Kornmark og deilig Egeskov, som paa intet andet Sted i Sverrig. Vedbenden snoer sig om Steen og gamle Træer, selv den udgaaede Træbul faaer Bladgrønt. Vi see ud over den flade, udstrakte Skovslette til *Mariestads* solbelyste Kirketaarn, der skinner som en hvid Seiler paa sortgrøn Sø. Vi see ud over Wenersøen, og øine ikke Grændsen. Skjærgaardens skovkrandsede Klippeøer ligge som en Krands i Søen. Dampskibet kommer.

See, nede ved Klinten, under de rødtagede Herregaarde, hvor i Haven Bøgen og Valnødtræet groe, stige de Reisende i Land; de vandre under skyggefulde Træer hen over den smukke lysegrønne Eng, der er omsluttet af Haver og Skov, ingen engelsk Park har et skjønnere Grønt end Engen ved *Hellekis*. De gaae op til »Grottarne,« som man kalder de høiere oppe fremspringende røde Steenmasser, der gjennemæltede med Forsteninger træde frem af Jordskrænten, og minde om den romerske Campagnes hensmuldrende Grav-Colosser; enkelte ere saa glatte, som afrundede ved Vandets Strømninger, andre, fra Aaringer tilbage, bære Mos, Græs og Blomster, ja selv høie Træer. - De Reisende gaae ad 22 Skovstien op til Kinnekullens Top, hvor en Steen er reist som Maalet for Vandringen. Den Reisende læser i sin Reisebog om Kinnekullens Bjerglag: nederst findes Sandsteen, derpaa Allunsteen, saa Kalksteen, og ovenover denne Rødstenen, høiere endnu Skiffer, og tilsidst Trap. Og nu har han seet det. Han stiger igjen ned og gaaer ombord, han har seet Kinnekulle; ja Steenbjerget har mellem sit svulmende Grønne viist ham sin tunge buttede Steenfinger, og de fleste Reisende troe jo, at de ere som Fanden, har man fat i een Finger, saa har man fat i hele Personen; men det er ikke altid saa.

Den mindst besøgte Side af Kinnekulle har just det meest Characteristiske; derhen ville vi. Veien gaaer endnu et langt Stykke paa denne Side af Bjerget, trinviis ned ad i lange Terrasser af rige Marker; lavere endnu trænger Steenskiferen sig frem pletviis, et grønt Mos ligger over den, det seer ud som luvslidte Lapper i det Fløiels Græstæppe. Kjøreveien fører over en Strækning, hvor Skifer ligger som et fast Gulv; paa Roms Campagne vilde man ved at see Sligt sige, det er et Stykke *via appia*, den antike Vei; det er Kinnekullens nøgne Skind og Been vi komme over.

Bondens Huus er stillet sammen af store sprængte Skifersteen, Taget er tækket dermed; man seer ikke et Stykke Træ, uden det i Døren, og ovenover den i det store malede Skjold, som melder, til hvilket Regiment Soldaten hører, der fik i Lønning dette Huus med Jordlod. Vi kaste endnu et Blik hen over Wenern til *Leckø* gamle Slot, til Lidköping By, og vi ere igjen ved græsrige Marker og mægtige Træer, de skygge over *»Blomberg,«* hvor i Skoven *Geijers* Aand søger sig »Blommen paa Kinnekulle« i sin Datterdatter, liden *Anna*.

Sletten aabner sig her bag Kinnekulle, milevidt mod Horizonten strækker den sig; en Regnbyge staaer paa Himlen, Blæsten er taget til; see hvor Regnen som et formørkende Flor falder mod Jorden. Træernes Grene pidske hinanden som bodgjørende Dryader.

Den gamle Husaby-Kirke ligger saa nær; derhen ville vi, skjøndt Regnbygen pidsker ned over Sletten, pidsker de høie Mure, som endnu staae af den gamle catholske Bispegaard. Ravne og Krager flyve gjennem de lange Vindues-Huller, som Tiden har brudt større. Vandet strømmer ned af de graa, revnede Mure, 23 som skulde de nu løsnes Steen fra Steen; men Kirken staaer, den gamle Husabykirke, saa ærværdig og graa, med sine tykke Mure, sine smalle Vinduer og sine tre ind mod hinanden klemte Spiirtaarne, der sidde som Nødder i Kløvse. Kirkegaardens gamle Træer skygge over ældgamle Grave; hvor er Egnens *Old mortality*, som luger Græsset og tyder de gamle Minder? I Liigkiste-Form over Gravene ere Kampestene lagte, sirede med plumpe Udhugninger fra Catholicismens Tid. Den gamle Kirkedør knager paa sine Hængsler, vi staae derinde, hvor Hvælvingen i Aarhundreder fyldtes med Røgelse-Duft, med Munkes og Chordrenges Sang. Nu er her stille og lydløst, de kutteklædte Gamle ere gaaede i deres Grave, de blomstrende Drenge, som svingede Røgelsekarrene, ere i deres Grave, Menigheden, mange Slægter, alle i deres Grave; men Kirken staaer endnu, den samme. I Sacristiets gamle Egeskabe hænge mølædte, støvede Munkekapper og Bispekaaber fra Klostrets Dage, gamle Manuskripter, halv opædte af Rotterne, ligge strøede paa Hylderne.

I Kirkens Gang til Venstre staaer endnu fra gammel Tid et udskaaret Træbillede, broget malet; Farverne ere endnu stærke; det er Guds Moder med Jesusbarnet. Der er hængt friske Blomsterkrandse om hendes og Barnets Hoved, duftende Guirlander slynge sig om Fodstykket, saa festligt som paa Madonnas egen Fødselsfest i Pavedømmets Tid. De unge Confirmander have i Dag ved deres første Altergang smykket det gamle Billed, ja selv sat med Blomster Præstens Navn op paa Alteret, og han har, til vor Forundring, ladet det blive der.

Gudsmoders Billed synes at forynges ved de friske Krandse; de duftende Blomster have her en Kraft, som Poesien har den, de drage de hensvundne Aarhundreders Dage tilbage i vor Tid. Det er som om den slukte Glorie om Billedet lyste igjen; Blomsterne dufte, man troer at fornemme Røgelse strømme atter gjennem Kirkegangen, det lysner om Alteret som tændtes de indviede Kjærter, det er en Solstraale gjennem Vinduet; ude er Himlen blevet klar, - - vi kjøre igjen og ind under »Kleven«, Kinnekulles vækstløse Side; det er en Klippe-Muur, forskjellig fra næsten alle andre. Lag paa Lag ligge Steenblokkene, dannende ligesom Fæstningsværker med Skydehuller, fremspringende Fløie, runde 24 Taarne, men rystede, revnede, faldne i Ruiner; det er et architectonisk Fantasispil af Naturen. En Bæk styrter sig ned fra en af Klevens høieste Punkter og driver en lille Mølle; det seer ud som et Legetøi, Bjergaanden havde stillet derhen og glemt igjen. Nedfaldne store Steenblokke ligge spredte rundt om, Naturen har brudt dem i Skikkelser af tilhugne, sønderslagne Carnisser. Det meestbetegnende Udtryk for Kinnekullens Fjeldvæg er, at kalde den Ruiner af et hindustansk milelangt Tempel. Disse Klipper ville ved Øxen let kunne omformes til Helligdomme, som de i Ghatsbjerget ved Ellora; kom en Bramin her til Kinnakullas Fjeldvæg, han gjenkjendte Kailasæ Templet, og udfandt i Revner og Sprækker hele Fremstillinger fra Ramayana og Mahâbhârata; talte man saa til ham i Kragemaal eller P-Maal, lige meget, kun at man deri ved Hjælp af Brockhaus's Conversations-Lexicon indblandede Navnene paa nogle af de indiske Skuespil: Sakuntalâ, Wikramorwasi, Uttaram Râma-tscharitram, etcetera, etcetera, saa vilde Braminen være aldeles mystificeret og skrive i sin Dagbog: »Kinnekulle er Levninger af et Tempel, som de vi have i Ellora, og Indbyggerne selv kjende de betydeligste Værker i vor ældste Sanskrit-Litteratur og tale særdeles aandrigt derom.« Men her kommer ingen Bramin, endsige Selskabet fra Dampskibet, det er alt langt over Wenersøen, har seet det skovgroede Kinnekulle, Sverrigs hængende Have; og vi have nu ogsaa seet den.

25

V
Bedstemoder

Bedstemoder er saa gammel, hun har saa mange Rynker og et ganske hvidt Haar, men hendes Øine de skinne ligesom to Stjerner, ja de ere meget smukkere, de ere saa milde, saa velsignede at see ind i. Og saa kan hun de deiligste Historier, og hun har en Kjole med store, store Blomster, det er saadant noget tykt Silketøi, det rasler. Bedstemoder veed saa meget, for hun har levet længe førend Fader og Moder, det er ganske vist. Bedstemoder har en Psalmebog med tykke Spænder af Sølv, og i den læser hun tidt; midt i den ligger en Rose, den er ganske flad og tør, den er ikke saa smuk som Roserne, hun har i Glasset, og dog smiler hun allevenligst til den, ja der kommer Taarer i hendes Øine. Hvorfor mon Bedstemoder saaledes seer paa den visne Rose i den gamle Bog. Veed Du det? Hver Gang Bedstemoders Taarer falde paa Blomsten, da bliver Farven friskere, da svulmer Rosen og hele Stuen fyldes med Duft, Væggene synke, som vare de kun Taager, og rundt om er det den grønne, den deilige Skov, hvor Solen skinner ind mellem Bladene, og Bedstemoder - ja, hun er ganske ung, hun er en deilig Pige med gule Lokker, med røde, runde Kinder, smuk og yndig, ingen Rose er mere frisk, dog Øinene, de milde, velsignede Øine, jo det er endnu Bedstemoders.

Ved hendes Side sidder en Mand, saa ung, kraftig og smuk, han rækker hende Rosen og hun smiler, - saaledes smiler dog ikke Bedstemoder! - jo, Smilet kommer. Han er borte; der gaae mange Tanker og mange Skikkelser forbi; den smukke Mand er borte, Rosen ligger i Psalmebogen og Bedstemoder - ja, hun sidder der 26 igjen, som en gammel Kone og seer paa den visne Rose, der ligger i Bogen.

Nu er Bedstemoder død. - Hun sad i Lænestolen og fortalte en lang, lang deilig Historie: »Og nu er den ude,« sagde hun, »og jeg ganske træt, lad mig nu sove lidt.« Og saa lagde hun sig tilbage og hun trak Veiret, hun sov; men det blev mere og mere stille, og hendes Ansigt var saa fuldt af Fred og Lykke, det var ligesom der gik Solskin over det, og saa sagde de, hun var død.

Hun blev lagt i den sorte Kiste, hun laae svøbt i det hvide Linned, hun var saa smuk, og dog vare Øinene lukkede, men alle Rynkerne vare borte, hun laae med Smiil om Munden; hendes Haar var saa sølvhvidt, saa ærværdigt, man blev slet ikke bange ved at see paa den Døde, det var jo den søde, eiegode Bedstemoder. Og Psalmebogen blev lagt under hendes Hoved, det havde hun selv forlangt, og Rosen laae i den gamle Bog; og saa begravede de Bedstemoder.

Paa Graven, tæt under Kirkemuren, plantede de et Rosentræ, og det stod fuldt med Blomster, og Nattergalen sang over det, og inde fra Kirken spillede Orgelet de smukkeste Psalmer, der stode i Bogen under den Dødes Hoved. Og Maanen skinnede lige ned paa Graven; men den Døde var der ikke; ethvert Barn kunde ved Nattetid roligt gaae hen og plukke en Rose der ved Kirkegaards-Muren. En Død veed mere end alle vi Levende vide, den Døde kjender den Angest vi ville føle for Noget saa sælsomt, som det at de kom til os; de Døde ere bedre end vi alle, og saa komme de ikke. Der er Jord over Kisten, der er Jord inden i den. Psalmebogen med dens Blade ere Støv, Rosen med alle sine Erindringer er faldet i Støv; men ovenfor blomstre nye Roser, ovenfor synger Nattergalen og Orgelet spiller; man tænker paa den gamle Bedstemoder med de milde, evig unge Øine. *Øine kunne aldrig døe!* vore skulle eengang see hende, ung og smuk, som da hun første Gang kyssede den friske, røde Rose, der nu er Støv i Graven.

27

VI
Cellefængselet

Ved Adskillelse fra andre Mennesker, ved Eensomhed med sig selv i vedvarende Taushed, skal Forbryderen straffes og forbedres; derfor byggede man Cellefængseler. I Sverrig findes flere, og nye bygges. Jeg besøgte første Gang et i Mariestad. Som et stort Lyststed ligger denne Bygning, hvidkalket, smilende, med Vindue ved Vindue i en smuk Natur, ved et rindende Vand tæt udenfor Staden. Men snart opdager man, at der hviler en Gravs Stilhed over den, det er som om Ingen boede her, eller som en i Pestens Tid forladt Vaaning. Portene i Muren ere tillukkede; een af dem aabnes for os, Slutteren staaer med sit Nøgleknippe, Gaarden er tom, reenlig, selv Græsset luget bort mellem Steenbroen; vi komme ind i Aftrædelses-Værelset, hvor Fangen modtages, man viser os Badekammeret, hvorhen han føres; vi stige op af en Trappe og ere i en stor Sal, der har hele Bygningens Udstrækning og Høide, Gallerier løbe langs Etagerne, og midt imellem disse har Præsten sin Prædikestol; der holder han om Søndagen sin Prædiken for en usynlig Menighed. Dør ved Dør aabnes halv for Cellerne ud til Galleriet, de Fangne høre Præsten, men kunne ikke see ham og han ikke dem. Det Hele er en velbygget Maskine, til Mareridt for Aanden. I Døren til hver Celle er anbragt et Glas, stort som et Øie, en Klap udenfor dækker det, og her kan Bevogteren, ubemærket af den Fangne, see Alt, hvad denne foretager sig; men sagte, lydløs maa han komme, thi Fangens Hørelse er i Eensomheden forunderlig skærpet; jeg dreiede ganske sagte Klappen og mit Øie saae ind i det lukkede Rum, øieblikkelig 28 mødte hans Blik mit. Der er luftigt, reent og lyst derinde, men Vinduet sidder saa høit, at det er umuligt at see ud derfra; en høi Skammel, der er gjort fast til et Slags Bord, og dernæst en Køie, der kan hænges op i Kroge under Loftet og dækkes til med et Tæppe, er det hele Bohave. Flere Celler bleve aabnede for os. I een af disse var en ung, særdeles smuk Pige; hun havde lagt sig i sin Køie, men var, idet Døren aabnedes, hurtig sprunget ud, og hendes første Bestilling var at løfte Køien ned og rulle den sammen. Paa det lille Bord stod Krukken med Vand, og ved den laae Levningerne af noget Knække-Brød, desuden Bibelen og aandelige Psalmer. I Cellen tæt ved var en Barnemorderske. Jeg saae hende kun gjennem Dørens lille Glas, hun havde hørt vore Fodtrin, hørt os tale; men hun sad stille, knuget hen i Krogen ved Døren, som vilde hun skjule sig saa meget hun kunde; Ryggen var bøiet, Hovedet næsten lige ned i Skjødet, og Hænderne lagt over det. Den Ulykkelige var meget ung, sagde man. I to forskjellige Celler holdt man to Brødre, de straffedes for Hestetyveri; den ene var ganske en Dreng endnu. I en Celle sad en stakkels Tjenestepige: »hun var uden Tilhold og Condition, saa er hun sat her!« sagde man. Jeg troede at høre feil, gjentog mit Spørgsmaal, hvorfor hun var her, og fik samme Svar. Endnu vil jeg helst troe at have misforstaaet hvad der blev sagt, det

vil jo ellers være afskyeligt. Udenfor i det frie Solskin er det den travle Dag, herinde altid Midnatsstille; Æderkoppen, som spinder ned af Muren, Svalen, som maaskee en enkelt Gang flyver tæt hen under Ruden der høit oppe, selv den Fremmedes Fodtrin paa Galleriet forbi Cellernes Dør er en Begivenhed i dette eensformige, stumme Liv, hvor den Fangnes Tanker rulle sig i sig selv. Man maa læse om Inqvisitionens marterfulde Fængsler, om de sammenkjædede Slaver paa Bagnerne, om Venedigs hede Blykamre, om Brøndenes sorte, vaade Svælg, gjennemrystes af disse Billeder, for med roligere Hjerteslag at vandre i Cellefængslernes Galleri; her er Lys, her er Luft, her er - *menneskeligere.* Hvor Solstraalen mildt lyser ind til den Fangne, vil ogsaa Straalen af Gud lyse ind i Hjertet.

29

VII
Tiggerdrenge

Maleren *Callot*, ja hvo kjender ikke Navnet, idetmindste efter Hoffmanns *»i Callots Maneer«*, har givet et Par ypperlige Billeder af italienske Tiggere; eet af disse er en Karl, paa hvem den ene Las slaaer den anden; han bærer sin Pakkenilleke og en stor Fane med Indskrift: *Capitano de Baroni*; man troer ikke, at der i Virkeligheden kan findes en saadan vandrende Pjaltebod, og vi tilstaae, at i Italien selv have vi ingen seet, thi Tiggerdrengen der, hvis hele Paaklædning tidt kun bestaaer i en Vest, har i den ikke Tøi nok til slige Laser; men oppe i Norden saae vi den.

Ved Canalveien mellem Wenern og Wigen, paa den magre, tørre Bjergslette stode, som Skjønhedstidsler i det fattige Landskab, et Par Tiggerdrenge, saa lasede, saa flængede og malerisk skidne, at vi troede at have Callots Originaler, eller at see et Arrangement af industriøse Forældre, der vilde vække de Reisendes Opmærksomhed og Godgjørenhed; Naturen skaber ikke Sligt; der var noget saa dristigt i Kludebehængningen, at hver Dreng øieblikkelig blev en *Capitano de Baroni.*

Den mindste havde omkring sig Noget, der vist engang havde været en meget corpulent Mands Trøie og naaede nu Drengen næsten til Anklerne; det Hele hang iøvrigt fast ved et Stykke Ærme og ved en Sele, der dannede sig af den Sømning, som nu var eneste Rest af Foret. Det var meget vanskeligt at see Overgang fra Trøie til Buxer, Laserne gled i hverandre; hele Klædningen var indrettet til at give Luftbad, der var Trækhul i alle Ender og 30 Kanter; en guul Linnedklud, heftet til de nederste Regioner, syntes at skulle antyde Skjorte. En meget stor Straahat, vistnok overkjørt flere Gange, sad skjævt paa Hovedet og lod Drengens struttende, hørhvide Haar voxe frit gjennem Aabningerne, hvor Pullen skulde sidde; den nøgne, brune Skulder og Overarm, der var ligesaa bruun, var det Smukkeste.

Den anden Dreng havde kun Beenklæder paa, de vare ogsaa lasede, men Laserne vare bundne fast ind til Lemmerne, bundne med Seilgarn; een Traad ved Anklerne, een under Knæet og een ovenover, og dertil rundt om Livet; han holdt dog sammen om hvad han havde, og det er altid respectabelt.

»Pak jer!« raabte Capitainen fra Skibet, og Drengen med de fastbundne Laser vendte sig om, og vi - - ja, vi saae ikke andet end Seilgarn, i Sløife, gentil Sløife. Kun Forsiden af Drengen var beklædt; han havde alene Buxer fortil, det øvrige var kun Seilgarn, det bare, nøgne, velsignede Seilgarn!

31

VIII
Wadstena

Ovre i Sverrig er det ikke blot paa Landet, men selv i flere af Kjøbstæderne der, at man seer hele Huse af Græstørv eller med Græstørvs Tag, ja enkelte ere saa lave, at man let kan springe derop og sidde paa det friske Grønsvær. I det tidlige Foraar, naar endnu Markerne ligge med Snee, men denne derimod er smæltet paa Taget, frembringer dette den første Foraars Forkyndelse, det unge, spirende Græs, hvor Spurven qviddrer: »Vaaren kommer!«

Mellem Motala og Wadstena, tæt ved Landeveien, er et Græstørvs Huus, et af de meest maleriske; det har kun eet eneste Vindue, mere bredt end høit, en vild Rosengreen danner et Gardin udenfor; vi see det i Foraaret, Taget er saa deiligt med Græs, det har ganske Skær af Fløiel, og tæt ved den lave Skorsteen, ja ud af Siden paa den, voxer et Kirsebærtræ, der staaer fuldt af Blomster; Vinden ryster Bladene ned paa et lille levende Lam, der er tøiret til Skorstenen. Det er Husets eneste Lam; den gamle Moerlille, som boer her, løfter det selv derop i Morgenstunden, og løfter det ned igjen om Aftenen, for at give det Plads i Stuen. Taget kan netop bære det lille Lam, men heller ikke mere, det er en Erfaring og Vished. Sidste Høst - og paa den Tid staae Græstørvs-Tagene med Blomster, meest blaae og gule, Sverrigs Farver - voxte her en Blomst af en sjelden Slags, den skinnede i Øiet paa den gamle Professor, der botaniserende kom her forbi; hurtig var Professoren paa Taget, og ligesaa hurtig var først det ene af hans bestøvlede Been igjennem det, og saa det andet Been, og derpaa den halve Professor, den Deel hvor ikke Hovedet sidder, og da 32 Huset ikke havde Loft, svævede Benene lige over Moerlilles Hoved, og det i meget nær Berørelse. Men nu er Taget atter helet, det friske Græs voxer hvor Lærdommen sank, det lille Lam bræger deroppe og Moerlille staaer nedenunder i den lave Dør, med foldede Hænder, med Smiil om Munden, riig paa Erindringer, Sagn og Sange, riig ved sit eneste Lam, som Kirkebærtræet strøer sine Blomsterblade paa i den varme Foraarssol.

Til Baggrund for dette Billede ligger *Wettern*, den efter Folketroen bundløse Sø, med sit gjennemsigtige Vand, sine havstore Bølger, og i Stille med Luft-Syn paa den staalblanke Flade. Vi see Wadstena Slot og By, »de Dødes Stad«, som en svensk Forfatter har kaldt den, »Sverrigs Herculanum,« Mindernes By. - Græstørvs-Huset være vor Loge, hvorfra vi see de rige Minder svæve os forbi, Minder fra Helgenkrøniken, Kongebogen og Elskovsvisen, der endnu lever hos Moerlille, som staaer i sin lave Huusdør, hvor Faaret græsser paa Taget. - Vi høre hende og vi see med hende, vi gaae fra Græstørvs-Huset hen til Byen, til de andre Græstørvs-Huse, hvor fattige Qvinder sidde og kniple, engang her, i Klostrets rige Tid, de fornemme Nonners berømmelige Arbeide. Hvor her er stille, eensomt og græsbegroet i disse Gader. Vi standse ved en gammel Muur, i Aarhundreder allerede skimlet grøn, derinde laae Klostret, nu staaer kun en Fløi deraf; derinde i den nu fattige Have blomstrer endnu Sanct Brittas Løg og andre, engang sjeldne Blomster. Derinde vandrede en Aften Kong *Johan* og Abbedissen *Anna Gylte*, og Kongen spurgte listeligt: »om Jomfruerne i Klostret aldrig anfægtedes af Kjærlighed,« og Abbedissen svarede, idet hun pegede paa en Fugl, som just fløi over dem: »det kan vel hænde. - Man kan ikke svare for, at Fuglen jo flyver hen over Urtegaarden, men vel forhindre, at den der bygger Rede!«

Saaledes tænkte den fromme Abbedisse, og der har været Søstre, der tænkte og handlede som hun; men ogsaa det er vist, at i samme Have stod et Pæretræ, Dødens Træ kaldet, og om det lød Sagnet, at hvo som nærmede sig og plukkede af dets Frugt maatte snarlig døe. Gule og røde Pærer tyngede Grenene mod Jorden, Stammen var usædvanlig stor, Græsset voxte høit omkring, og 33 mangen Morgenstund saae man det nedtraadt. Hvo havde været der om Natten?

Der reiste sig om Aftenen en Storm fra Søen, og om Morgenen efter laae det store Træ omkastet, Stammen var knækket over, og ud af den var væltet spæde Menneskebeen; i Græsset laae skinnende de hvide Been af dræbte Nyfødte.

Den fromme, men kjærlighedlidende Søster *Ingrid*, denne Wadstenas *Heloise*, skriver til sin Hjertenskjær *Axel Nilsson*, Krøniken har opbevaret os det.

»Bröderne och Systrarne leka på Spil, dricka Vin och dansa med hverannan i Trädgården!« disse Ord kunne tyde os Pæretræets Historie, man kommer til at tænke paa Nonne-Phantomernes Orgier i *Robert*, Syndens Døttre paa hellig indviet Grund. - Men dømmer ikke, saa skulle I heller ikke dømmes, sagde den Reneste og Bedste en Qvinde har født! vi læse Søster Ingrids Brev, hemmelig sendt til ham, hun trofast elskede, i det ligger os Manges Historie, klar og menneskelig. *»Jag djerfves för ingen, utan for Dig allena bekänna, att jag förmår illa ända mitt Ave Maria eller läsa mitt Pater Noster, utan Du kommer mig ihågen. Ja! i sjelfva messen kommer mig före Ditt täckeliga ansigte och vårt kärliga omgänge. Jag tycker jag kan icke skrifta mig for någen annan menniska. Jungfru Maria, St Birgitta och himmelens Härskaror skola kanske straffe mig härför? Men Du vet väl, hjertans käraste, att jag med fri vilja och uppsåt aldrig dessa reglor samtyckt. Mina föräldrer hafva väl min kropp i dette fängelset insatt, men hjertat kan intet så snart från verlden återkallas!«*

Hvor rører de unge Hjerters Nød! den lyder til os fra det muldne Pergament, den klinger i gamle Sange; bed den graa Moerlille i Græstørvhuset synge dig om den unge, tunge Sorg, om Frelsens Engel - og Engelen kom i mange Skikkelser. Du vil høre Visen om Klosterrovet, om Hr. *Carl*, der lagde sig syg og død; den unge Nonne traadte ind i Vaagestuen, satte sig ved hans Fod, og hvidskede hvor inderligt hun havde elsket ham, og Ridderen reiste sig fra Baaren og bar hende bort til Bryllup og Glæde i Kjøbenhavn. Og alle Klostrets Nonner hørte, at en Engel havde baaret hende bort, og alle Klostrets Nonner sang: »Christ give at en saadan Engel kom og tog baade mig og dig!«
34

Den Gamle synger dig ogsaa om *Skjøn Agda* og *Olof Tyste*, og Klosteret staaer i sin Pragt, Klokkerne ringe, Steenhuse reise sig, de stige selv fra Wetterns Vande; den lille By bliver stor, med Kirker og Taarne;

Gaderne vrimle med alvorlige, velklædte Borgere, ned af Trappen paa det gamle Raadhuus, vor Tid har det endnu, stiger med Sværd ved Siden og i foret Kaabe den rige *Mickel Kræmmer*, Wadstenas mægtigste Borger; ved Siden af ham gaaer hans unge, deilige Datter *Agda*, rigklædt og glad; Ungdom i Skjønhed, Ungdom i Sind. Alle Øine see paa ham, den Rige, og glemme dog ham for hende, den Skjønne. Livets bedste Lykke blomstrer for hende, høit flyver hendes Tanke, høit flyver hendes Sind; hendes Fremtid er Lykke, det var Mængdens Tanke; og mellem de Mange saae En paa hende, som *Romeo* saae paa *Julie*, som *Adam* saae paa *Eva* i Paradisets Have, denne Ene var *Olof*, den smukkeste unge Mand, men fattig, som *Agda* var riig; - og han maatte dølge sin Kjærlighed; men da han kun levede i den, kun vidste at tale om den, blev han stum og stille, - efter Maaneders Forløb kaldte Byen ham *Olof Tyste.*

Nætter og Dage kjæmpede han mod sin Elskov, Nætter og Dage leed han i unævnelig Qval, - men tilsidst - der behøves kun een Dugdraabe, eller een Solstraale, for at den fuldmodne Rose aabner sig. - *Agda* maatte han sige det, og hun hørte hans Ord og forskrækkedes og sprang sin Vei; men Tanken blev hos ham, og Hjertet gik efter Tanken og blev der. Hun elskede ham igjen, saa fast, saa tro, men i Tugt og Ære; og derfor kom den fattige *Olof* til den rige Kræmmer og beilede om Datterens Haand. Men Mickel slog Skodde for sin Dør og for sit Hjerte med, han hørte hverken Graad eller Bøn, men kun sin egen Villie, og da liden *Agda* ogsaa holdt fast ved sin Villie, satte hendes Fader hende i Wadstena Kloster, og *Olof* maatte døie, som der staaer i den gamle Vise, at de kastede

»- den svarta mull
Allt öfver skön Agdas arm!«

Hun var død for ham og Verden.

Men en Nat i ondt Veir, mens Regnen strømmede ned, kom 35 *Olof Tyste* til Klostrets Muur, kastede Rebstigen over den, og hvor høit end Wettern løftede sine Bølger, fløi *Olof* og liden *Agda* denne Høstnat hen over det bundløse Dyb.

Om Morgenen tidlig savnede Nonnerne liden *Agda*; hvor blev der en Raaben og Skrigen: Klostret er vanæret! - Abbedissen og Mickel Kræmmer svore, at Hævn og Død skulde ramme de Flygtende. Linköpings strænge Biskop *Hans Brask* udslyngede Banstraalen over dem, men de vare alt over Wetterns Vande, havde naaet Wenerns Bred, de vare paa *Kinnekulle* hos en af *Olofs* Venner, der eiede det smukke *Hellekis.*

Her skulde deres Bryllup staae; Gjæsterne vare indbudne, og en Munk fra det nærliggende Husaby hentet for at vie dem; da kom Budgaffelen med Bispens Banlysning, og denne, men ikke Vielsen, læstes for dem. Forfærdet vege Alle for dem, Husets Eier, Ungdomsvennen, pegede mod den aabne Dør og bød dem strax søge bort. *Olof* bad kun om en forspændt Kærre, hvorpaa den afmægtige *Agda* kunde komme hjem, men de sloge efter dem med Kjeppe og Steen, og *Olof* maatte paa sine Arme bære bort, langt ind i Skoven, sin stakkels Brud.

Tung og bitter var deres Vandring - tilsidst fandt de dog et Hjem; det var i Guldkroken i Westergötland; et skikkeligt gammelt Ægtepar forundte dem Hvile og Arnested; de bleve der til Julen; og den hellige Aften skulde der ret være Juleglæde. Gjæster vare indbudne, Grøden sat frem, og nu kom Sognets Geistlige for at læse Bønnen, men medens han læste kjendte han *Olof* og *Agda*, og Bønnen blev Forbandelse over de to; Angest og Skræk kom over Alle; man jog de Banlyste ud af Huset, ud i den stærkeste Frost, hvor Ulvene gik i Flokke og Bjørnen ikke var nogen Fremmed. Og *Olof* fældte Ved i Skoven og tændte der et Baal, for at skræmme Udyrene bort og holde *Agda* i Live; han troede, hun maatte døe, og just da var hun stærkest.

»Vor Herre er almægtig og naadig, han vil ikke slippe os,« sagde hun. »Han har En her paa Jorden, En, som kan frelse os, En, der har prøvet som vi at vandre om mellem Fjender og vilde Dyr; det er Kongen. - Kong Gustav Wasa har vansmægtet som vi, gaaet vildsom i Dalarne i den dybe Snee. Han har lidt og prøvet, han veed det - han kan og han vil hjelpe.«
36

Kongen var i *Wadstena*, derhen havde han samlet Rigets Stænder; han boede i selve Klosteret, der hvor liden *Agda*, hvis ikke Kongen gav hende Naade, maatte lide hvad den vrede Abbedisse turde raade; Bod og Pinselsdød ventede.

Og gjennem Skove og ad ubanede Veie, i Stormveir og Sneefog, kom Olof og Agda til *Wadstena*; - de bleve seete, Nogle viste Skræk, Andre haanede og truede dem. Klostervagten slog Kors foran sig ved Synet af de to Syndere, der vovede at bede om Adgang til Kongen. »Jeg vil modtage og høre Alle«, var hans kongelige Bud, og bævende sank de To for hans Fødder.

Og Kongen saae med Mildhed til dem, og da hans Hu alt længe stod til at ydmyge den stolte Biskop af Linköping, kom det dem ei til Skade; Kongen hørte deres Liv og Liden, og gav dem Ord paa, at Banlysningen skulde blive hævet, lagde deres Hænder sammen og sagde, at Præsten snart skulde gjøre det med, idet han lovede dem sin kongelige Beskyttelse og Naade. Og den gamle Kræmmer *Mickel* blev af Skræk for Kongens Vrede, hvormed han truedes, saa mild og spag, at han, som Kongen bød, aabnede sit Huus og sine Arme for

Olof og Agda, ja lod alle sine Rigdomme prange paa det unge Pars Bryllupsdag. Vielsen stod i Klosterkirken, hvorhen Kongen selv ledte Bruden, og hvor, paa hans Befaling, alle Nonnerne maatte være tilstede for at give Festen endmere kirkelig Pragt; og stille nynnede vist mangt et Hjerte der den gamle Vise om Klosterrovet, og saae paa Olof Tyste:

»Krist gif en sådan Engel
Kom' tog' båd' mig och dig!«

Nu skinner Solen gjennem den aabne Klosterport, - det er i vore Dage, - lad Sanddruheden lyse ind i vore Hjerter, lad os erkjende ogsaa Klostrets Deel af Gud! ei hver Celle var just et Fængsel, hvor den fangne Fugl slog fortvivlet mod Ruden, ogsaa her fandtes Solskin fra Gud i Hjerte og Sind; ogsaa herfra udgik Trøst og Velsignelse; om de Døde kunde opstaae af Graven, de vilde vidne derom; om vi saae dem i Maaneskinnet løfte Ligstenen og skride frem mod Klostret, de vilde sige: »velsignet være disse Mure!« om 37 vi saae dem i Sollyset svæve paa Regnbueskjær, de vilde sige: »velsignet være disse Mure!«

Hvor forandret er Du nu, Du det rige, mægtige Wadstenakloster, hvor Landets fornemste Døttre vare Nonner, Landets unge adelige Sønner bare Munkekutten! herhid gik Valfarter fra Italien, fra Spanien; langveis fra, i Snee og Kulde kom Pilgrimen barfodet til Klostrets Dør; herhid fra Rom bare paa deres Hænder fromme Mænd og Qvinder den hellige Birgittas Liig, og alle Kirkeklokker i alle Lande og Byer, de droge igjennem, ringede da de kom.

Vi gaae hen imod Klosterbygningen, den gamle Rest der endnu er tilbage, vi træde ind i St. Birgittas Celle, den staaer uforandret endnu; lav, snever og lille er den; fire smaabitte Ruder er hele Vinduet, men man seer derfra ud over Haven, hen over Wettern, det samme skjønne Landskab, Helgeninden saae som Ramme om sin Gud, medens hun læste sin Morgen- og Aftenbøn. I Gulvets Teglsteen er indgravet en Rosenkrands; foran den, paa sine nøgne Knæ, læste hun ved hver antydet Perle et Paternoster. Her er ingen Kamin, ingen Plads for den, koldt og eensomt er det og var det, her hvor Nordens berømteste Qvinde boede, hun som ved sit eget Snille og af Tidsalderen hævedes paa Helgenindens Trone.

Fra den fattige Celle træde vi ind i en endnu ringere, en endnu mere snever og kold, hvor det ringe Daglys falder ind af en lang Sprække i Muren; aldrig var der Glas for, Vinden blæser herind; hvo var hun, som engang boede her?

Vor Tid har indrettet lyse, lune Værelser tæt ved, en heel Række aabner sig langs den brede Gang, man hører lystig Sang, - men ogsaa Latter og Graad, underlige Skikkelser nikke til os. Hvo ere disse? Sanct Birgittas rige Kloster, hvorhen Konger valfartede, er nu Sverrigs Daarekiste; og her paa Muren skrive Reisende i Mængde deres Navne. - Vi skynde os bort, ind i den prægtige Klosterkirke, Blaakirken, som den kaldes af sin Blaasteens Muur, og her, ogsaa her, hvor Gulvets store Stene gjemme mægtige Herrer, Abbedisser og Dronninger, træder kun eet Monument frem; høit foran Alteret hæver sig, hugget i Steen, en 38 ridderlig Figur, det er den vanvittige Hertug Magnus. Fra de Døde ligesom træder kun *han* frem og melder om det Liv, der nu rører sig, hvor St. Britta herskede.

Træd let hen over Gulvet, din Fod træder paa Frommes Grave! den flade prunkløse Steen her i Krogen gjemmer den ædle Dronning *Philippas* Støv - hun, det mægtige Englands Datter, denne ved sin Hjertes Storhed udødelige Qvinde, som med Klogskab og Mod værnede om sin Gemals Trone, han, som med Raahed og Mishandlinger stødte hende bort. *Wadstenas* Kloster gav hende Ly, Graven her gav hende Hvile.

Een Grav søge vi, den kjendes ikke, glemt er den, som hun i sin Levetid blev det; og hvo var hun? Klostersøsteren *Elisabeth*, den holsteenske Grevedatter, engang Kong Hakon af Norges Brud! hun seilede alt med Brudesmykke og Hofstat op til sin kongelige Gemal, da kom Kong Waldemar, og ved Vold og List standsede han hendes Reise, og fik *Hakon* til at gifte den elleve Aars Margrethe, som derved fik Norges Krone; Elisabeth sendtes til Wadstena Kloster, der spurgtes ikke om hendes Villie. Da siden Margrethe, der med Ret indtager en stor Plads i Nordens Historie, men en mindre i Hjertets, sad paa Herskerstol, mægtig og anseet, og besøgte det blomstrende *Wadstena*, hvor Sanct Brittas Datterdatter, Barndomsveninden, var Abbedisse, kyssede hun hver Munk paa Kinden, - man kjender Sagnet om ham, den smukkeste, der bluedes derved - hun kyssede hver Nonne paa Haanden, ogsaa Elisabeth, hende, som hun just her vilde see; hvis Hjerte bankede vel stærkest ved dette Kys? Stakkels Elisabeth! Din Grav er glemt, men ikke den Uret du leed.

Vi træde ind i Sacristiet; her under dobbelte Kistelaag hviler Resterne af en Tidsalders Helligste i Norden, Wadstena-Klostrets Glands og Krone, St. *Birgitta.* Den Nat hun fødtes viste sig paa Himlen, siger Legenden, en straalende Sky, og paa den stod en majestætisk Jomfru, som sagde: »af Birger er født en Dotter, hvis beundringsværdige Røst skal høres over hele Verden.« I sin Faders, Ridder Birger Brahes Borg, voxte det fine, egne Barn, Syner og Aabenbarelser viste sig for hende, og disse tiltoge, da hun kun tretten Aar gammel ægtede den rige Ulf Gudmarsson til Ulfåse og blev Moder til mange Børn. »Du skal være min Brud og 39 mit Redskab,« hørte hun Christus sige, og enhver af hendes Handlinger var, som hun sagde, efter hans Forkyndelse; efter den drog hun til Nidaros til St. Olafs hellige Skriin, efter den gik hun til Tydskland,

Frankrig, Spanien og Rom. Snart hædret, snart spottet drog hun om, selv til Cypern og Palæstina. Døende naaede hun tilbage til Rom, hvor hendes sidste Aabenbarelse var, at hun skulde hvile i Wadstena, og dette Kloster især have Guds Yndest og Kjærlighed. Nordlysets Pragt naaer ikke saa vidt om Jorden, som denne Helgenindes Glorie, der nu er et Sagn kun. Vi bøie os med stille, alvorsfulde Tanker mod Skrinet her med de smuldne Rester af Sanct Birgitta og hendes Datter, den hellige Katarina; men selv om disse slukkes Erindrings-Glorien, thi der gaaer et Sagn i Folket, at i Reformationens Tid førtes de ægte Levninger bort til et Kloster i Polen, man veed ikke hvilket; Wadstena gjemmer ikke St. Birgittas og Datterens Støv.

Stor og herlig var engang Wadstena. Stor Klostrets Vælde, som St. Birgitta i Døden saae den; hvor er nu Klostrets Magt? Gravstenen gjemmer den, kun Gravene tale om den. Her, under vor Fod, kun faa Trin fra Kirkedøren, er i Stenen hugget fjorten Ringe, de melde, at fjorten Gaarde bleve skjænkede Klostret, for at han, som smuldrer her, kunde faae denne Plads fjorten Fod indenfor Kirkedøren; det var *Bo Jonsson Grip*, en stor Synder, men Klostrets Magt var større end al Syndens, Stenen paa hans Grav har jo Maal og Mæle derom.

Gustav den Første Wasa var Herskermagtens Sol, i den maatte Klosterstjernen blegne. Endnu staaer i Steenomrids Wadstenas rige Slot, som han reiste med Taarn og Spiir tæt ved Klostret. Fjernt ude fra Wettern sees det, som stod det endnu i sin Herlighed; nærved, i maaneklare Nætter, synes det uforandret det samme, thi de favnetykke Mure staae, Udhugningerne over Vinduer og Porte hæve sig i Lys og Skygge, Voldgravene rundt om, der kun ved den smalle Kjørevei skilles fra Wettern, optager som Speilbilled den mægtige Bygning.

Vi staae foran den ved Daglyset; ikke een Rude findes, Brædder og gamle Dørre ere slaaede fast i Vindueskarmen; kun paa de to Taarne staae Kuplerne, tunge, brede, lignende kolossale Paddehatte. Den enes Jernspiir kneiser endnu rankt i Veiret, det andet 40 er bøiet og som Viseren paa en Solskive, viser det Tiden - Tiden der er gaaet. De andre to Kupler ere nedfaldne, Faar springe mellem Bjælkeresterne, og nederst er Rummet benyttet til Kostald.

Vaabenet over Porten har ei Brøst eller Plet, det synes hugget igaar, Murene staae faste, Trapperne see ud som ny. Inde i Slotsgaarden høit over Porten aabnes den store Fløidør, hvorfra Musikanterne traadte ud og blæste Velkomsthilsen fra Balkonen, men denne selv er nedbrudt; vi gaae gjennem det store Kjøkken, fra hvis hvide Vægge endnu i Rødkridt Billed-Ridsning af Wadstena Slot, Skibe og blomstrende Træer drager Øiet til sig. Her, hvor der kogtes og brasedes, er nu det tomme, store Rum, Skorstenen selv er borte, og fra Loftet, hvor tunge, tykke Bjælker ligge op til hinanden, hænger det støvbetyngede Spindelvæv, som var det Hele en Masse sortgraa Drypsteen. Vi gaae fra Sal til Sal, og Trælugerne aabnes, at Daglyset kan falde derind. Alt stort, høit, rummeligt, prydet med gamle Kaminer, og fra hvert Vindue en herlig Udsigt over den klare, dybe Wetter. I Stuen her sad Nætter og Dage den vanvittige Hertug Magnus, hvis Steenbilled vi nys saae fremrage i Kirken; gjennemrystet ved at have underskrevet sin egen Broders Dødsdom, drømmende forelsket i Billedet af Skotlands Dronning Maria Stuart, som han ogsaa beilede til, sad han her og ventede at see Skibet med hende glide hen over Søen mod Wadstena; og hun kom, syntes han, hun kom i Havfruens Skikkelse, løftede sig høit paa Vandet, vinkede og kaldte, og den ulykkelige Hertug styrtede sig ud fra Vinduet ned til hende. Vi staae ved dette Vindue, og see under os den dybe Voldgrav, hvori han sank.

Vi gaae ind i Drabant-Salen og til Rigssalen, i hvis Vindues-Fordybninger, paa hver Side, er malet Drabanter i sælsomme Klædninger, halv Dalkarlenes, halv romerske Krigeres. I denne engang rige Sal knælede Svante Stenson Sture for Sverrigs Dronning Margareta Leijonhufvud; hun var Svante Stures Brud, før Gustav Wasas Villie gjorde hende til sin Dronning. De Elskende mødtes her; Væggene tie med hvad de talte, da Døren aabnedes og Kongen traadte ind, saae den knælende Sture og spurgte, hvad det betydede; og Margareta svarede klogeligt i Hast: »han begjærer 41 min Søster Märta tilægte!« og Kongen gav Svante Sture den Brud, Dronningen lod ham begjære.

Her staae vi i det kongelige Brudekammer, hvorhen Kong Gustav førte sin tredie Gemalinde, Katarina Stenbock, ogsaa en andens Brud, Ridder Gustavs. Det er en veemodig Historie.

Gustav af de tre Roser blev i sin unge Alder af Kongen hædret med at sendes i Ærinde til Keiser Carl den Femte; smykket med dennes kostelige Guldkjæde kom han tilbage; ung, smuk, livsglad og prægtig paaklædt kom han hjem, og vidste at fortælle om fremmede Landes Herlighed. Ung og Gammel hørte ham gjerne, men helst hørte den unge Katarina, ved ham blev hende Verden dobbelt saa stor, rig og smuk; de fik hinanden kjær og Forældrene velsignede deres Kjærlighed. Ja-Ordet skulde drikkes, da kom Budskab fra Kongen, at den unge Riddersmand ufortøvet igjen skulde bringe Brev og Hilsen til Keiser Carl. De Forlovede skiltes med tunge Hjerter og med Løfte om gjensidig ubrødelig Tro. Da indbød Kongen Katarinas Forældre at komme til Wadstena Slot, Katarina maatte følge med; her saae Kong *Gustav* hende første Gang, og den gamle Mand blev kjær i hende. Julen feiredes i Glæde, der var Sang og Strengespil i disse Sale, og Kongen selv spillede Luth. Da Tiden kom til Afreise, sagde Kongen til Katarinas Moder, at han vilde ægte den unge Pige. »Men hun er Ridder Gustavs Brud,« stammede Moderen. »Unge Hjerter glemme snart deres Sorg,« meente Kongen; ogsaa Moderen meente det, og da netop samme Dag og Time kom Brev fra Ridder Gustav, saa kastede Fru Stenbock det i Kaminen; alle Breve, som siden kom, alle Breve, som Katarina skrev,

brændtes af Moderen; der hvidskedes Tvivl og onde Rygter til den stakkels Brud, at hun var glemt ude af sin unge Beiler; men Katarina var tryg og fast i sin Tro paa ham. I Foraaret sagde Forældrene hende Kongens Andragende og priste hendes Lykke. Hun svarede alvorligt og bestemt sit nei, og da de gjentog for hende, at det skulde og maatte skee, skreg hun i Smerte »nei, nei!« og sank afmægtig, ydmyg bedende ned for Fader og Moder. Og Moderen skrev til Kongen, at det gik godt, men at Barnet var bly. Nu meldte Kongen sig paa *Torpa*, hvor Stenbocks boede. Med Jubel og Fest blev Kongen modtaget, men Katarina var forsvundet; man søgte overalt, og 42 Kongen selv var den Heldige, der fandt hende; hun sad, opløst i Graad, under det vilde Rosentræ, hvor hun havde sagt sin Hjertensven Levvel. Der var lystig Leeg og Glæde i den gamle Gaard, kun Katarina blev sorgfuld og stille. Moderen havde bragt hende alle sine Smykker, men ingen af dem vilde hun bære, sin simpleste Klædning tog hun paa, men just i denne henrev hun endmere den gamle Konge, og før han reiste bort vilde han, at Forlovelsen skulde skee. Fru Stenbock vristede Ridder Gustavs Guldring af Katarinas Finger, og hvidskede hende i Øret: »det gjælder Din Ungdomsven, hans Lykke og Liv, Kongen kan Alt!« Og Forældrene førte hende til Kong Gustav, viste ham, at Ringen var af Jomfruens Haand, og Kong Gustav satte sin Guldring istedet. I August Maaned vaiede Flag paa den kongelige Jagt, der bar over Wettern den unge Dronning. Prindser og Riddere i kostelige Klæder stode ved Strandbredden, Musiken klang og Folket jublede: Katarina holdt sit Indtog paa Wadstena Slot. Dagen efter stod Vielsen. Og Slottets Vægge vare behængte med Silke og Fløiel, med »Silfverdug« og Gyldendug. Det var en Fest og en Glæde! stakkels Katarina!

I November hjemkom Ridder Gustav af de tre Roser; hans kloge, ædle Moder Kristina Gyllenstjerna mødte ham ved Landets Grændse, forberedte ham, trøstede og mildnede hans Sind; i langsomme Reiser fulgte hun ham til Wadstena, hvor de begge af Kongen bødes at blive Julen over. De adløde, men at komme til Kongens Taffel eller andet Sted, hvor Dronningen fandtes, dertil var Ridder Gustav ikke at bevæge. Julen nærmede sig. En Søndagaften sad Gustav trøstesløs, Natten blev lang og søvnløs, ved Daggry søgte han ind i Byens Kirke til Stammemoderen Sanct Birgittas Grav. Da saae han nogle Skridt fra sig en Qvinde knæle ved Philippas Grav. Det var Dronningen han saae; deres Øine mødtes, og Gustav skyndte sig bort; da nævnede hun hans Navn, hun bad ham blive, hun bød ham det: »Jeg befaler det, Gustav!« sagde hun. »Dronningen befaler det.« Og hun talte til ham, de talte sammen, og det blev dem begge klart, hvad der var gjort og skeet mod dem og med dem; og hun viste ham en vissen Rose, som hun gjemte paa sit Bryst, og hun bøiede sig imod ham og gav ham et Kys, det sidste - til evig Afsked - og saa skiltes de ad.
43

Hans Død fulgte snart, men Katarina var stærkere, dog ikke stærk nok over sit Hjertes dybe Sorg; i Sovekammeret her, i urolige Drømme, siger Historien, forraadte hun i Søvne Kongen sit Hjertes stadige Tanke, sin Ungdoms Kjærlighed, idet hun sagde: *»Kung Gustav ... hållar jag mycket kär, men ... Roosen ... forgättar jag ... aldrig!«*

Fra en Løndør træde vi ud paa den aabne Vold, nu græsse Faarene der; Qvæget drives ind i et af de forfaldne Taarne; vi see Slotsgaarden og fra den op til eet Vindue. Kom, du Birkeskovens Drossel og slaae din Trille, syng, mens vi mindes Elskovs Bitterhed i de raa, de ridderlige Tider. Under dette Vindue, en kold Vinternat, stod her svøbt i sin hvide Kappe den unge Grev Johan af Østfriesland. Hans Broder havde ægtet Gustav Wasas ældste Datter, og drog med hende til sit Hjem; hvorhen de kom paa Reisen gjordes Gilde og Fest, men prægtigst dog paa Wadstena Slot. Cecilia, Kongens yngre Datter, havde fulgt sin Søster herhid, og var her, som overalt, den første, den skjønneste, ved Jagt som ved Tournering. Strax ved Ankomsten til Wadstena var Vinteren begyndt, Kulden stærk og Wettern lagt til. En Dag red Cecilia ud paa Isen og den brast; hendes Broder Prinds *Erik* kom jagende derud til Hest. Johan af Østfriesland var allerede derude, og bad Erik springe af Hesten, da han ellers paa denne endnu mere vilde bryde Isen. Erik vilde ikke høre, og da Johan saae, at der ikke var Tid til at trættes, rev han Erik af Hesten, sprang saa selv i Vandet og frelste Cecilia. Prinds Erik var rasende af Vrede, Ingen kunde formilde ham. Cecilia laae i Feber, og under den voxte hendes Kjærlighed til ham, der havde frelst hendes Liv; hun blev rask, de forstode hinanden, men Skilsmissens Dag stundede til. Det var om Natten forud, at Johan i sin hvide Kappe steg fra Steen til Steen holdende sig i Silkestigen, og naaede ind af Vinduet; i Tugt og Ære vilde de tale føie Tid sammen, tale om Atterkomst og Bryllup til næste Aar; og som de sad der, huggedes med Øxe Døren itu, Prinds Erik traadte ind, løftede Mordvaabenet mod Østfrieslands unge Herre, Cecilia kastede sig imellem dem, og *Erik* lod Beileren gribe, lægge i Jern og kaste ind i et mørkt lavt Hul i den kolde Frostnat, og næste Dag, uden at unde ham en Bid Brød eller Vands Draabe, smide paa Bondeslæde og 44 føre til Kongens Dom. Selv kastede *Erik* sin Søsters skinnende Navn og Rygte i Sqvalderens boblende Kjær, og Fruer og Borgerkoner tvættede det fine Lin i Bagtalelsens gustne Vande.

Kun naar de store Træluger aabnes i Salene falde Solstraalerne herind; i deres dreiende Søiler svæver Støvet, der løftes af Lufttrækket. Herinde er nu Oplag af Korn. Fede, store Rotter bygge i disse Haller. Ædderkoppen spinder til Sørgefaner under Bjælkerne. Det er Wadstena Slot.

Veemodige Tanker opfylde os. Vi vende Øiet derfra henimod det lave Huus med Græstørvtaget, hvoroppe det lille Lam græsser under Kirsebærtræet, som bestrøer det med sine duftende Blade. Ned til Græstørven bøier Tanken sig fra det rige Kloster, fra det stolte Slot, og Solen slukkes over Græstørven, og den gamle Moerlille gaaer at sove under Græstørven; under den ligge *Wadstenas* mægtige Minder.

45

IX
Marionetspilleren

Der var paa Dampskibet en gammelagtig Mand, med et saa fornøiet Ansigt, at, løi det ikke, da maatte han være det lykkeligste Menneske paa Jorden. Det var han ogsaa, sagde han; jeg hørte det af hans egen Mund; han var dansk, var min Landsmand og reisende Theaterdirecteur. Hele Personalet havde han med, det laae i en stor Kasse; han var Marionetspiller. Hans medfødte gode Humeur, sagde han, var blevet luttret af en polytechnisk Candidat, og ved det Experiment var han blevet fuldkommen lykkelig. Jeg forstod ham ikke strax, men saa satte han hele Historien klart ud for mig, og her er den.

Det var i Slagelse, sagde han, jeg gav en Forestilling paa Postgaarden, og havde brillant Huus og brillant Publicum, aldeles uconfirmeret, paa et Par gamle Madammer nær! saa kommer der en sortklædt Person af Studenter-Udseende, han sætter sig, og leer aldeles paa de rigtige Steder, klapper aldeles rigtigt, det var en usædvanlig Tilskuer! jeg maatte vide, hvem det var, og jeg hører, at det er en Candidat fra den polytechniske Læreanstalt, sendt ud for at belære Folk i Provindserne. Klokken otte var min Forestilling ude, Børn skal jo tidlig i Seng, og man maa tænke paa Publicums Beqvemmelighed. Klokken ni begyndte Candidaten sine Forelæsninger og Experimenter, og nu var jeg hans Tilhører. Det var mærkeligt at høre og see paa. Det meste gik over mit Hoved og ind i Præstens, som man siger, men det maatte jeg tænke: kunne vi Mennesker udfinde Sligt, saa maa vi ogsaa kunne holde længer ud end til vi puttes i Jorden. Det var bare smaa Mirakler 46
han gjorde, og dog altsammen Fod i Hose, lige ud af Naturen. I Moses og Propheternes Tid maatte saadan en polytechnisk Candidat være blevet en af Landets Vise, og i Middelalderen vilde han være blevet brændt. Jeg sov ikke hele Natten, og da jeg næste Aften gav en Forestilling og Candidaten var der igjen, saa kom jeg ordentlig i Humeur. Jeg har hørt af en Skuespiller, at han i Elsker-Roller kun tænkte paa een eneste af Tilskuerne, for hende spillede han og glemte hele det øvrige Huus; den polytechniske Candicat han var min »hende,« min eneste Tilskuer, som jeg spillede for. Da Forestillingen var ude, bleve alle Marionetter kaldte frem, og jeg blev af den polytechniske Candidat budt ind til ham paa et Glas Viin; og han talte om min Comedie og jeg talte om hans Videnskab, og jeg troer, vi havde lige stor Fornøielse af begge Dele, men jeg beholdt dog Ordet, for der var saa meget i hans, som han ikke selv kunde gjøre Rede for, som nu den Ting, at et Stykke Jern, som falder igjennem en Spiral, bliver magnetisk, ja hvad er det: Aanden kommer over det, men hvor kommer den fra; det er ligesom med denne Verdens Mennesker, tænker jeg, vor Herre lader dem dumpe gjennem Tidens Spiral, og Aanden kommer over dem, og saa staaer der en Napoleon, en Luther, eller lignende Person. »Hele Verden er en Række af Underværker,« sagde Candidaten, »men vi ere saa vante til dem, at vi kalde dem Hverdagsting.« Og han talte og han forklarede, det var tilsidst ligesom han løftede Hjerneskallen paa mig, og jeg tilstod ærligt, at var jeg ikke allerede en gammel Karl, saa vilde jeg strax gaae i den polytechniske Anstalt og lære at see Verden efter i Sømmene, og det uagtet jeg var eet af de lykkeligste Mennesker. »Eet af de lykkeligste!« sagde han, og det var ligesom han smagte paa det. »Er De lykkelig?« spurgte han; »ja,« sagde jeg, »lykkelig er jeg, og velkommen er jeg i alle Byer, hvor jeg kommer med mit Selskab. Der er jo rigtignok eet Ønske, der imellem kommer over mig som en Nissebuk, en Mare, der rider mit gode Humeur, det er: at blive Theaterdirecteur for en levende Trup, et rigtigt Menneske-Selskab.« »De ønsker Deres Marionetter levendegjorte, De ønsker, at de skulle blive til virkelige Skuespillere,« sagde han, »og De selv være Directeuren, da vilde De være fuldkommen lykkelig, troer De?« Han troede det nu ikke, men jeg 47
troede det, og vi talte frem og vi talte tilbage, og saa var vi lige nær i vor Mening, men med Glassene stødte vi sammen, og Vinen var meget god, men der var Troldtøi i den, for ellers bliver hele Historien, at jeg fik en Ruus. Det var det ikke, jeg var klarøiet. Der var som Solskin i Stuen, det skinnede ud af Ansigtet paa den polytechniske Candidat, og jeg maatte tænke paa de gamle Guder i evig Ungdom, da de gik om i Verden; og det sagde jeg til ham, og saa smilede han, og jeg turde have bandet paa, at han var en forklædt Gud eller en af Familien, - og han var det - mit høieste Ønske skulde opfyldes, Marionetterne blive levende og jeg Directeur for Mennesker. Vi drak paa det; han pakkede alle mine Dukker i Trækassen, bandt mig den paa Ryggen, og saa lod han mig dumpe gjennem en Spiral; jeg hører endnu, hvor jeg dumpede, jeg laae paa Gulvet, det er vist og sandt, og hele Selskabet sprang ud af Kassen, Aanden var kommet over dem Allesammen, alle Marionetterne vare blevne udmærkede Kunstnere, det sagde de selv, og jeg var Directeur; Alt var istand til første Forestilling; hele Selskabet vilde tale med mig, og Publicum med. Dandserinden sagde, at naar hun ikke stod paa eet Been, saa faldt Huset, hun var Mester for det Hele og vilde behandles saaledes. Dukken, der spillede Keiserinde, vilde udenfor Scenen ogsaa behandles som Keiserinde, for ellers kom hun ud af Øvelsen; han, som brugtes til at komme ind med et Brev, gjorde sig ligesaa vigtig som første

Elsker, thi de Smaa vare som de Store af lige Vigtighed i et kunstnerisk Heelt, sagde han. Saa forlangte Helten, at hele hans Rolle skulde kun være Udgangsrepliker, for dem klappede man af; Primadonna vilde kun spille i rødt Lys, for det klædte hende - hun vilde ikke være i blaat. Det var ligesom Fluer i en Flaske, og jeg var midt i Flasken, jeg var Directeur. Veiret gik fra mig, Hovedet gik fra mig, jeg var saa elendig, som et Menneske kan blive, det var en ny Menneskeslægt jeg var kommet imellem, jeg ønskede, at jeg havde dem allesammen i Kassen igjen, og at jeg aldrig var blevet Directeur. Jeg sagde dem reent ud, at de igrunden dog alle vare Marionetter, og saa slog de mig ihjel. Jeg laae paa Sengen i mit Kammer, hvorledes jeg var kommet der fra den polytechniske Candidat, maa han vide, jeg veed det ikke. Maanen skinnede ind paa Gulvet, hvor Dukkekassen 48 laae væltet og alle Dukkerne smidt om, Smaa og Store, hele Commersen; men jeg var ikke seen, ud af Sengen foer jeg, og i Kassen kom de allesammen, nogle paa Hovedet og nogle paa Benene; jeg smak Laaget til og satte mig selv oven paa Kassen; det var til at male, kan De see det, jeg kan see det. »Nu skal I blive der,« sagde jeg, »og aldrig ønsker jeg mere at I have Kjød og Blod!« - Jeg var saa let i Humeuret, jeg var det lykkeligste Menneske; den polytechniske Candidat havde luttret mig; jeg sad i bar Lyksalighed og faldt isøvn paa Kassen, og om Morgenen - det var egentlig om Middagen, men jeg sov forunderlig længe den Morgen - saa sad jeg der endnu, lykkelig, idet jeg havde lært, at mit fordums eneste Ønske havde været dumt; jeg spurgte efter den polytechniske Candidat, men han var borte ligesom de græske og romerske Guder. Og fra den Tid har jeg været det lykkeligste Menneske. Jeg er en lykkelig Directeur, mit Personale raisonerer ikke, Publicum ikke heller, det fornøier sig af Hjertens Grund; frit kan jeg selv lave alle mine Stykker sammen. Jeg tager af alle Comedier det Bedste jeg vil, og Ingen ærgrer sig derover. Stykker, som nu ere foragtede paa de store Theatre, men som Publicum for tredive Aar siden løb efter og tvinede over, dem tager jeg nu til mig, nu giver jeg dem til de Smaa, og de Smaa de tvine ligesom Fader og Moder tvinede; jeg giver »Johanna Montfaucon« og »Dyveke,« men i Forkortning, for de Smaa holde ikke af langt Kjærligheds-Vrøvl, de ville: ulykkeligt, men gesvindt. Nu har jeg bereist Danmark paa Retten og paa Vrangen, kjender alle Mennesker og kjendes igjen; nu er jeg gaaet til Sverrig, og gjør jeg her Lykke og fortjener gode Penge, saa bliver jeg Skandinav, ellers ikke, det siger jeg Dem, som er min Landsmand.

Og jeg, som Landsmand, fortæller det naturligviis strax igjen, blot for at fortælle.

49

X
Skjærgaardene

Canalreisen gjennem Sverrig gaaer først bestandig opad, gjennem Elve og Søer, Skov og Klippeland; fra Høiden seer man ud over Skovstrækninger og Vande, og lidt efter lidt synker Fartøiet igjen ned af Bjergterrassen; ved *Mem* er man igjen nede ved den salte Fjord; et eensomt Taarn løfter sig mellem lave, tykke Muurrester, det er *Stegeborgs* Ruiner. Kystlandet strækker sig med melankolske sorte Skove, der omslutte smaa græsgroede Dale; skrigende Maager omflyve vort Fartøi, vi ere ved Østersøen, vi mærke den friske Søvind, den lufter som i de gamle Heltetider, da Vikingerne, høibyrdede Fædres Sønner, her øvede deres Daad. For os, som for dem, viser sig Havfladen, den samme, med sine talløse Øer; i tusindviis ligge Klippe-Øer og Steenblokke her strøede i Vandet langs den hele Kyst; Dybet mellem disse og Fastlandet er det vi kalde »Skjærgaarde,« de flyde i hinanden med vexlende Pragt. Vi see dem i Solskin og Havblik, og det er som et stort engelsk Have-Anlæg, men Grønsværs-Gulvet er her det dybe Hav, Blomsterbedene deri ere Klipper og Skjær, der prange med Fyr og Gran, med Egetræer og Løvbuske; see det, naar Vinden kuler fra Øst og Søen brydes over blinde Skjær og sprøiter tilbage fra Klipperne; gjennem Skibet selv føle dine Lemmer Søens Magt, du løftes som af overnaturlige Hænder.

Vi flyve mod Vind og Sø, som var det Havgudens egen fnysende Hest der bar os, fra Skjærgaard til Skjærgaard; Signalskud skydes, og fra det eensomme Træhuus kommer Lodsen. Snart see vi den aabne Sø, snart glide vi igjen ind imellem sorte Steenøer; 50 de ligge som Kjæmpe-Uhyrer i Vandet, een har Form af Skilpaddens buede Skal, en anden har Elephantens Ryg og skruppede graa Farve. Smuldrende hvidgraa Klipper forkynde, at Aartusinders Vind og Veir pidskede hen over dem. Vi nærme os større Fjeldøer og Fastlandets graa, brokkede Urklipper, hvor forkuede Granskove voxe under idelig Kamp med Blæsten; snart er Skjærgaarden en snever Kanal kun, snart en udvidet Sø, bestrøet med Smaaholme, alle af Steen, tidt kun en ringe Steenblok, hvor et enkelt lille Fyrretræ klamrer sig fast; skrigende Maager omflagre de opstillede Sømærker. Nu sees en enkelt Gaard, hvis røde Malning skinner frem fra den mørke Grund; en Gruppe Køer ligger og soler sig paa Steenfladen nær en lille, smilende Græsgang, der synes opelsket her, eller skaaret ud af en Eng i Skaane. Hvor eensomt maa det ikke være at leve paa denne lille Ø. Spørg Drengen, som sidder ved Qvæget, han vil kunne fortælle. »Her er levende og lysteligt!« siger han.

»Dagen er saa lang og lys, Sælhunden sidder derude paa Stenen og gøer i den tidlige Morgen, og alle Dampskibene fra Canalen maa her forbi! jeg kjender dem allesammen! og naar saa om Aftenen Solen gaaer ned, er det en heel Historie at see ind i Skyerne over Landet; i Sølv og i Guld, i Rødt og i Blaat staae Bjerge med Slotte, seilende Drager, der have Guldkam, eller en gammel Kjæmpe med Skjæg til Maven, altsammen af Skyer, og altid skifte de. Ved Efteraarstid kommer Stormveiret, da er det nu tidt en Angest, naar Fader er ude at hjælpe Skibe i Havsnød, men man bliver ligesom et nyt Menneske derved. Om Vinteren ligger Isen fast, og man kjører fra Ø til Ø og til det faste Land; og faae vi Besøg af Bjørnen og Ulven, saa tage vi hans Skind til Vinterpels! varmt er der i Stuen, og der læses og fortælles om gammel Tid!«

Ja gamle Tid, hvor ruller du op med Erindringer just her i disse Skjærgaarde. Gamle Tid, da Alt tilhørte den Tappre. Disse Vande, disse Klippeøer og Strande saae Helte, mere storvirkende end godvirkende, de svingede, til Banehug, Øxen, den hvinende Jetteqvinde, som den kaldes. Her kom Vikingerne med deres Skibe; paa Næsset hist øvede de Strandhug, det græssende Qvæg blev slagtet og slæbt bort; smuldrende Klipper, havde I Mæle, I fortalte om Holmgangen og om Kjæmpernes Færd. I saae Helten 51 hugge med Sværd og kaste med Spyd, hans venstre Haand forstod det saa godt som hans høire. Sværdet rørte sig i Luften, saa at det syntes at være tre. I saae ham, naar han i sine Hærklæder sprang forlænds og baglænds, høiere end han selv var høi, og sprang han i Søen, svømmede han som en Hval. I saae de kjæmpende To; den ene kastede sit Spyd, den anden greb det i Luften og drev det tilbage, saa at det fløi gjennem Skjold og Mand ned i Jorden. Kjæmper med skarpe Sværd og vrede Hjerter saae I! Sværdet hug ned for at ramme ved Knæet, men Manden sprang i Veiret, saa Sværdet susede under hans Fodsaaler. Mægtige Sagn fra gamle Dage! smuldrende Klipper, kunde I mæle derom.

Disse dybe Vande bar Vikingens Skib, og naar den Stærke i Kampen løftede Jernankeret og kastede det mod Fjendens Fartøi, saa Planken gik itu, styrtede I eders mørke, tunge Søer ind i Rummet, saa Skuden sank. Den vilde Berserk, der med Brystet nøgent stod imod Fjendehug, galen som en Hund, hylende som Bjørnen, sønderslidende sit Skjold, styrtede sig mod Havbunden her og hentede Steen, som Mænd ikke kunde løfte. Historien befolker os disse Vande, disse Klippeøer, en kommende Digter vil mane dem fast til dette nordiske Archipel, meisle de sande Skikkelser ud af de gamle Sagaer, det Djærve, det Raae, Tidens Storhed og Brøst i dens meest fremtrædende Øieblikke.

Da hæver sig for os igjen paa Øen derhenne, hvor Vinden nu suser i den unge Fyrreskov, Huset af Bjælker, Taget med Bark; gjennem Lufthullet hvirvler Røgen fra Ilden paa den brede Steen i Hallen, hvor tætved Mjødkarret staaer, Hynderne ligge paa Bænken foran de lukkede Sengesteder, Dyrhuder hænge over Bjælkevæggen, smykkede med Skjolde, Hjelme og Brynier. Gudebilleder, snittede paa Sætstokkene, staae foran Høisædet, hvor den ædle Viking sidder, en høibyrdet Faders yngste Søn, stor i Rygte, men større i Gjerning; Skjalde og Fostbrødre sidde ham nærmest. De beskjærmede Landsmændenes Kyster og den fromme Qvinde, de hentede fra *England* Hvede og Honning, de gik til *det hvide Hav* efter Zobel og Pelsværk; Sangen fortæller deres Eventyr. Vi see Gubben ride i Hædersklædning med guldsømmede Handsker og med Hat fra *Garderike*; vi see Ungdommen med guldknudet Pandebaand, vi see dem paa Thinge, vi see 52 dem i Kamp og i Leeg: det gjælder at kunne hugge Øienbrynene af hverandre uden at ridse Huden eller blinke med Øinene, ellers er Straffen at rømme Gaarden og miste sin Lønning. I Bjælkehuset sidder Qvinden ved Væven, og i de silde, maaneklare Aftener komme Gjengangerne af de Faldne og sætte sig om Ilden, hvor de ryste de vaade, dryppende Klæder; men Trællen sover i Aften og paa Stegersets Bænk, og drømmer at han dypper sit Brød i den fede Sod og slikker Fingrene.

Du kommende Sanger, Du meisle af Sagnene de forsvundne Skikkelser, Du befolke disse Øer, og lade os ved Aandens Kraft glide forbi Oldtidsminder, klare og sande, som vi ved Dampens Magt nu flyve forbi det faststaaende Sceneri, det svulmende Hav, Klipper og Skjær, Fastland og skovgroede Øer.

Vi ere alt *Braavigen* forbi, hvor de talløse Skibe laae fra Nordens Riger, da Upsals Konge *Sigurd Ring* mødte, æsket af *Harald Hildetand*, der gammel og graa frygtede Straadøden og vilde falde i et Slag; og Fastlandet dundrede under Hestehov, som *Marathons* Slette under Kampen. Skjolde og Skjoldmøer omgav Dannerkongen; høit paa sin Vogn reiste sig den blinde Olding, hans sølvhvide Haar og Skjæg fløi for Vinden, Hestene gav han frit Løb, og huggede ind; - *Odin* selv var *Hildetands* Kjøresvend og - Bane; Baalet tændtes, Kongen lagdes paa det, og *Sigurd* opmanede Alle at kaste Guld og Vaaben, det Kostbareste de eiede, ind i Ilden, og Skjaldene sang dertil og Skjoldmøerne sloge med Spyd paa de blanke Skjolde, men Upsals Drot *Sigurd Ring* blev Konge over *Svithiot* og *Danmark*, saa lyder Sagaen, der klang over Land og Vand fra disse Kyster.

Oldtids-Minder gjennemflyve Tanken! Oldtids Skueplads for Idræt og Stordaad flyve vi forbi! fra Skjærgaard til Skjærgaard kløver Skibet med Jernskovler de stærke Vande.

53

XI
Stockholm

Vi kaste Runer her paa Bladet, og fra den hvide Grund hæver sig for dig Billedet af *Birger Jarls* sexhundredaarige Stad.

Runerne trille! seer Du. I den hvidgraa Morgentaage komme skovgroede Klipper tilsyne; talløse Skarer af vilde Fugle bygge trygt deres Rede her, hvor Mälarens søde Vande styrte sig i Saltsøen. Vikinge-Skibet kommer; i Stavnen staaer Kong *Agne*, han bringer som Bytte den finske Kongedatter. Egetræet hvælver sig her over deres Brudekammer; Egetræet bærer ved Daggry Kong Agne, hængt i sin lange Guldkjæde; det er Brudens Værk, og Skibet seiler bort igjen med hende og de frelste Finlændere.

Skyerne jage forbi, Aarene som de.

Jæger og Fisker reiser sig en Hytte; - den staaer igjen forladt her, hvor kun Søefuglene have hjemme; hvad skræmmer saa disse talløse Flokke? Maage og Vildand flyve skrigende om, der hamres og pæles, *Olof Skjødkonning* lader store Bjælkestokke bore ned i Grunden, stærke Jernkjæder fæstes hen over Strømmen: »fangen est Du *Olof Haraldsson**, fangen med Skibe og Mandskab, hvormed Du hærgede Kongestaden *Sigtuna*, ei slipper Du ud fra den tillukte Mälarsøe!« Det er een Nats Værk kun; den samme Nat, da *Olof Haraldsson* med Jern og med Ild sprænger sig Vei i den haarde Grund; før Dagen gryer vælter sig der Mälarens Vande; gjennem det skaarne Kongedyb i Øst seilede den norske Prinds Olof bort. Bjælkestokkene, hvor Jernkjæderne hænge, maa bære *note> 54 Forskandsninger; Borgerne fra det nedbrændte *Sigtuna* reise sig et Bolværk her, og paa *Stok-Holmen* bygge de sig deres ny, lille By.

Skyerne gaae, Aarene gaae. Seer Du, hvor Gavlene voxe, der kommer Castel og »Kärna«. *Birger Jarl* gjør Stockholm-Byen til Fæstning, Vagten staaer med Piil og Bue deroppe paa Muren, speider over Sø og Fjord, over *Brunkeberg* Sand-Aas. Derhenne, hvor Aasen skraaner fra Rørstrands-Søen bygges *Clara* Kloster, og mellem det og Byen voxer der en Gade, der voxe flere, en udstrakt Stad, snart Partiernes Kampplads, hvor Ladulås's Sønner plante Banneret, og hvor tydske Albrechts Svende brænde Svenskerne levende inde. Stockholm er dog Rigets Hjerte, det veed de Danske nok, det veed de Svenske, og der er Strid og blodig Kamp. Blod flyder for Bøddelhaand, Danmarks Christian den Anden, Sverrigs Bøddel, staaer paa Torvet - -! ruller I Runer! see, hvor paa Brunkebergs Sandaas, hvor den svenske Almue beseirede den danske Hær, Maistangen reises, det er Midsommer-Aften, Gustav Wasa holder sit Indtog i Stockholm. Om Maistangen voxer op Frugt- og Kaal-Haver, Huse og Gader, de svinde i Flammer, de reise sig igjen; det skumle Castel med »Kärnan« forvandles til et Slot, og Staden staaer prægtig med Taarne og Vindelbroer; paa Sandaasen voxer en By for sig, paa Klipperne mod Syd voxer frem en tredie; de gamle Mure falde paa Gustav Adolfs Bud, de tre Byer ere een, udstrakt og stor, malerisk broget med gamle Steenhuse, Træboder og græstagede Hytter, Solen skinner paa Taarnenes Messingkupler; en Skov af Master ligger i den sikkre Havn.

Fra Versailles sminkede Guddom gaae Skjønheds-Straaler ud i Verden, de naae til Mälarens Strande ind i *Tessins* Slot, hvor Kunst og Videnskab bydes til Gjæst hos Kongen, *Gustav den Tredie*; støbt i Malm staaer hans Billed ved Stranden foran det prægtige Slot. Det er i vore Dage, Akasien skygger over Slottets høie Terrasse, paa hvis brede Rækværk Blomster prange i saxisk Porcellain; brogede Silkegardiner hænge halv ned for de store Glasvinduer, Gulvene ere bonede glatte som et Speil, og under Buen hist, hvor Roserne voxe mod Muren, lever evig i Marmor Grækenlands *Endymion*; som Æresvagt staaer her *Fogelbergs* Odin, *Sergells* Amor og Psyche.
55

Vi stige ned af den brede Kongetrappe; foran den, hvor fordum Olof Skjødkonning spændte Jernkjæder over Mälarens Løb, er nu en prægtig Bro med Boutiker foroven og »Strømparterren« forneden; just derhen styrer det lille Dampskib »Necken«, opfyldt med Passagerer fra Djurgården til »Strømparterren.« Og hvad er »Strømparterren?« Det er i Smaat, i meget Smaat, Stockholmernes *Villa reale*, vil Neapolitaneren sige; det er i Smaat, i meget Smaat, Stockholmernes »Jungfernstieg,« vil Hamborgeren fortælle. Det er en ganske lille, halvcirklet Ø, hvorpaa Broen støtter sine Buer, en Have fuld af Blomster og Træer; man seer fra Broens høie Brystværn ned over den. Damer og Herrer spadsere om dernede; Musikanter spille, Familier sidde i Grupper og nyde Forfriskninger i de hvælvede Haller under Broen, og see mellem det Grønne ud over det aabne Vand, til Huse og Gaarde, men ogsaa til Skov og Klipper; man glemmer, man er midt inde i Byen.

Det er Broen her, som forbinder Stockholm med Norrmalm, hvor største Delen af den fornemme Verden boer i to lange, berlineragtige Gader; dog af alle de store Huse ville vi kun besøge eet, og det er Theatret.

Vi gaae ind paa Scenen selv, den har historisk Betydning. Her ved første Coulisse fra Lamperækken tilhøire, idet vi see ned mod Tilskuerpladsen, blev *Gustav den Tredie* myrdet paa Maskeraden; der over i det

lille Værelse, tæt ved Scenen, blev han bragt, medens alle Udgange besattes, og de brogede Skikkelser, Harleqviner, Polichineller, Vildmænd, Guder og Gudinder, med aftaget Maske, blege og forfærdede knugede sig sammen; den dandsende Ballet-Farce var blevet en virkelig Tragedie.

Dette Theater var *Jenny Linds* Barndomshjem; her har hun, som lille Pige, sunget med i Choret, her er hun først fremtraadt og opmuntrende hilset som Barn; her har hun fattig og sorrigfuld, da Stemmen forlod hende, udgydt Taarer, opsendt fromme Bønner til sin Gud; herfra fløi Nordens Nattergal ud over Landene og forkyndte Kunstens Reenhed og Hellighed. Hvor det er smukt, fra Vinduet heroppe at see ud over Vandet til Strømparterren, til det store, prægtige Slot, til Ladugårdslandet med de store Caserner, til Skibsholmen og Klipperne, der stige steilt op af Vandet med Södermalms Haver, Landsteder, Gader og Kirkekupler mellem 56 grønne Træer. Skibene ligge derhenne, saa mange og saa tætte, med vaiende Flag. Det Skjønne, som en Digters Øie seer, maa Verden ogsaa see; ruller I Runer! Der staaer den hele brogede Udsigt, en Regnbue spænder sig som Ramme derom. See dog! det er Solnedgang, det graaner over Södermalm, det Graa bliver mere og mere mørkt, en beegsort Grund, og paa den staaer en dobbelt Regnbue; Husene ere bestraalede af et saa stærkt Sollys, at Væggene synes et Transparent; de nys udsprungne Linde i Haverne træde frem som frisk, ung Skov; fra de gothiske Bygninger paa Øen skinne de lange, smalle Vinduer, som ved en festlig Illumination, og mellem de mørke Graner falder fra Ruderne bagved et Skin, i tusinde Flammer, som om Træerne stode med blussende Julelys; stærkere og stærkere blive Regnbuens Farver, Grunden mere og mere sort, og de hvide Maager flyve solbelyste forbi. Regnbuen sætter sin ene Fod høit oppe paa Södermalms Kirkegaard. Hvor Regnbuen berører Jorden ligge Skatte begravne, siger Folketroen. Regnbuen støtter sig paa en Grav deroppe, *Stagnelius* hviler her, Sverrigs herligste Sanger, saa ung og saa ulykkelig; og i samme Grav er *Nicander* lagt, han som sang om Kong *Enzio* og om *»Lejonet i öknen«**, sang med blødende Hjerte; det friske Drueblad kjølede Vunden og dræbte Sangeren. Fred med Støvet, Sangene leve evigt! Vi gaae til Eders Grav, hvor Regnbuen peger. Herligt er Skuet deroppe. Terrasseformigt løfte sig Husene i de brolagte, steile Gader; gjennem smalle Gyder, op ad Bjælketrapper, kan Fodgjængeren forkorte sig Veien, og altid Nedsigt og Udsigt til Vand, Klipper og Grønt. Her er smukt at boe, her er sundt at boe, men det er ikke fornemt, som ved Brunkebergs Sandaas; dog det bliver det nok! paa Södermalms Klippegrund skal engang Stockholms *»Strada Balbi«* rejse sig.

Vi staae heroppe. Hvilken anden Verdens By har en bedre Udsigt over den salte Fjord, over den friske Sø, over Taarne, Kupler, sammendyngede Huse og et Slot, som Kong Enzio selv kunde have bygget det, og rundt derom de sorte, alvorlige Skove med Ege, Gran og Fyr, saa nordisk, drømmende i den synkende Sol. Det er Dæmring, det bliver Nat, Lysene tændes i Byen dernede, * – 57 Stjernerne tændes paa Himlen deroppe, og høit mod Stjernegrunden løfter sig Taarnet fra Ridderholms-Kirken, Stjernerne skinne derigjennem; det er som af Kniplinger, men hver Traad er af støbt Jern og bjælketyk.

Derned, derind gaae vi i den stille Aften. En Aandeverden hersker herinde. See, i de hvælvede Gange sidde paa træudhugne Heste Rustninger, der engang bares af Magnus Ladulås, Christian den Anden, Carl den Niende. Tusinde Faner, der engang vaiede under Spil og Klang, under Pilekast og Kanontorden, smuldre her; i lange Laser hænge de fra Stangen, og Stænger ligge henkastede hvor Fanerne længst ere blevne Støv. Indenfor disse Mure blunde i Sølv- og Kobberkister næsten alle Sverrigs Konger. Fra Alterets Gang sees gjennem den aabne Gitterdør ind imellem opstablede Trommer og ophængte Faner; her gjemmes en blodig Kjortel, og i Kisten smuldrer *Gustav Adolph.* Hvo er den døde Gjenboe i Capellet tvers ovre i Kirkens anden Sidegang? Der bag Glaslaag ligger en gjennemskudt Klædning, paa Gulvet et Par tunge, tykke Støvler, - de tilhørte Heltekongen, Vandreren, hvis Rige nu er denne snevre Kiste, *Carl den Tolvte.*

Hvor her er helligt under disse Hvælvinger! Aarhundreders Mægtige samledes her, forgjængelige som de mølædte Faner, stumme og dog saa talende. Og udenfor rører sig Livet; Verden gaaer sin gamle Gang; Slægter skifte i de gamle Huse, Husene skifte, men altid er dog Stockholm Sverrigs Hjerte, Birgers Stad, hvis Aasyn bestandig forynges, bestandig forskjønnes.

58

XII
Djurgården

Djurgården er et heelt Stykke Land, af vor Herre selv gjort til Have. Kom med derover, vi ere endnu i Byen, men foran Slottet ligger den hugne, brede Steentrappe ned til Vandet, hvor Dalkullen staaer og ringer med Malmklokken; ombord! her er Baade nok at vælge imellem, alle med Hjul, Dalkullerne dreie det. I grovt, hvidt Linned, røde Strømper med grønne Hæle, og utroligt tyksaalede Skoe med Overlæder heelt op af

Skinnebenet, staaer Dalkullen; grønne Grene smykker hendes Baad, nu skyder den afsted. Huse og Gaarde løfte sig, Kirker og Haver komme frem, Södermalm bærer dem høit over Skibsmasterne; Sceneriet minder om Bosporus ved Pera; Dalkullens brogede Dragt er ganske orientalsk, og hør, Vinden bærer melankolske Skalmeietoner ud til os, to fattige Dalkarle gjøre Musik i Havnen det er de samme melankolske, lange Toner, der blæses af de bulgariske Spillemænd i Peras Gader. Vi træde i Land i Diurgården. Hvilken Vrimmel af Eqvipager i Rækker gjennem den brede Allee, hvilken Skare pyntede Spadserende af alle Classer. Man tænker paa Villa-Borghese, naar i Viinhøstens Tid Romerfolk og Fremmede der lufte sig. Man er i Borghesernes Have, man er ved Bosporus og dog høit i Norden. Fri og stor løfter Granen sig, Birken hælder sine Grene, som ellers kun Grædepilen mægter det, og hvilke mageløst skjønne, store Ege, Grenene selv ere mægtige Træer, deilige at afmale; prægtige grønne Græssletter vise sig i stor Udstrækning, og tæt forbi ruller Fjorden sit grønne, dybe Vand, som 59 var det en Flod; store Skibe med bugnende Seil, det ene høit over det andet, Dampfartøier og Baade i broget Mængde komme og gaae.

Kom med til *Bystrøms* Villa; den ligger paa Steenklippen deroppe, hvor de store Egetræer klamre sig fast; see herfra den hele tredeelte Stad, Södermalm, Nordmalm og Øen med det storartede Slot. Paa Klippen her er deiligt at bygge, og Bygningen staaer, og det næsten heelt af Marmor, et *Casa santa d'Italia*, som baaret gjennem Luften herop til Norden. Væggene derinde ere pompeiansk maled, men tungt, intet er genialt, rundt om staae bystrømske Marmorbilleder, de have ikke Antikens Sjæl, Madonna slæber paa sit marmortunge Drapperi, Pigen med Blomsterguirlanden er en grim Unge, ved Hero med den grædende Amor tænker man paa en Ballet-Stilling. Dog hen til det Smukke. *Amorinsælgersken* er smuk, hos de *badende Qvinder* bøier Stenen sig til det bløde Liin; een af dem føler sig for med Foden idet hun træder ud, og man har med hende Fornemmelsen af at Vandet er koldt. Marmorsalens Kjølighed virkeliggjør denne Følelse, en Isnen gjennemfarer os! - kom ud i Solskinnet, op paa Naboklippen, der løfter sig over Gaarde og Huse; i Klipperevnerne skyde frem de vilde Roser; mellem prægtige Graner og graciøse Birke falde Solstraalerne smukt paa det høie Græs foran *Bellmans* kolossale Bronzebuste; denne Plads just var den nordiske Improvisators Yndlingssted, her laae han i Græsset, digtede og sang sine anakreontiske Sange; her holdes aarlig i Sommertiden hans Fest. I den røde Aftensol ville vi reise dit Altar, det er en brændende Bolle høit paa Tønden, der er krandset med vilde Roser. Movitz proberer sit Valdhorn, det som i Krostuen var Oberons Horn, og alting dandsede, fra Ulla til Mutter paa Tuppen stampede med Fødderne, klappede med Hænderne og Ølkrusets Tinlaag:

»hej kära själ, fukta din aska!«

Et Teniers Billede fik Liv og lever endnu i Sangen. Movitz blæser i Hornet paa Bellmans Plads om den brændende Bolle, og hele Skaren dandser i Kreds, Unge og Gamle, Kareterne med, Vogne 60 og Heste, fyldte Bouteiller og klapprende Kruus; melodisk klinger den bellmanske Dithyrambe, Lune og Lavhed, Veemod - derimellem, om

»- hur ögat gret
Vid de cypresser, som ströddes.«

Maler, grib Pensel og Palet og mal Mænaden, men ikke hende der træder Viinsækken, mens Haaret flyver for Vinden og hun synger Henrykkelsens Sange, nei Mænaden, der stiger fra den bellmanske rygende Bolle, en Punschens Anadyomene, hun med høie Hæle under de røde Skoe, Sløifer paa Kjolen og med flagrende Slør og Saloppe, flagrende, altfor flagrende! Poesiens Roser river hun af sit Bryst og sætter i Ølkandens Tud, klapprer med Laaget, synger om Valdhornklang, Buxer og gamle Skoe, mens vi fornemme Duften af Rosen og see to Menneskeøine skinne, de melde om Menneskehjertets Veemod og Lyst*.

*
61

XIII
En Historie

I Haven vare alle Æbletræerne sprungne ud, de havde skyndt sig med at faae Blomster før de fik grønne Blade, og i Gaarden vare alle Ællingerne ude og Katten med, han slikkede rigtignok Solskin, slikkede den af sin egen Pote; og saae man hen ad Marken, da stod Kornet saa mageløst grønt, og der var en Qviddren og Qvinkeleren af alle de smaa Fugle, ligesom om det var en stor Fest, og det kunde man da ogsaa sige at det var, for det var Søndag. Klokkerne ringede, og Folk i deres bedste Klæder gik til Kirke og saae saa fornøiede ud; ja ved Alting var der noget saa fornøieligt; det var tilvisse en Dag saa varm og velsignet, saa at man nok

kunde sige: »Vor Herre er rigtignok mageløs god mod os Mennesker!«

Men inde i Kirken stod Præsten paa Prædikestolen og talte saa høit og saa vredt; han sagde: at Menneskene vare saa ugudelige, og at Gud vilde straffe dem derfor, og at naar de døde, kom de Onde ned i Helvede, hvor de skulde evigt brænde, og han sagde, at deres Orm døde ikke, og at deres Ild aldrig udslukkedes; aldrig fik de Hvile eller Ro. Det var grueligt at høre, og han sagde det saa vist; han beskrev dem Helvede som en stinkende Hule, hvor Alverdens Uhumskheder flød sammen, der var ingen Luftning uden den hede Svovlflamme, der var ingen Bund, de sank og sank i en evig Taushed. Det var grueligt alene at høre derom, men Præsten sagde det lige ud af sit Hjerte, og alle Folk i Kirken vare ganske forfærdede. Men udenfor sang alle de smaa Fugle saa fornøiede, og Solen skinnede saa varmt, det var som om hver lille
62 Blomst sagde: Gud er saa mageløs god mod os Allesammen. Ja, derude var det slet ikke som Præsten prædikede.

Om Aftenen ved Sengetid saae Præsten sin Kone sidde stille og tankefuld.

»Hvad feiler Dig?« sagde han til hende.

»Ja hvad jeg feiler,« sagde hun, »jeg feiler, at jeg ikke rigtig kan samle mine Tanker, at jeg ikke rigtig kan faae det Du sagde til at gaae op, at der var saa mange Ugudelige, og at de skulde brænde evigt! evigt, ak hvor langt! - Jeg er kun et syndigt Menneske, men jeg kunde ikke bære det over mit Hjerte at lade selv den værste Synder brænde evig, og hvorledes skulde da *vor Herre* kunne det, han som er saa uendelig god, og som veed, hvorledes det Onde kommer udenfra og indenfra. Nei, jeg kan ikke tænke det, skjøndt Du siger det!«

Det var Efteraar, Løvet faldt af Bladene, den alvorlige, strenge Præst sad ved en Døendes Seng, en from Troende lukkede sine Øine; det var Præstekonen.

»Faaer Nogen Fred i Graven og Naade hos sin Gud, da er det Dig!« sagde Præsten, og han foldede hendes Hænder og læste en Psalme over den Døde.

Og hun blev ført til Graven; to tunge Taarer trillede ned over den alvorlige Mands Kinder; og i Præstegaarden var det stille og tomt, Solskinnet derinde var slukket, hun var gaaet bort.

Det var Nat, en kold Vind blæste hen over Præstens Hoved, han slog Øinene op, og det var ligesom om Maanen skinnede ind i hans Stue, men Maanen skinnede ikke; en Skikkelse var det, der stod foran hans Seng; han saae sin afdøde Kones Gjenfærd, hun saae paa ham saa inderligt bedrøvet, det var som vilde hun sige noget.

Og Manden reiste sig halvt op, strakte Armene ud imod hende: »Du ikke heller forundt den evige Ro? Du lide? Du, den Bedste, den Frommeste!«

Og den Døde bøiede sit Hoved til et Ja og lagde Haanden paa Brystet.
63

»Og kan jeg skaffe Dig Ro i Graven?«

»Ja!« lød det til ham.

»Og hvorledes?«

»Giv mig et Haar, kun et eneste Haar af Hovedet paa den Synder, hvis Ild aldrig vil slukkes, den Synder, som Gud vil nedstøde i Helvede til evig Pine.«

»Ja saa let maa Du kunne løses, Du Rene, Du Fromme!« sagde han.

»Saa følg mig!« sagde den Døde. »Det er os saa forundt. Ved min Side svæver Du hvorhen Dine Tanker vil; usynligt for Menneskene staae vi i deres hemmeligste Vraa, men med sikker Haand maa Du pege paa den til evig Qval Indviede, og før Hanegal maa han være fundet.«

Og hurtig, som baaret af Tanken, vare de i den store Stad; og fra Husenes Væg lyste med Ildbogstaver Dødssyndernes Navne: Hovmod, Gjerrighed, Drukkenskab, Vellyst, kort, hele Syndens syvfarvede Bue.

»Ja derinde, som jeg troede det, som jeg vidste det,« sagde Præsten, »huse de den evige Ilds Indviede.« Og de stode foran den prægtig oplyste Portal, hvor den brede Trappe prangede med Tæpper og Blomster, og gjennem de festlige Sale klang Balmusiken. Sveitseren stod i Silke og Fløiel med stor sølvbeslagen Stok.

»Vort Bal kan maale sig med Kongens,« sagde han, og vendte sig mod Gadestimlen; fra Top og til Taa lyste den Tanke ud af ham: »fattige Pak, der gloer ind af Porten, I ere imod mig Carnailler Allesammen!«

»Hovmod!« sagde den Døde, »seer Du ham?«

»Ham,« gjentog Præsten. »Ja, men han er en Taabe, kun en Nar, og vil ikke dømmes til evig Ild og Pine!«

»Kun en Nar!« lød det gjennem det hele Hovmodens Huus, det vare de alle der.

Og de fløi indenfor den Gjerriges nøgne fire Vægge, hvor skindmager, klapprende af Kulde, sulten og tørstig Oldingen klamrede sig med al sin Tanke til sit Guld; de saae hvor han, som i Feber, sprang fra det elendige Leie, og tog en løs Steen ud af Muren, der laae Guldpenge i et Strømpeskaft, han befølte sin lasede 64 Kjortel, hvori Guldstykker var syet ind, og de fugtige Fingre zittrede.

»Han er syg, det er Vanvid, et glædesløst Vanvid, omspændt af Angest og onde Drømme!«

Og de fjernede sig i Hast og stode ved Forbrydernes Brix, hvor de i lang Række sov Side ved Side. Som et vildt Dyr foer een op af Søvne, udstødende et fælt Skrig; han slog med sine spidse Albuer til Kammeraten, og denne vendte sig søvnig:

»Hold Kjæft dit Qvæg og sov! - det er hver Nat -!«

»Hver Nat!« gjentog han, »ja hver Nat kommer han, hyler og qvæler mig. I Hidsighed har jeg gjort eet og andet, vredt Sind er jeg født med, det har bragt mig anden Gang herind; men har jeg gjort galt, saa har jeg jo min Straf. Kun eet har jeg ikke bekjendt. Da jeg sidst kom ud herfra og forbi min Huusbonds Gaard, saa kogte der op i mig eet og andet - jeg strøg en Svovlstikke hen ad Muren, den løb lidt nær Straataget, Alting brændte, der kom Hidsighed over det, ligesom den kommer over mig. Jeg hjalp med at redde Qvæg og Indboe. Ingen Levende brændte uden en Flok Duer, der fløi ind i Ilden, og saa Lænkehunden. Den havde jeg ikke tænkt paa. Man kunde høre den hyle - og dette Hyl hører jeg altid endnu, naar jeg vil sove, og kommer jeg isøvn, saa kommer ogsaa Hunden, saa stor og laadden; han lægger sig paa mig, hyler, trykker mig, qvæler mig. - Saa hør dog hvad jeg fortæller, snue kan Du, snue den hele Nat, og jeg ikke et kort Qvarteer.« Og Blodet skinnede den Hidsige frem i Øinene, han kastede sig over Kammeraten, og slog ham med knyttet Haand i Ansigtet.

»Vrede Mads er blevet gal igjen!« hed det rundt om, og de andre Kjæltringer greb fat i ham, brødes med ham, krumbøiede ham, saa Hovedet sad ned imellem Benene, der bandt de det fast, Blodet var ved at springe ham ud af Øine og alle Porer.

»I dræbe ham,« raabte Præsten, »den Ulykkelige!« og idet han forhindrende udstrakte Haanden over Synderen, han som alt her leed for haardt, vexlede Scenen om; de fløi gjennem rige Sale og gjennem fattige Stuer; Vellyst, Misundelse, alle Dødssynder skrede dem forbi, en Dommens Engel læste deres Synd, deres Forsvar; dette var vel ringe for Gud, men Gud læser Hjerterne, han 65 kjender Alt tilhobe, det Onde, der kommer indenfra og udenfra, han, *Naaden, Alkjærligheden.* Præstens Haand skjælvede, han vovede ikke at udstrække den, at rive et Haar af Synderens Hoved. Og Taarerne strømmede fra hans Øine, som Naadens og Kjærlighedens Vande, der slukke Helvedes evige Ild.

Da galede Hanen.

»Forbarmende Gud! Du vil give hende den Ro i Graven, som jeg ikke har kunnet indløse.«

»Den har jeg nu,« sagde den Døde, »det var dit haarde Ord, din mørke Mennesketro om Gud og hans Skabninger, der drev mig til dig! kjend Menneskene, i selv de Onde er der en Deel af Gud, en Deel, der vil seire og slukke Helvedes Ild.«

Og et Kys blev trykket paa Præstens Mund, det lyste omkring ham; Guds klare Sol skinnede ind i Kammeret, hvor hans Hustru, levende, mild og kjærlig, vakte ham af en Drøm, sendt fra Gud.

66

XIV
Upsala

Der siges almindeligviis: Erindringen er en ung Pige med lyseblaa Øine, de fleste Digtere sige det, men vi ere ikke altid enige med de fleste Digtere; til os kommer Erindringen i ganske forskjellige Skikkelser, alt efter det

Land eller den By, hvor hun hører hjemme. Italien sender hende som en yndig Mignon, med sorte Øine og veemodigt Smiil, syngende Bellinis bløde, rørende Sange; fra Skotland viser sig Erindringsalfen som en kraftig Knøs med nøgne Knæ, Plaiden hænger over Skulderen, Tidselblomsten er hæftet paa Huen, Burns Sange fylde da Luften, som Hedelærkens Sang, og Skotlands vilde Tidsel blomstrer og dufter deilig som den friske Rose. Men nu Erindringsalfen fra Sverrig, fra Upsala. Derfra kommer han i Studenter-Skikkelse, idetmindste bærer han Upsala-Studentens hvide Hue med den sorte Rand, den betegner os Hjemstavnen, som den phrygiske Hue betegner den for Ganymed. Det var 1843, de danske Studenter gjorde Reisen op til Upsala, unge Hjerter mødtes, Øine lyste, man loe, man sang, unge Hjerter er Fremtid, den seirende Fremtid i det Skjønne, Sande og Gode; det er saa godt, at Brødre kjende og elske hinanden. Aarlig endnu, i Upsala Slotsgaard foran Gustav Wasas Monument mindes Venskabs-Mødet i et Hurra for Danmark. To Sommere derefter blev Besøget gjengjeldt, de svenske Studenter kom til Kjøbenhavn, og for der at kjendes mellem Mængden, bare Upsalenserne en hvid Hue med en sort Kant; denne er saaledes et Minde, den er Tegnet paa Venskabs-Broen over den Blod-Elv, 67 der engang flød mellem beslægtede Nationer. Naar man mødes i Aand og Hjerte, da nedlægges en Velsignelsens Sæd. Erindrings Alf kom til os, vi kjende dig paa Huen: fra Upsala; du være vor Fører, og fra vort sydligere Hjem, efter Aar og Dag, gjøre vi Reisen om igjen, hurtigere end om vi fløi paa Doctor Fausts Tryllekappe. Vi ere i Stockholm, vi staae paa Riddarholmen, hvor Dampskibene ligge op til Bolværket; eet af dem sender tykke Røgskyer fra sin Skorsteen, Dækket er opfyldt med Reisende, og de hvide Huer med den sorte Kant mangle ikke; vi reise til Upsala. Skovlerne slaae Mälarens Vande, vi skyde afsted fra det maleriske Stockholm. Den hele Fart lige til Upsala er et Caleidoskop i det Store, vel ruller her ikke Glasbjerge i kolossale Stjerner, Rosetter og architektoniske Figurer, men Landskab vexler med Landskab, og Skyer og Solskin forfriske Farverne. Mälaren bugter sig, kniber sig sammen og udvider sig igjen, det er som kom man fra Sø til Sø gjennem snevre Canaler og brede Floder. Snart seer det ud, som Søen endte i en smal Aa mellem mørke Graner og Klippeblokke, og pludseligt aabner sig da en endnu større Sø, omgivet af Enge og Kornmarker; de nysudsprungne lysegrønne Linde skinne frem foran de sortgraa Klipper, vi glide dem forbi ind i en ny Sø med Holme, Træer og rødmalede Huse, og under hele denne Fart er der med Passagererne en levende Kommen til og Gaaen fra, og det i fladbundede Baade, der ere ved at vælte i det bølgende Kjølvand. Meest farligt synes det udenfor *Sigtuna*, Sverrigs gamle Kongestad; Søen er bred, Bølgerne løfte sig, som var det Havets Vande, Baadene slingre, det er ængsteligt at see. Havblik skal her være, saa speiler sig i Vandet *Sigtuna*, den lille rødtagede By, hvor de gamle Taarne staae i Ruiner, som Forposter hen ad Klipperne. Vi flyve forbi, og nu ere vi i Fyrisaa. Et Stykke Eng er oversvømmet, en Flok Heste blive sky ved Skibets Brusen, de springe gjennem Engvandet, der stænker op omkring dem. Paa Skrænten mellem Træerne blinker det, Upsalas Studenter ligge i Leir og øve sig i Vaaben. Aaen slaaer en Bugt og Høisletten breder sig ud, vi see gamle Upsalas Høie, vi see Upsala By med sin Kirke, der som *Notre-Dame* »løfter Steen-Armene mod Himlen;« Universitetet viser sig, halv Slot, halv Caserne i sit Udseende, 68 og høit paa den grønsværklædte Banke staaer det gamle, rødmalede, store Slot med sine Taarne.

Vi lægge ind til Bolværket nær ved den hvælvede Bro, og stige saa iland. Hvorhen bringer Du os først, Du vor Fører med den sorthvide Studenterhue? Gaae vi op til Slottet, eller til Linnés Have? Gaae vi til Kirkegaarden, hvor Nelderne voxe over *Tørneros's* og *Geijers* Grave? Nei, til det unge, friske Liv, Upsals Liv, Studenterne. Du fortæller os om dem, vi høre Hjerteslaget, og vort Hjerte slaaer stærkt mod dem igjen.

Det første Aar under Danmarks Krig mod Insurgenterne forlod mangen brav upsalsk Student sit stille, hyggelige Hjem, og stillede sig i de danske Brødres Række; Upsalas Studenter opgave deres gladeste Fest, Maidagen, og de Penge, de ellers aarligt anvendte til at feire denne, sendte de til Danmark, efterat Summen var forhøiet ved Indtægten af Concerter i Stokholm og Westeraas; det skal ikke glemmes i Danskens Land. Upsala Student, Du er os kjær ved dit Hjertelag, Du er os kjær i din muntre Spøg, vi nævne et Træk af den. Det var ogsaa i Upsala bleven Mode at være Hegelianer, det vil da sige, altid at have hegelske Kunstord indvævet i sin Tale; for nu at fordrive dette Væsen gav et Par gode Hoveder sig ifærd med at faae de meest besværlige Kunstord indprægede i en jevnlig drukken, komisk Kromand, hos hvem tidt mangen Sexa blev holdt; det lykkedes og Manden talte hegeliansk i sin lystige Time, og det Komiske i at gaae med philosophiske Klude paa sin Tale blev udleet, begrebet - og opgivet. Deilig Sang lyder os imøde, svensk, norsk og dansk Text høre vi. Melodiernes klingende Baun forkynder os, hvor Upsalas Studenter ere samlede; Sangen lyder fra Forsamlings-Stuen, fra Gjæstgiverens Sal, og som Serenade i den stille Aften, naar en af de unge Venner drager bort, eller en kjær Gjæst skal hædres.

Herlige Melodier, I holde os fast, saa vi glemme, at Solen gaaer ned og Maanen op.

»Herre min Gud, hvad den månen lyser
Se, hvilken Glans utöfver land och stad!«

synges der, og vi see:

69

»Högt opp i Slottet *hvarenda ruta*
*Blixtrar, som vore den en ädelsten.«**

Did op gaaer da vor Vei, før os, Erindrings-Alf, ind i Slottet, Landshøvdingens Bolig! milde Øine hilse os,

kjære Mennesker see vi i en lykkelig Kreds, og alle Upsalas Notabiliteter. Vi see igjen ham, hvis Snille aabnede Øiet for Plantelivet, saa at Paddehatten selv afsløres os som en Bygning, kunstigere end Oldtids-Labyrinthen. Vi see »Blomsternes« Sanger, ham der førte os til »Lyksalighedens Ø«; vi mødes med ham, hvis folkelige Qvad bæres paa Melodier ud i Verden; Hustruen ved hans Side, den stille, milde Qvinde med de trofaste Øine, er Datter af Frithiofs vidtberømte Skjald; vi see ædle Mænd og Qvinder, Fruer af den høie Adel, med disse hieroglyphisk klingende Familie-Navne med Sølver og Lillier, Stjerner og Sværd i dristig Sammensætning.

Stille, hør den livlige Sang! *Gunnar Wennerberg, »Gluntarnes«* Digter og Componist, synger med *Beronius* sine Sange, og giver dem Dramaets Liv og Virkelighed.

Her er aandfuldt og hyggeligt, man bliver i godt Humeur herinde, man føler sig glad i sin Tid, lykkelig fjern fra de Rædselsminder, Historien mæler om indenfor disse Mure.

Vi kunne først høre herom, naar Melodierne tie, naar de venlige Skikkelser forsvinde og de festlige Lys slukkes herinde; fra Historiens Blade bruser det da saa, at man gyser af Rædsel. Det var i hiin Tid, som Mængden endnu kalder poetisk, den romantiske Middelalder; Skjalde besang dens Glandspunkter, og dækkede med Straalerne fra disse de blodige Svælg, hiin Tids Raahed og Overtro. Forfærdelse griber os i Upsals Slot; vi staae i den hvælvede Hal, Voxfakkelen brænder ved Muren, Kong *Erik den Fjortende* sidder med Sauls mørke Mismod, med Kains vilde Blik, Niels Sture er i hans Tanke, Mindet om Uretten imod ham pidsker med Svøber og Skorpioner, blodigt, som det drypper fra Historiens Blad.

Kong Erik den Fjortende, hvis mørke Mistro tidt steg til Vanvid, troede, at Adelen stod ham efter Livet; hans Yndling Gøran * 70 Persson fandt sin Fordeel ved at styrke ham heri; meest hadede han den folkeyndede Sture-Slægt, og i denne især den blonde Niels Sture, thi Erik troede at have læst i Stjernerne, at en Mand med lyse Haar skulde støde ham fra Tronen. Da nu den svenske Hærfører efter det tabte Slag ved Svarteaa gav Niels Sture Skylden, troede Erik det strax, men vovede endnu ikke at fare frem som han lystede, ja han gav endogsaa Niels Sture kongelige Gaver; men da denne snart igjen af enkelt Mand beskyldtes for at have hæmmet de svenske Vaabens Fremgang ved Bohus, kaldte Erik ham vel til sig paa Svartsjø Kongegaard, og gav ham venlig Plads ved sit kongelige Taffel, ja lod ham i god Tro drage til Stockholm; men idet han kom der, lød Heroldernes Raab gjennem Gaderne: »Niels Sture er en Landsforræder!« der greb Gøran Persson og de tydske Svende ham, smed ham med Magt op paa Rakkerens elendigste Øg, slog ham i Ansigtet, saa Blodet strømmede, satte ham en tjæret Straakrone paa Hovedet, klinede foran paa Sadelen et Papir med skrevne Spotteord, lod leiede Tiggerdrenge og gamle Kjærlinger gaae parviis foran i Række, og saa binde til Hestens Hale to Fyrretræer, hvis Rødder slæbte hen ad Gaden og feiede den efter Landsforræderen. »Det har jeg ikke fortjent af Kongen!« raabte Niels Sture, og bød Krigsknægtene, der gik ved hans Side og havde tjent ham i Marken, at tale som ærlige Vidner, og de raabte Alle høit, at han led uskyldig, og havde viist sig som ægte Svensk. Men Toget blev drevet ustandseligt frem gjennem Gaderne, og ved Nattetid bragtes Niels Sture i Fængsel.

Kong Erik sidder paa Kongestol, han lader tænde Fakler og Lys, det hjælper ikke, der er mørkt inden i ham og Tankernes Skorpioner stikke hans Sjæl. »Jeg har jo igjen frigivet Niels Sture,« mumler han, »jeg har ladet opslaae paa alle Gadehjørner og udraabe ved Herolder, at Ingen tør tale andet end Godt om Niels Sture. Jeg har i hædrende Hverv sendt ham til et fremmed Hof, for at beile for mig! - han har Opreisning nok - men aldrig glemmer han eller hans mægtige Slægt den Spot og Spee, jeg lod ham lide. Alle ville de forraade mig, dræbe mig!« Og Kong Erik byder, at hele Stures Slægt skal bringes hid som Fanger.

Kong Erik sidder paa Kongestol, Solen skinner, men ikke ind 71 i Kongens Hjerte. Niels Sture træder ind med Jaord fra den kongelige Brud, og Kongen trykker hans Haand, lover ham vel - og Aftenen efter er Niels Sture Fange med paa Upsals Slot.

Kong Erik ruller sig i sit mørke Sind, han har ikke Hvile, han har ingen Ro, mellem Angst og Mistro jages han afsted til Upsala Slot. Alt vil han gjøre godt igjen ved at ægte Niels Stures Søster; knælende beder han hendes fangne Fader om Ja, og faaer det, men i samme Nu er Mistroens Aand atter over ham, og han raaber i Vanvid: »I tilgive mig dog ikke den Skjændsel, jeg har bragt over Niels!«

I samme Stund kom Gøran Persson; han meldte, at Kong Eriks Broder *Johan* var sluppet af sit Fængsel, og at Oprøret brød løs. Og Erik løb med den skarpe Dolk ind til Niels Sture. »Er Du der, Rigsforrædder!« raabte han, og stødte den i Stures Arm. Sture drog Dolken ud igjen, tørrede Blodet af, kyssede paa Haandtaget, gav den igjen til Kongen og bad: »Skaan mig Herre, jeg har ikke fortjent Eders Unaade!« Og Erik lo høit: »ho! hør kun den Skjelm, hvor han kan bede for sig!« Og Kongens Landseknægt stødte sit Spyd gjennem Niels Stures Øie, og gav ham saa Dødshug. Stures Blod klæber paa Upsala Slot - paa Kong Erik evig og altid. Ingen Messe i Kirken har kunnet løse den -! Vi gaae til Kirken.

I Sidegangen her fører en lille Trappe op til et hvælvet Kammer, hvor i Træ-Skabe gjemmes Konge-Kroner og Spiir, tagne fra de Dødes Kister; i Krogen hænger Niels Stures blodige Klædning og Ridderhat, en lille Silkehandske er heftet fast i den, det var hans Fæstemøes fine Handske, den han altid ridderlig bar.

Mørke, høit besjungne Tid, træd som Uveirsskyen tilbage, og vær poetisk skjøn for hver som ikke seer dig nær i din Sandhed.

Vi stige ned fra det lille Kammer, fra de Dødes Guld og Sølv, og vandre i Kirkens Gange; de kolde Marmor-Sarkophager med Skjoldmærker og Navne vække andre, mildere Tanker.

Lys og broget skinne Væggene i det store Capel bag Høialteret; i Fresco give Billederne de meest fremtrædende Momenter af Gustav Wasas Liv; her smuldrer hans Støv, her mellem hans tre Gemalinders. Hist kalder os et Marmorværk af *Sergell*; det smykker det *de* Geerske Gravcapel, og her i Hovedgangen under den 72 flade Steen hviler Linné; i Sidecapellet er hans Monument reist af *»amici«* og *»discipuli«.* En rigelig Sum kom ihast sammen til det, Kong Gustav den Tredie bragte selv sin kongelige Gave; Indbyderne gjorde ham opmærksom paa, at Indskriften skulde lyde, at det var reist kun af Venner og Disciple, og Kong Gustav svarede dem: »og er da ikke ogsaa jeg een af Linnés Disciple!«

Monumentet stod der, og i den botaniske Have byggedes en Hal under prægtige Løvtræer, hans Buste sattes der, men Mindet om ham selv, hans Hjem, hans egen lille Have, hvor trives den? Før os derhen.

Hiin Side Fyrisaa, hvor Gaden skraaner nedad, hvor rødmalede Træhuse prange med levende Græstag, saa frisk, som var det ogsaa en Plante-Terrasse, ligger Linnés Have. Vi staae derinde; hvor eensomt, hvor vildt bevoxet; høie Nelder skyde op mellem gamle opløbne Hækker. Ingen Vandplanter trives mere i det lille, hentørrede Vandbasin; de før beskaarne Hækker sætte friske Skud, uden at standses ved Gartnerens Sax. Mellem disse Hækker var det, at Linné stundom saae sin Dobbeltgjænger, dette Øiets Sygdoms-Phantom, der ogsaa fordobler Garderoben og det lige fra Hue til Støvler.

Hvor en stor Mand har levet og virket, bliver Stedet selv som en Deel af ham; det Hele som det Enkelte har afspeilet sig i hans Øie, det er gaaet ind i hans Sjæl og blevet et Led med den og Verden.

Vi træde ind i Orangerierne, der nu ere forvandlede til Forsamlingsstuer; den blomstrende Vinterhave er forsvundet, men Væggene vise dog et Slags Herbarium, de ere behængte med Portraiter af svenske Lærde, et Herbarium fra Videnskabens Have. Ubekjendte Ansigter, og for den Fremmede forstørstedelen ubekjendte Navne møde os. Eet Portrait mellem de mange tiltrækker sig vor Opmærksomhed, det seer ganske særegent ud, det er Brystbilledet af en gammel Mand i Skjorte, liggende i sin Seng. Det er den lærde Theolog *Ødman*, som, efterat han i en Feber var bragt tilsengs, fandt sig saa vel her, at han siden sin øvrige lange Levetid blev liggende, og var ikke at bringe til at staae op; selv da Nabohuset brændte, maatte man i Dynerne føre ham ud paa Gaden. Døden og Kulden vare hans to Bussemænd; Kulden 73 vilde dræbe ham, meente han; derfor, naar Studenterne kom med deres Prædikener, blev Manuskriptet først ophedet paa Kakkelovnen. Vinduerne kom aldrig op, der var en qvælende, ureen Luft inde hos ham. Sin Skrivepult havde han paa Sengen, Bøger og Manuskripter laae her forputtede rundt om; Madkar, Potter og Fade stode her, som de bedst kunde. Hans eneste Selskab var en døvstum Datter. Stille sad hun i Vindueskrogen, lukket inde i sig selv, stirrende hen for sig, som var hun Skikkelsen, der var steget ud af Rammen paa det sortskimlede Lærred, som engang havde viist et Billede paa Væggen.

I Stuen her, i denne Henstinken levede den Gamle lykkeligt, og opnaaede en meget høi Alder, beskjæftiget med at oversætte Reiser i Africa. Ureenlighedens Rede, hvor han laae, blev, under hans Tænken, til Dromedarens høie Ryg, der løftede ham høit i den brændende Sol; de lange, nedhængende Spindelvæv bleve Palmens vaiende Faner, og Caravanen gik over Floder til vilde Buskmænd. Gamle *Ødman* var med paa Elephantjagt midt inde i de tykke Rør; den smidige Tigerkat sprang forbi, og Slangen skinnede som Guirlande om Trægrenen; der var Spænding, der var Farer - og saa laae man dog saa trygt i sin gode Seng i Upsala. En Vinterdag traf det sig, at en Dalbonde gik feil, og i sin oversneede Skindpels og med Haar og Skjæg fuld af Is kom ind i Ødmans Stue. Ødman skreg høit, at han skulde gaae; Bonden var døv og traadte heelt hen til Sengen, det var den personificerede Vinter selv - og Ødman blev syg af det Besøg. Det var hans eneste Sygdom i de mange Aar han, som Polypen, her laae voxet fast, og hvor han blev malet, som vi see hans Billed i Forsamlingsstuen.

Fra Lærdommens Hule ville vi gaae til dens Begravelse, det vil da sige dens aabne Begravelse: det store Bibliothek; vi gaae fra Sal til Sal, op ad Trappe og ned ad Trappe, langs med Hylderne og bag ved dem; og rundt om staae Bøgerne, disse Aandens Forsteninger, der igjen kunne levendegjøres ved Aand. Hjertensgod og mild, det levende Menneskehjerte midt imellem det Forstenede, gaaer her en venlig gammel Mand, Bibliothekaren Professor *Schrøder*; han smiler, han nikker, idet han hører, hvorledes Erindringsalfen her tager hans Plads som Fører, og her fortæller og viser 74 frem. Vi see Tegnérs Afskrift og Oversættelse af Oehlenschlægers Hakon Jarl og Palnatoke, vi see Wadstena Klosterbibliothek, de tykke Svineskinds Bind, og tænke paa de fine Nonnehænder, der have baaret dem, de fromme, milde Øine, der have løst Aanden i de døde Bogstaver. Her ligger den berømte *Codex argenteus**, Oversættelsen af de fire Evangelier. Guld- og Sølv-Bogstaver blinke fra de røde Pergamentblade. Vi see gamle, islandske Manuskripter fra *de la* Gardies franskforfinede Salon, Thunbergs japanske Manuskripter, - man bliver tilsidst ved denne blotte Skuen paa Bøgers Bind og Bøgers Navne ganske som mølædt i Aanden, og vil ud i det Frie - og snart ere vi der, ved Upsals gamle Høie! derud føre Du os, Erindringsalf! ud af Byen, ud paa den udstrakte Slette, hvor Danmarks

Kirke staaer, Kirken, der reistes for det Bytte, Svenskerne vandt i Krig mod de Danske! Vi følge den brede Landevei, den fører tæt forbi Upsals gamle Høie: Odins, Thors og Freyrs Grave, som de kaldes.

Her laae det gamle *Upsala*, nu er her kun et Par Bøndergaarde. Den lave Kirke, af store Kampesteen, er fra ældgammel Tid, den staaer paa Resterne af det hedenske Tempel. Hver af Høiene er et lille Bjerg, og dog reist af Menneskehænder. I det tynde Grønsvær er indskaaret alenlange Bogstaver og hele Navne, som det nye, fremspringende Græs lidt efter lidt igjen udfylder. Den gamle Hustru fra Bondehuset tæt ved Høien bringer, fyldt med Mjød, det sølvringede Horn, en Gave af *Carl Johan.* De Vandrende tømme Hornet for Oldtids-Minder, for Sverrig og for Hjertets stadige Tanke: Ung Elskov! ja, din Skaal er tømt her! mangen Skjønheds-Rose bragtes her et Leve, og Aaringer efter, naar den samme Vandrer stod her, var hun, hiin blomstrende Rose, lagt i Jorden, Vaarens Roser havde strøet deres Blade hen over hendes Kiste; hendes Læbers søde Musik klang kun i Mindet, Smilet i hendes Øine og om hendes Mund var borte, som de Solstraaler, der da belyste Upsalas Høie; hendes Navn i Grønsværet var groet til, hun selv i Jorden, den lukket oven over, men Høien her, den tusindaarige lukkede, var aabnet.
* 75

Gjennem den dybe Gang, gravet dybt herind i Høien, komme vi til Askekrukkerne, som gjemme Ynglingeslægtens Been, Støvet af Konger, Jordens Guder. Den gamle Hustru fra Bondehuset har tændt halvhundrede Voxlys, og stillet dem i Række i den ellers natsorte, steensatte Gang; her straaler saa festligt inde over de askebrændte, forkullede Been af Oldtids Mægtige. Og hvo var disse? Du Jordens Magt og Herlighed, Du Jordens Eftermæle - Støv, Støv, som Skjønhedsrosen lagt i den mørke Jord, hvor ingen Lys tændes! Minderne blive et Navn kun, Navnet en Klang kun - -! bort herfra, ud og op paa Høien hvor Vinden lufter, Solen skinner og Øiet seer over den grønne Slette til det solbelyste, kjære *Upsala*, Studenterbyen.

76

XV
Sala

Sverrigs store Konge, Tydsklands Redningsmand, *Gustav Adolph*, anlagde *Sala*; den lille Skov nær herved fredes endnu ved Sagn om Heltekongens Ungdoms-Kjærlighed, hans Møde her med *Ebba Brahe.* Sala Sølvgruber ere de største, de dybeste og ældste i Sverrig, de naae ned til hundred og halvfjerdsindstyve Favne, altsaa næsten til Østersøens Dybde. Dette er allerede en Deel til at vække Interesse for en lille By; hvorledes seer den nu ud. *»Sala,«* siger Reisebogen, *»ligger i en däld, uti en flack och föga angenäm nejd.«* Og saaledes er det ogsaa. Der var ikke videre yndeligt ad den Kant, og Landeveien førte lige ind i Byen, der er en By uden al Physiognomi. Den bestaaer af en lang Gade med Knude paa og saa nogle Trevler; Knuden er Torvet, og Trevlerne er de Par Stræder, som hænge ved. Den lange Gade, det vil da sige lang i en lille By, var aldeles mennesketom, Ingen traadte ud fra Dørene, Ingen saaes i Vinduerne. Det var derfor en Glæde endelig, ved en Isenbod, hvor der i Vinduet hang et Brev Knappenaale, et Tørklæde og to Theepotter, at see et Menneske, en eensom, stillestaaende Boutikdreng, som hældede sig over Disken hen imod den aabne Dør og saae ud. Visselig skrev han til Aften i sin Dagbog, havde han en: »i Dag kjørte her en Reisende igjennem Byen, vor Herre kjendte ham, jeg ikke!« ja det sagde Boutikdrengens Ansigt, og det var et ærligt Ansigt.

I Vertshuset hvor jeg kom var samme Gravstilhed som paa Gaden; Porten var vel lukket, men inde stode alle Døre paa viid Gab, Gaardhanen gik midt i Stuen og galede, for dog at vise, at 77 der var Nogen hjemme; iøvrigt var Huset ganske malerisk, det havde aaben Altan ud til Gaarden, ud til Gaden havde været altfor livligt. Der hang det gamle Skildt og knagede i Blæsten, det var ligesom det var levende. Jeg saae det fra mit Vindue, jeg saae ogsaa, hvor Græsset paa Gaden havde faaet Magt over Brolægningen. Solen skinnede klart, men som i Pebersvendens eensomme Stue og paa den gamle Jomfrues *Balsamine* i Urtepotten; det var stille, som paa en skotsk Søndag, og det var en Tirsdag; man blev stemt for Youngs Nattetanker.

Fra Altanen saae jeg ind i Naboens Gaard; der var ikke en Sjæl at see, men der havde leget Børn derinde; der var lavet en lille Have af bare tørre Pinde, de vare stukne ned i den bløde Jord og vandede; Potteskaaret, der vist havde været Vandkande, laae der endnu. Pindene betød Rose og Geranium. Det havde været en deilig Have! ak ja! vi store voxne Mennesker vi lege jo ligesaadan, lave os en Have med Kjærlighedens Rose og Venskabets Geranium, vi vande dem med vore Taarer og med vort Hjerteblod - og dog er og bliver det tørre Pinde, uden Rod. Det var en trist Tanke, jeg følte det, og for at faae de tørre Pinde i min Tanke til at blive blomstrende Aronstave, gik jeg ud; jeg gik i Trevlerne og i den lange Traad, det vil sige i de smaa Stræder og i den store Gade, og her var mere Liv end jeg turde vente; jeg mødte en Flok Køer, som kom hjem eller gik ud, det veed jeg ikke, de gik uden Fører. Boutikdrengen stod bag Disken endnu,

heldede sig ud over den og hilsede, den Fremmede tog Hatten af igjen; det var den Dags Begivenhed i Sala. Tilgiv, du stille By, som Gustav Adolph byggede, hvor hans unge Hjerte følte den første Kjærlighed, og hvor Sølvet ligger i de dybe Schachter, det vil sige udenfor Byen, *»uti en flack och föga angenäm nejd!«*

Jeg kjendte Ingen her i Byen, Ingen førte mig, saa gik jeg med Køerne, og kom til Kirkegaarden; Køerne gik forbi, jeg steg over Stenten, og stod mellem Gravene, hvor Græsset voxte høit, og næsten alle Liigstene laae med udslettede Indskrifter, kun paa en og anden var læseligt, »Anno -« ja hvad da? Og hvem hvilede her? Alt var udslettet paa Stenen, udslettet som Jordlivet af den, der nu her var Jord i Jorden. Hvilket Livsdrama have I Døde spillet i det stille Sala? Den nedgaaende Sol skinnede hen over Gravene; 78 intet Blad rørte sig paa Træerne; Alt var stille, dødsstille i Sølvminernes Stad, der for den Reisendes Erindring kun er Ramme om Boutikdrengen, der heldte sig ud over Disken.

79

XVI
Den stumme Bog

Ved Landeveien inde i Skoven laae en eensom Bondegaard, man kom lige gjennem Gaardsrummet; Solen skinnede der, alle Vinduer stode aabne, Liv og Røre var der indenfor, men i Gaarden, i en Løvhytte af blomstrende Sirener, stod en aaben Ligkiste; den Døde var sat herud, denne Formiddag skulde han begraves; Ingen stod og saae sørgende paa den Døde, Ingen græd over ham, hans Ansigt laae tildækket med et hvidt Klæde, og under hans Hoved var lagt en stor, tyk Bog, hvis Blade hver var et heelt Ark graat Papir, og mellem hvert laae, gjemt og glemt, visne Blomster, et heelt Herbarium, samlet paa forskjellige Steder; det skulde med i Graven, havde han selv forlangt. Til hver Blomst knyttede sig et Capitel af hans Liv.

»Hvem er den Døde?« spurgte vi, og Svaret var: »den gamle Student fra Upsala! han skal engang have været flink, kunnet lærde Sprog, kunnet synge, ja skrive Viser med, har man sagt; men saa var der Noget der kom iveien, og saa smed han sine Tanker, og sig selv med, hen i Brændevinet, og da hans Helsen fulgte efter, saa kom han her ud paa Landet, hvor der blev betalt for hans Kost. Han var from som et Barn, naar kun ikke det sorte Sind kom over ham, thi saa blev han stærk og løb om i Skoven, som et jaget Dyr; men fik vi ham hjem, fik vi ham her til at see i Bogen med de tørre Urter, saa kunde han sidde den hele Dag og see paa een Urt og saa paa een, og mangen Gang løb Taarerne ham ned over Kinderne; Gud veed, hvad han tænkte derved! men Bogen bad han om at faae med i sin Kiste, og nu ligger den der, og om 80 en kort Stund skal Laaget slaaes fast, og han skal faae sin søde Hvile i Graven!«

Liigdugen blev løftet; der var Fred i den Dødes Ansigt, en Solstraale faldt paa det; en Svale skjød i sin piilsnare Flugt ind i Løvhytten og vendte sig i Flugten, qviddrende over den Dødes Hoved.

Hvor underligt er det dog, - vi kjende det vist Alle, - at tage gamle Breve frem fra vor Ungdomstid og læse disse; da dykker ligesom et heelt Liv op med alle dets Forhaabninger, alle dets Sorger. Hvor mange af de Mennesker, som vi i hiin Tid levede saa inderligt med, ere nu som døde for os, og dog leve de endnu, men vi have i mange Tider ikke tænkt paa dem, hvem vi engang troede altid at skulle holde fast ved, gjensidig dele Sorg og Glæde med.

Det visne Egeblad i Bogen her minder om Vennen, Vennen i Skoletiden, Vennen for hele Livet; han heftede dette Blad paa Studenterhuen i den grønne Skov, da Pagten blev sluttet for det hele Liv. - Hvor lever han nu? - Bladet gjemt, Venskab glemt -! Her er en fremmed Drivhuusplante, for fiin for Nordens Haver - det er, som var der Duft endnu i disse Blade! *hun* gav ham den, Frøkenen fra den adelige Urtegaard. Her er Nøkrosen, han selv har plukket og vædet med salte Taarer, Nøkrosen fra de søde Vande. Og her er en Nælde, hvad siger dens Blad? Hvad tænkte han ved at plukke den, ved at gjemme den? Her er Lillieconvalle fra Skov-Eensomheden; her er Gjeddeblad fra Krostuens Urtepotte, og her det nøgne, skarpe Græsstraa -!

Den blomstrende Sirene hælder sin friske, duftende Klasse over den Dødes Hoved -, Svalen flyver atter forbi: »qvivit! qvivit!« - - Nu komme Mændene med Søm og med Hammer, Laaget lægges over den Døde, der hviler sit Hoved paa *den stumme Bog*. Gjemt - glemt!

81

XVII
Sæther-Dalen

Alt var istand, Vognen vel seet efter, selv en Pidsk med en god Snært var der sørget for! to Pidske vilde være bedst, sagde Isenkræmmeren, der solgte den, og Isenkræmmeren havde Erfaring, det har tidt den Reisende ikke! en heel Pose »Slanter«, det vil sige Kobbermønter af ringe Værdi, stod foran, til Bropenge, til Tiggere, til Hyrdedrenge eller hver den, der skulde aabne os de mange Markled, som lukke Landeveien; men vi maatte selv gjøre det! Regnen skyllede ned saa det pjadskede efter; Ingen havde Lyst at komme i det Veir. Sivene i Sumpene neiede og sveiede, det var ordentligt Regngilde for dem, og det susede fra Sivtoppene: »vi drikke med Foden, vi drikke med Toppen, vi drikke med den hele Krop, og staae dog paa eet Been, Hurra! vi drikke Dus med den hældende Piil, med de drivvaade Blomster paa Skrænten, Skaalen løber over for dem! Nøkrosen, den fine, hvide Frøken kan bedre holde ud! Hurra, det er Gilde! det skyller, det skyller! vi suse og vi synge! det er vor egen Vise! imorgen qvække Frøerne den efter, og sige: den er splinterny!«

Og Sivene svinglede, og Regnen skyllede saa det pjadskede efter. Jo, det var et Veir at komme i til Sætherdalen og see dens berømte Deilighed. Nu gik Smældet af Pidsken; det blev bundet paa, og igjen bundet paa, og hver Gang blev det kortere, og tilsidst var der slet ingen Smæld og slet ingen Skaft, thi Skaftet gik efter Smældet, eller seilede efter det. Veien var aldeles seilbar og gav fuldstændig Idee om Syndflodens Begyndelse. Nu trak det ene Krik for meget, nu trak det andet for lidt, og saa knak Hammelen. 82 Tak Skjæbne! Det var en deilig Kjøretour. Læderet foran bar i sin Fold en dyb Dam med Afløb ned i Skjødet. Nu sprang der en *»Mutter«* af Vognen, som Karlen kaldte den, nu løsnede sig Snoningen i Skaglerne, og Bringetøiet blev kjed af at holde. Herlige Vertshuus i Sæther, hvor længes jeg nu mere efter dig, end din berømte Dal! Og langsommere gik Hestene, og stærkere faldt Regnen, og saa - - ja, saa var vi endnu slet ikke i Sæther.

Taalmodighed, du slunkne Ædderkop, som i Forgemakket spinder rolig din Væv hen over den Ventendes Fod, spind mine Øienlaage til i en Søvn, saa stille som Hestenes Gang. Taalmodighed, - nei den var ikke med paa Vognen til Sæther. Men derhen, til Vertshuset ved Veien, tæt ved den berømte Dal, om jeg da mod Aften.

Og Alting flød i Gaarden saa chaotisk gemytligt, Gjødning og Markredskaber, Staver og Straa; Hønsene sad vadskede til Skygger, eller i det Høieste, som opstillede Hønsehamme, og Ænderne knugede sig mod den vaade Muur, mæt af det Vaade. Holdkarlen var tvær, Pigen endnu tværere, møisommeligt var det at faae Gavn af dem; Trappen var skjæv, Gulvet skraat og lige nylig vadsket, tykt Sand strøet paa, Luften fugtig og kold; men udenfor, neppe tyve Skridt paa den anden Side af Veien, laae den berømte Dal, Naturens selv tillavede Have, hvis Ynde bestaaer i Løvtræer og Buske, Kilder og sprudlende Bække. Det var et langt Hul, jeg saae Trætoppene rage op, og Regnen slog sit tætte Slør henover det. Hele den lange Aften sad jeg og saae derhen under denne Skylle af alle Skyller, jeg troede Wenern, Wettern og et Par Søer til, løb gjennem et uhyre Sold fra Skyerne. Mad og Drikke havde jeg bestilt, men jeg fik ingen; de løb op og de løb ned, det brasede paa Skorstenen, Pigerne sladdrede, Karlene drak Sup, Fremmede kom, bleve indqvarterede og fik baade Stegt og Kogt; flere Timer gik hen, jeg holdt en Krafttale til Pigen, og hun svarede pflegmatisk: »Herren sidder og skriver i eet væk, saa kan han jo ikke æde!«

Det var en lang Aften, *»men Aftenen gik,«* som der staaer i »den nye Barselstue«; der var blevet ganske stille i Vertshuset; alle de Reisende, paa mig nær, vare igjen afsted, vist for at finde bedre Natleie i *Hedemora* eller *Brunnbäck.* Nede i den smudsige Skjænkestue 83 - havde jeg seet gjennem den halvaabne Dør, sad et Par Karle og spillede med fedtede Kort, en stor Hund laae under Bordet og gloede med store, røde Øine, Kjøkkenet stod tomt, Stuerne øde, Gulvet vaadt, Stormen ruskede, Regnen pjadskede - »Og nu i Seng!« sagde jeg.

Jeg sov en Time, jeg sov vel to, og vaagnede saa ved et Vræl ude fra Landeveien. Jeg foer i Veiret, det var Tusmørke, Natten paa denne Tid blev ikke mørkere! Klokken var henimod eet. Jeg hørte, at der blev taget med stærke Tag i Porten, en dyb Mandsstemme raabte høit, og der blev slaaet med en Prygl mod Portplankerne. Var det en Beskjænket eller en gal Mand, der vilde ind til os. Nu kom Porten op; der blev ikke vexlet mange Ord; jeg hørte Fruentimmer hvine himmelhøit af Skræk; der blev en Rumsteren; de løb med Træsko paa over Gaarden; Qvæget brølte, grove Mandsstemmer blandede sig deri; jeg sad allerede paa Sengefjælen. Ud eller ind! Hvad var her at gjøre? Jeg saae ud af Vinduet, nede paa Veien var der ikke noget at see, og det regnede endnu. Med eet kom der Nogen med tunge Trin op ad Trappen, de aabnede Døren til Værelset tæt ved - nu stode de stille! - jeg lyttede; en stor Jernkrampe var for min Dør. Nu gik de derinde over Gulvet, nu ruskede de i Døren og stødte saa til den med et Fodspark, - og under alt dette pidskede Regnen paa Vinduerne, og et Vindstød ruskede i dem.

»Er her Reisende,« raabte en Stemme, »her er Ild paa Huset.« Nu kom jeg i Klæderne og ud af Døren og

hen til Trappen; Røg var der ikke at see, men da jeg stod i Gaarden, - hele Gaarden var af Træ, lang og udstrakt, - saae jeg Flammer og Røg. Ilden var kommet fra Bagerovnen, som Ingen var ved, en Reisende, som tilfældig kom her forbi saae det, vrælte, dundrede paa Porten, og - Qvinderne hvinede og Køerne brølte, da Ilden stak sin røde Tunge ud mod dem.

Nu kom Sprøiten, Ilden blev slukket; det var den lyse Morgen; jeg stod paa Veien, neppe hundred Skridt fra den berømte Dal. Man kan ligesaa godt springe i den, som gaae i den, og jeg sprang, og Regnen skyllede og Vandet piblede, det var en eneste Kilde det Hele. Løvtræerne vendte Vrangen ud af bare Skylregn, og de sagde, som Sivene igaar: »vi drikke med Toppen, vi drikke 84 med Foden og med den hele Krop, og staae dog paa eet Been, Hurra! det regner og det skyller, vi suse og vi synge, det er vor egen Vise, og den er splinterny!«

Ja, det sang ogsaa igaar Sivene, men det var den samme og det samme. Jeg saae - og saae - og om Sæther-Dalens Skjønhed veed jeg kun, - *den har vadsket sig!*

85

XVIII
Midsommerfesten i Leksand

Paa den anden Side Dal-Elven, som Veien nu tredie eller fjerde Gang igjen førte os over, laae *Leksand*. Det et Stykke fra Kirken reiste maleriske Klokketaarn af rødmalede Bjælker løftede sig over de høie Træer paa den lerede Skrænt; gamle Pile hældede sig smukt ud over den stærke Strøm. Flydebroen gyngede under os, ja den sank endogsaa lidt, saa Vandet slog om Hestenes Fødder, men den Natur har de Slags Broer; Jernkjæderne, som holdt den, peb og raslede, Plankerne knagede, Brædderne svuppede, Vandet piblede, rislede og bruste, - og saa kom vi over, hvor Veien skraaner opad mod Byen; tæt herovenfor stod fra ifjor endnu Maistangen, med visne Blomster; hvor mange Hænder, der bandt disse, ere vel nu visne i Graven.

Smukkere, end at følge den lige Kjørevei ind i Byen, er det at gaae heroppe paa Skrænten langs Elven; Stien fører mellem Græsmark og Løvtræer hen til Præstegaarden. Derinde blev Aftenen tilbragt, hos den venlige Præstefamilie; Huusfaderen var nylig død, de gik Alle i Sorg. Den unge Datter havde noget, jeg veed ikke selv hvori det var, men jeg maatte tænke paa Hørrens fine Blomst, der synes for fiin for Nordens korte Sommer. De talte om Midsommerfesten imorgen og om Vintertiden heroppe, naar Svanerne, tidt over tredive Stykker, laae udenfor paa Elven, og udstødte underlige, sørgelige Toner; altid kom de parviis, to og to, og saaledes fløi de ogsaa igjen; døde een af dem, saa blev Magen her, længe efter at alle de andre vare borte, ventede, klagede og fløi saa tilsidst eensom afsted.
86

Da jeg om Aftenen gik fra Præstegaarden, Nyet var tændt, reistes Maistangen. Hen over Siljans Søen ind i Elven kom det lille Dampskib *Prinds August* med Fartøier paa Slæbetoug; der steg en Spillemand iland, han blæste til Dands under den bekrandsede, høie Maistang, og rundtom den gik det i lystig Kreds, saa glædeligt, som var hele Livet en deilig Sommernat.

Næste Morgen var Midsommerfesten, det var Søndag, det var den 24de Juni, en deilig, solklar Dag. Det mest maleriske Skue ved Festen er, at see Folkene fra de forskjellige Sogne komme skareviis i store Baade over Siljans Søen og stige iland.

Vi kjørte ud til Landingsstedet Barkedalen, og mødte allerede, før vi endnu kom ud af Byen, hele Skarer, der kom derfra, ligesom ogsaa fra Bjergene. Tæt ved Leksand selv er paa begge Sider af Veien en Række lave Træboder, der indvendig faae deres Belysning kun gjennem Døren, de danne en heel Gade, og tjene til Stald for Sognefolkenes Heste, men ogsaa, hvad især var Tilfældet denne Morgen, til at gaae ind i og sætte sin Stads ilave. Næsten de fleste Boder vare fyldte med Bønderfruentimmer, der løsnede og bandt paa Klæderne, for at faae dem i de rigtige Folder, og imidlertid ideligt skottede ud af den lave Dør, for at see, hvem der kom forbi. Mængden af de kommende Kirkegængere tog til; Mænd, Qvinder og Børn, Gamle og Unge, selv Pattebørn, thi ved Midsommerfest bliver Ingen hjemme til at passe dem, og saa maa de jo med; Alle skulle til Kirke.

Hvilken skjærende Farvepragt! ildrøde og græsgrønne Forklæder skinne os imøde. Qvindernes Klædning er iøvrigt et sort Skjørt, rødt Livstykke og hvide Ærmer. Alle bare Psalmebogen svøbt i deres sammenlagte Silke-Lommetørklæde, de smaa Pigebørn aldeles i Guult og med røde Forklæder, de allermindste ganske i gurkemeieguul Klædning. Mandfolkene havde sorte Kjoler, som vore Paletots, med Broderi af rødt Uldgarn;

et rødt Baand med Qvast hang ned fra den store, sorte Hat; mørke Buxer og blaa Strømper med røde Læder-Strømpebaand; kort sagt, det var en skrigende Farve-Rigdom, og det i den klare Solskins-Morgen inde paa Skovveien! denne førte steilt ned til Søen, der laae blank og blaa. Tolv til fjorten lange Baade, af Form som Gondoler, laae allerede trukket op paa den flade Strandbred, der her er oversaaet 87 med store Steen; disse selv tjente de Landstigende til Bro; hen til disse lagde Baadene, og Folkene klattrede, gik og bar hinanden gjensidig iland. Der stode vist henved tusinde Mennesker paa Strandbredden, og langt ude paa Søen kom en ti à tolv Baade endnu, nogle paa sexten Aarer, andre paa tyve, ja fire og tyve, roede af Mandfolk og Fruentimmer, og hver Baad pyntet med grønne Grene. Disse og de brogede Klædninger gav det Hele noget saa festligt, saa phantastisk rigt, som man ikke skulde troe Norden eier det. Baadene kom nærmere, alle propfulde af Mennesker; men stille, uden Støi og Tale kom de og balancerede op til Skovskrænten; Baadene bleve trukne op paa Sandet; det var til at male, især eet Punkt, nemlig Veien op ad Skrænten, hvor den hele Skare bevægede sig mellem Træer og Buske; mest fremtrædende der vare to lasede Unger, ganske klædte i brandguult, hver med en Skindbylt paa Nakken; de hørte hjemme i det fattigste Sogn i Dalarne; der gik ogsaa en halt Mand med sin blinde Kone, jeg tænkte paa Abc-Verset fra Barndomstid:

»Den Halte seer, den Blinde gaaer,
Ved fælleds Hjælp de Byen naaer.«

Og vi naaede ogsaa Byen og Kirken, derhen strømmede de Alle; man sagde, at der var over femtusinde Mennesker samlede. Klokken ni begyndte Gudstjenesten. Orgel og Prædikestol vare pyntede med blomstrende Sirener; Børnene sad med Siren-Blomster og Birkegrene; de ganske Smaa havde hver et Stykke Knækkebrød, som de fornøiede sig med at spise. Der var Altergang for de unge Confirmander, der var Orgelklang og Psalmesang, men der var ogsaa frygteligt Barneskrig og Lyden af tunge Fodtrin; de klodsede, jernbeslaaede Dalsko stødte haardt mod Steengulvet. Alle Kirkestole, Pulpiturer og Hovedgangen vare ganske opfyldte med Folk; i Sidegangen saae man forskjellige Grupper, legende Børn og andægtige gamle Folk; ved Sakristiet sad en ung Kone og gav sit lille Barn Die, det var et levende, deiligt Billede af Madonna selv.

Det første Indtryk af det Hele var gribende, men kun det første; her var altformeget, der forstyrrede; gjennem Sangen lød 88 Barneskrig og Larm af Gaaende; og dertil kom en utaalelig Lugt af Løg; næsten Alle førte de med sig smaa Løg-Knipper, som de sad og spiste af; jeg kunde ikke udholde det, og gik ud paa Kirkegaarden; her, som altid i Naturen, var det gribende, det var helligt. Kirkeportene stode aabne, Orgelklangen og Psalmesangen lød herud i Guds Solskin ved den aabne Sø. De Mange, der ikke kunde faae Plads inde i Kirken, stode her udenfor og sang med af Psalmebogen; rundtom paa Gravstederne, der næsten alle ere af støbt Jern, sad Mødre og gav deres Smaa Die; Livets Kilde sprang over Død og Grav. En ganske ung Bonde, han var saa smuk, stod og læste Indskriften paa en Grav:

»Ach hur södt att hafve lefvet,
ach hur skönt att kunne döe!«

Kristelige skjønne Tankesprog, Vers, vistnok af Psalmebogen, læstes rundt om paa Gravene, og de bleve alle læste, thi Kirketjenesten varede flere Timer, Noget, der imidlertid aldrig kan være godt for Andagten.

Endelig strømmede Skaren fra Kirken. De ildrøde og græsgrønne Forklæder skinnede; mere og mere blev Menneskemassen tættere, og trængte fremad; de hvide Hovedtøier, Lin og hvide Ærmer var Farvestyrken, det saae ud som en heel Procession i de catholske Lande. Der blev igjen Liv og Røre paa Veien med Gaaende og med Kjørende, og hen over Søen roede igjen de overfyldte Baade bort. Men dog var der endnu Folk tilbage. Karle og Mænd stode i Grupper i Leksands brede Gade, fra Kirken og op til Vertshuset. Jeg boede her og maa bekjende, at mit danske Maal klang dem alle saare fremmed; jeg brød da paa det Svenske, og Pigen i Vertshuset forsikkrede, at hun forstod mig bedre, end hun ifjor havde forstaaet Franskmanden, der talte Fransøsisk til hende.

Som jeg sidder i min Stue, kommer Vertindens lille Datterdatter ind, et net lille Barn, der var lykkelig ved at see min brogede Natsæk, min skotske Plaid og det røde Saffian i Kufferten; jeg klippede i Hast til hende, af et Ark Papir, en tyrkisk Moskee med Minareter og aabne Vinduer, og hun styrtede lyksalig afsted. Lidt 89 efter hører jeg megen Talen høit ude i Gaarden, jeg havde en Anelse om at det gjaldt min Udklipning; jeg traadte sagte ud paa Træ-Altanen, og saae nede i Gaarden Mormoer staae og løfte med straalende Ansigt min Udklipning høit i Veiret. En heel Skare Dalkarle og Dalkuller stode rundt om, alle i Kunstextase over mit Værk, men Ungen - den lille, velsignede Unge - skreg og rakte Hænderne op efter sin lovlige Eiendom, som hun ikke maatte beholde, da den var altfor deilig. Jeg listede mig, høist smigret og opmuntret, ind igjen, men et Øieblik efter bankede det paa Døren, det var Mormoer; hun kom med en heel Tallerken fuld af Pebernødder.

»Jeg bager de bedste Pebernødder i Dalarne«, sagde hun, »men de have de gamle Faconer fra min Mormoers Tid; Herren klipper nu saa vel, skulde han ikke kunne klippe os nogle nye Faconer!«

Og jeg sad den hele Midsommeraften og klippede Faconer til Peberkager: Nøddeknækkere med

Ridderstøvler, Veirmøller, der var baade Mand og Mølle, men i Tøfler og med Dør paa Maven, og Dandserinder, der med det ene Been pegede mod Syvstjernen. Mormoer fik dem, men Dandserinderne vendte hun op og ned paa, Benene gik hende for høit, hun troede at de vare eenbenede og trearmede.

»Det skal blive nye Faconer!« sagde hun, »men de ere svære.«

Jeg haaber, at jeg i Dalarne lever i nye Faconer af Peberkager.

90

XIX
Ved Siljan-Søen

Vi ere høit oppe i Dalarne, vi ere ved Siljansøen, *»Dalarnes Øie«*, hvori Soller-Øen med sin skinnende hvide Kirke danner Øiestenen.

Deiligt er her ved Midsommertid. De fjerne Bjerge fortone sig saa reent blaa, Sollyset strømmer ud over den klare, blanke Vandflade, hvor stundom Ørkenens Fee, Middelhavets Troldhex, Fata Morgana, kommer og reiser sit Luftslot. Gjennem Siljansøen, Dalbonden siger det, svømmer Nøkken som Flodhest med sivgrøn Manke. See ud over Vandet, hvor Baadene komme med Brudefolk og Gjæster, med Sang og med Spil, see op ad de nærmeste Skovskrænter, hvor de rødmalede Træhuse prange i Solskinnet, hvor Klokkerne paa Gederne klinge og Sangen lyder fuld og stærk, som blæst gjennem Luren: »Huja! Huja!«

Deiligt er her en Sommerdag, deiligt er her ved Vintertid, om end Qviksølvet fryser i den stærke Kulde. Himlen her er da dobbelt høi og blaa; Granskoven staaer grøn i den hvide Snee. Kulbrænderens Ild skinner derinde; den raske Jæger fælder Ulv og Bjørn, og paa Siljans Iisspeil glide hundredviis Slæder hen over det dybe Vand; Riimfrosten hænger i den Kjørendes Pels, i hans Hue og Skjæg. See det ved Fuldmaanens Glands og ved Nordlysenes røde og blaagrønne Flammer. Træd ind i Stuen her, naar Ilden knittrer i Ovnen, og Familien sidder i Kreds foran den. Her er hjemligt godt at være. Spørg kun Dalfolket! ihvor de end komme i Verden, og ihvor godt de endogsaa faae det, altid længes 91 de hjem til det fattige Bo: »thi« - sige de - »vi leve saa kjærligt derhjemme.«

Sundhed, Arbeidslyst og fornøiet Sind er Dalbondens Rigdom; selv føler han sig fra gammel Tid ædelfødt, han er »Husdrott«; til Kongen selv siger han Du.

Da under Kong *Carl Johan* en af dennes Sønnesønner kom op i Dalarne, traadte en gammel Bonde hen til ham, trykkede hans Haand og bad: *»Vil Du ogsaa hilse din gamle Farfaer i Stockholm!«*

Dalfolket elsker Sang og Dands: »Nyckel-Harpen« og »Bockhornet«, Sækkepiben og Violinen. Et Digter-Hjerte sidder i dette Folk, og Digter-Hjertet elsker sin Konge. Dalfolket bar længst den Vold og de Plager, som gjerrige og onde Fogeder her øvede i Kongens Navn. Det var under Danskens Herredømme; Dansken har i gammel Tid handlet ilde i Svenskens Land; det havde den svenske Soldat i Minde, da han under Carl den Tiende foer haardt og ondt afsted mod Bonden i Danmark.

Velsignet være de Harper, som klang, de Stemmer, som sang Forsoning! velsignet være den nye Tid! Lad os alt i denne Verden forstaae og elske hverandre! det er saa godt, at Naboer og Brødre boe i Enighed og Venskab. Fredens Sollys i Gud straale over Landene!

Dalarnes historiske Minder vende vort Blik tilbage til hine blodige Tider; - fra Dalarne opgik Sverrigs Eenhedsstjerne.

Skandinaviens Dronning *Margareta* var ingen kjærlig Moder for sit svenske Land. Kong *Erik af Pommern*, hvem en kommende Digter vil føre for Nationernes Domstol, var endnu haardere mod det; hans Navn lød i Forbandelse under raa Fogeders Grusomhed; *»Swenska Folkets sago-Häfder«* melde om »Fængselsstenen« ved den aabne Sø, hvor Bonden sattes nøgen ud i Frost og Kulde, melde om, hvordan han blev ophængt i Røg, og tidt qvaltes i den; der skete ham hans Ret, sagde de, han kunde ikke, eller vilde ikke betale. Døde det sidste Krik, han eiede, saa spændtes han selv for Ploven, og Hustruen for Hølæsset. En dansk Foged, *Jøsse Erikson*, grum som Sveitzerlandets *Geßler*, øvede alt Ondt og Vold mod det brave Dalfolk; den bittre Skaal løb over, og Dalboerne undsagde Jøsse Erikson og bad ham vogte sig for at lade sig 92 see blandt dem. Pilene bleve hvæssede, Staalbuerne tagne frem, og til Fører kaaredes *Engelbrecht Engelbrechtsson*, der boede ved »Kopparberget«, hvor nu *Fahlun* ligger, han var i sin bedste Alder, fribaaren og ædel; han havde

tjent i fremmed Land, og var øvet i Vaaben og ridderlige Sæder. Oprør mod Fogeden er dog Oprør mod Kongen, meente han, bad dem derfor holde ud, til han havde gjort den lange Reise til Kjøbenhavn og talt med Kongen, og det gjorde han. Den lille, fiirskaarne Dalkarl med de klare Øine, den stolte Pande og Haaret ned om Hærderne, traadte ind i Kong Eriks Sal, og udtalte med klar, lydelig Stemme Folkets Klager. Gode Løfter bleve givne ham, men ikke holdte, og Engelbrecht drog anden Gang til Kongen, men fandt ikke Adgang hos ham; da reiste Dalfolket sig under Engelbrecht, bortjog de onde Fogeder og ødelagde deres Gaarde; Dal-Øxen overhug Baandet mellem Kong Erik og Sverrigs Rige.

Historien kaster en Glands over Dalarne. Fra Historiens Blade synger det for dine Ører, naar Du besøger disse Egne.

Ved Siljan-Søen, hvor *Rättvik* og *Mora* Kirketaarne speile sig i Vandfladen, og i de mørke Skove heroppe var det, at *Gustav Wasa*, forladt og forfulgt, drog om i sin Ungdoms bittre Tid, nu rigt Stof til Billeder og Sange. Det var paa *Christjerns* Kongebud, at de Bedste af den ædle Sture Slægt, og mellem disse den unge Gustav Erikson Wasa, førtes som Gidsler til Kjøbenhavn og der hensattes i det *blaa Taarn*. Snart efter førtes dog Gustav til et mildere Fængsel paa *Kalø* Slot i Jylland; hans Ungdom og Skjønhed indtog for ham, han fik Lov at gaae om med ringe Bevogtning; den saae ham tidt sidde halv drømmende og med de store blaa Øine sorgfuld see over Kattegattet mod Sverrigs Kyst. Man var tryg for ham, - og under denne Tryghed slap han bort, løb gjennem Skove og over Heder, og standsede først, da han var tolv Mile fra sit Fængsel. Jydsk Qvæg blev drevet til Tydskland, og Gustav Wasa blev Qvægdriver; saaledes naaede han Lübeck, hvor han for Borgemester og Raad talte sin Sag saa vel, at de gave ham Beskyttelse, og skaffede ham paa et Skib, der gik til Sverrig. Paa Steensø-Næs ved Calmar steg han iland, og da Mængden rundt om endnu troede paa Kong *Christjerns* Løfter om Mildhed og Naade, maatte *Gustav* i natlige Farter snige sig gjennem sit Fædrelands tætte 93 Skove; Sturernes bedste Mænd gik her som Fredløse, og efter dem, dog mest efter *Gustav*, speidede de danske Fogeder. Alt Krigsfolk drog op mod Stockholm, der stod Blodbadet; ved Rygtet herom flygtede *Gustav* til *Dalarne.* I Dalkarle-Dragt, med Øxe paa Skulderen, kom han til »Rankhyttan«, to Miil fra Fahlun, og her hos sin fordums Skolekammerat, den rige Bergsmand *Anders Pehrsson*, tog han Tjeneste og tærskede for Dagløn. Pigen i Huset kom til at see den guldstukne Silkekrave, han havde under sin grove Klædning, og hun fortalte det til sin Husbond, der da hemmelig kaldte *Gustav* for sig, og af ham hørte om Blodbadet i Stockholm, om Gustavs Moder, der holdtes fangen i Kjøbenhavn, og om al den Nød, der overgik Sverrig, og at Liv og Blod nu maatte voves, men det blev spildte Ord, og Gustav maatte drage fra *»Rankhyttan«* op i Skovene. Det var Vintertid, Isen paa *Lill-Aaen* brast under ham; i *Glottorp* Færgestue tørrede han ved Ilden sine vaade Klæder, og vandrede saa til *Ørnæs*, hvor *Arendt Pehrsson* boede; men denne var ham en falsk Ven, der forraadte ham og lod Fogeden komme med syv af sine Mænd. De vare allerede i Gaarden, men Arendts Hustru, den brave *Barbro Stigsdotter* havde advaret Gustav, der, før de naaede ind i Stuen, heisede sig fra Loftslugen ned til Drengen, der paa *Barbros* Ordre holdt med den forspændte Slæde, og jog saa afsted til Korsnæs, til Sandwiks-Hyttorna og til Svardsjø, altid jaget og skræmmet af Speidere og Forfølgere. Hos Ungdoms-Vennen fra Skoletid, Sognepræsten Hr. *Jonn*, blev han vel optaget, i otte Dage talte de sammen, stille og hjerteligt, om Sverrig; men da *Arendt* fra *Ornæs* og Fogeden der stadig sendte Speidere og Vagter, maatte Gustav atter flygte, og neppe var han traadt ind i den varme Stue hos Hr. *Swen* i *Isala*, før Fogedens Folk ogsaa vare her; men snildelig sprang Swens Hustru hen til Gustav, gav ham et Slag over Ryggen og skjændte som i Vrede: »Hvad staaer Du der og gaber efter paa de Fremmede, som om Du aldrig havde seet Folk før! Pak Dig ud i Laden at tærske!« Og Gustav anstillede sig dum og gik at tærske. Det faldt ikke Fogedens Folk ind, at den pryglede Knøs just var ham de skulde fange. Paa alle Veie vrimlede det med Speidere og væbnede Folk overalt i Dalarne, de søgte efter de Fredløse, dog meest efter *Gustav Erikson Wasa*.
94

Dalfolket vidste, at han var deroppe, det vidste, at han havde givet sig hen til dem, og hver og een svor i sit Hjerte, at han, som alle Dalkarles Gjæst, skulde være tryg hos ham, Ingen vilde vorde en Forræder, som *Arendt paa Ornæs.*

Swen i Isala troede ikke *Gustav* sikker hos sig, og ønskede at have ham høiere op i Skoven til Marnäs By; her boede to redelige Mænd, Brødrene *Maths* og *Pehr Olofsson*; men paa alle Veie derhen stode Vagter, ved hvert Led og ved hver Bro; derfor gjemtes Gustav i et Læs Halm, som *Swen* selv kjørte, og det lige midt ind imellem Fogedernes Udsendinge; Een af disse stak sit lange Spyd ind i Halmen og traf Gustav i det ene Been. Saaret var let, men Blodet dryppede dog ud fra Halmen, og da Swen saae det, skar han i Smug sin Hest i Foden, saa at den blødte, og Ingen fattede Mistanke. I Leksands Skove, ved Liungsø-Aaen under et stort, omfaldet Træ, hvis vidtudstrakte Grene dækkede et vidt Rum, skjulte Brødrene i tre Nætter og Dage den Flygtende, og bragte ham her sin Føde. En Nat endnu var hans Skjul og Hvile her under en stor nedhængende Birk; her vaktes Beslutningen hos ham at tale til det forsamlede Folk, og han vovede sig hen til Rättvik. Paa Kirkegaarden der talte han til Menigheden om Blodbadet i Stockholm og alt hvad Ondt Svensken maatte lide; Mængden blev bestyrtet, og svor at tage Hævn, men vendte strax igjen om til den Forsigtighed, først at høre, hvad der sagdes om den Ting i Nabosognene.

Og *Gustav* drog over *Mora* til Ulmelands By, hvor *Maths Larssons* Hustru gjemte ham i sin Kjelder, og satte det store Ølkar over Lemmen, for at ikke Fogdens Folk, der kom, skulde finde ham. Han gjemtes her til

ind i Julen, og paa en af Helligdagene traadte han da frem paa en Høi ved *Mora*, og talte med høi og klangfuld Røst til Dalkarlene, som kom fra Kirke. Han mindede dem om deres Fædres Kjærlighed til Frihed og Fædreland, hvorledes de havde kjæmpet under *Engelbrecht* og *Sturerne*, han talte om Blodbadet i Stockholm og om Christjerns Grumhed mod Stures Enke og Børn. Den hele Forsamling blev opfyldt heraf, Nogle græd, Andre raabte høit, at de vilde gribe Vaaben, men der traadte ogsaa snart Mange frem og talte imod *Gustav*; de sagde, 95 at *Christjerns* Blodbad gjaldt kun Herrerne og ikke Bønderne; og de kunde have troet dette med Ret, thi *Christjern*, Adelens Tyran, var fattig Mands Ven, hans menneskekjærlige Love til Værn for den da som Dyret behandlede Bonde ere Vidnesbyrd for ham i Nutiden.

Mora-Karlene vaklede i deres Forsæt, de fleste raadede *Gustav* til at drage længere bort, ud over den norske Grændse, og modløs drog han afsted, han opgav sit Fædreneland.

Allerede øinede han de norske Fjelde; dybt bedrøvet standsede han; sulten og tørstig var han; Klokkerne klang fra Lima Kirke, derind gik han og holdt sin Andagt. I brændende Bønner løftede sig hans dybtbedrøvede Hjerte til Gud, der gav ham Mod, Ild og Kraft til engang endnu at tale til Bønderne; de hørte ham, de forstode ham, men vovede ikke at gjøre noget, og han drog afsted igjen og kom til Sälens By, den sidste ved Norges Grændse. Endnu engang, den allersidste, vendte han sig mod Dal-Landet, og saae tilbage ud over dets Granskove, Iis og Snee. - Da kom, med Dampens Fart paa deres Skier løbende over Iis og frossen Snee, to Mænd, gode Skiløbere, udsendte fra Folket i Mora, for at søge *Gustav*, og kalde ham tilbage som deres Høvding. Vor Herre havde villet det saa, at netop da *Gustav* drog fra Mora, kom der som Fredløs den navnkundige Krigsmand *Lars Olofsson*; han talte om Blodbadet og at Christjern rundt om i Landet reiste Galger, at det samme ogsaa snart vilde skee i Dalarne, at Skatter og Plager vilde komme over dem for deres Troskab mod Sturerne, og det fortrød dem, at de havde givet slip paa Gustav; da reiste sig der en gammel Mand og sagde, at hver Gang Gustav talte her, havde det blæst en frisk Nordenvind, det huskede de; og da efter gammel Tro heroppe hvert Foretagende, der begyndtes i Nordenvind, lykkedes, saa reiste de sig Alle, Alle som Een; de vilde vove Liv og Gods for Fædrelandet og for *Gustav Erikson Wasa.*

I Mora hyldedes han, og drog saa med 1000 Mand til store Kopparberget og fangede Bergsfogeden og *Christjerns* andre Mænd. De Fredløse søgte ham, alt Folket, hvor han kom, sluttede sig til ham, hans Hær var voxet til 15000 Mand, da den ved Brunbäck Færge mødte sine væbnede Fjender.
96

»Och flera Dalpilar i luften der samm,
Än haglet nedfaller ur skyn,«

staaer der i den gamle Sang. Dal-Pilene susede hen over Dal-Elvens Strømme.

»Et Folk, som æder Bark og drikker kun Vand, kan Fanden selv ikke betvinge,« sagde den danske Biskop Beldenack, som var der og raadede sine Landsmænd: at see til de kom bort; men Dalkarlene trængte paa, Liig laae ved Liig, med Staalpilen gjennem Brystet ud af Ryggen. Stort var Danskens Tab, Dalfolket synger endnu:

»Brunbäcka älf är wäl diup och så bred,
Der sänkte de så många Jutar ned.
Så kördes de Danska ur Swerige.«

Og Gustav med sine Dalkarle drog fremad til Upsala, frem til Kamp ved Brunkeberg og Seiersindtog i Stockholm, hvor han da, som Visen lyder, kunde sige til sine Dalkarle:

»I hafwen med mig ståndit som trogna Swenska män,
Will Gud mig lifwet unna, jag gör Eder godt igen.«

Til *Dalarne*, hvor *Gustav* vandrede vildsom og forfulgt! til Dalarne, hvor Folket er nøisomt og glad, hvor de gamle Staalpile og Buer ere ophængte over Ovnen, hvor Dandsen gaaer rundt om Maistangen i Skjærsommer, ville vi komme, Maler og Digter! lidt af de to ere vi dog allesammen, thi ellers forstod vi dem ikke.

Vognen er forspændt, Holdkarlen venter. Fra Leksand kjøre vi langs Søen ad Rättvik og Mora. Karlen vil fortælle dig om Kong *Gustav*, hvert Barn her kjender ham; og er Du dansk og Bonden fornemmer det, da vil han med venligt Smiil tale til Dig om de gamle, fjendtlige Tider, og hvor godt det nu er! vi kjende hinanden, og ere hinanden saa lige! Dansken kommer herop i Besøg, og Svensken gaaer ned til de Danske; de svenske Krigsfolk have skrevet hjem og fortalt, hvor godt og vel de fandt det som Venner i Danskens Land; han vil fortælle Dig, hvor brav de forstode 97 hinanden, hvor lig de ere i Skik og Brug, i Tro og Tanke. Du faaer ogsaa at vide, hvor rigt og vel i de sidste Aar Kornet trives i *Sverrig*, selv oppe i *Dalarne*; det er kun Aaringer tilbage, da var her Hungersnøden saa stor, at en Bonde kom til Provsten for at kjøbe et Knippe Halm, der skulde skjæres smaat og blandes i Barkbrødet, til at spises. »Nu er det gode Tider!« siger han, og viser dig sit sorte, haarde Knækkebrød, som han bryder med de hvide, stærke Tænder.

Solen skinner klart over de mørke, skovgroede Bjergaase og over Søens stille Flade. Fra Veien ved *Bergsäng* er Udsigten meest udstrakt over Siljan; man seer herfra Mora Kirkes Kobberspiir, og bag ved det de blaa Bjerge i dobbelt Række. Til Bergsäng, sædvanligviis ikke længer, kommer den Reisende, her vender han om, han har da seet det Smukkeste af Dalarne, men dog ikke seet Landet i al dets Afvexling. Under os, tæt herved ligger *Rättvik* Kirke, skinnende hvid som en Svane ude paa det grønne Næs; derhen ville vi til et venligt Hjem, til Provstegaarden, til glade, godmodige Mennesker. Skoven dufter saa stærk, rundt om voxe vilde Ripsbuske, rundtom blomstrer med sine røde Blade Midsommer-Blomsten: *primula farinosa.*

»Velkommen til os!« lyder det, og vi føres ind i Provstegaardens store Havesal; her er vinterkoldt, skjøndt det dog er Midsommer, men snart lunes her godt; store Træstykker stilles paa Kant i begge Kaminerne, Ilden knittrer og løfter sin Flamme høit op i Skorstenen. Kjære Naboer, Præsten, Lægen, Venner fra Nabolavet samles, Punschebollen damper og Samtalen bliver levende, sund og frisk, som Naturen heroppe.

Efter Bordet gjøre vi en Vandring ned til Kirken, de brogede, malede Billeder herinde beskinnes just af det stærke Sollys. Udenfor Kirkens Dør staaer Fattigbøssen, Lazarus kaldet, et underligt Træbilled, der forestiller en Tigger. Nu komme Mænd, Qvinder og Børn; et Liig føres til Graven, Mændene tage til Hatten for den Døde, det er saa Skik her, som i de catholske Lande.

Vi vandre gjennem Skoven forbi en lille Kornmark. »Her kom jeg ifjor,« fortalte os en af vore Ledsagere. »Midt paa Marken gik en Person, jeg troede det var Præsten, og vilde til at raabe god Dag, men betids saae jeg at det var *Nalle*, som vi kalde ham.
98

Det var en stor Bjørn, der gik paa Bagbenene i godt Humeur, gnavede paa en Havrekjærv og brummede saa smaat. Jeg sagde ikke mit god Dag, jeg skjøttede mig selv, og det gjorde ogsaa han.«

Fra Skoven komme vi ud paa den brede Kjørevei, hvorfra Rättvik Kirke, Søen og de fjerne Bjerge danne et deiligt Billed; vi ere ved den nye Bade-Anstalt; beqvemt og vel indrettet staaer den med hyggelige Værelser, Læsestue og Badekamre. Derinde kan du see Dal-Mumier, - levende, friskblomstrende, rødkindede Mænd, indsvøbte i Tæpper, kun Hovedet er frit; det er Badegjæsterne, som lige ere komne op af det kolde Bad. Vandanstalten ved Rättvik er ganske som den i Gräfenberg i Schlesien. Paa Bordet i Læsestuen ligge Bøger og Aviser; Du har igjen fat her i Traadene til den levende, urolige Verden, Du fornemmer gjennem det trykte Ords electromagnetiske Strøm, hvad der rører sig og skeer ude, og springer saa igjen ud i Naturen, i Solskinnet, i Birkeduften ved den aabne Siljan-Sø.

Endnu en Vandring til Præstens Huus under de høie Træer med Udsigt til Søen. I de smaa Stuer er saa hyggeligt og smukt; fra de store Bogreoler skinne bekjendte Navne; hele Skandinaviens nye Literatur venter her paa Vintertiden for at aabne sin Tryllehave, naar Iis og Snee ligger udenfor, og Dalarne er som lagt udenfor Europa. Poesi og Videnskab sprudler med evige Kilder, medens Naturen maa blunde sin Vintersøvn.

Fra *Rättvik* drage vi til *Mora*, hvor Gustav talte til Menigheden; vi drage op til Porphyr-Værket, hvor de prægtige Skaale slibes; vi ride paa den eensomme, smalle Skovvei op til Finnernes Hytter. Eensomt og helligt, broget og herligt er det i *Dalarne*, deiligst dog ved *Siljan.*

Maler, tag Skizzebog og Farver, drag op i Dalarne, Billed ved Billed vil aabenbare sig for dig.

Kom her i Foraarstid, naar de unge Karle drage i Leir til Vaabenøvelse, stil Dig ved Veien, lidt fra hvor Ledet aabnes, og hele Stimmelen kommer med Spillemanden foran. Børn og Gamle staae paa Høien under den hængende Birk og vinke Levvel.

Træd ind i »Klädstugan«, rigere Farvepragt end her frembyder ingen Stue i Tyrkernes farvebrogede Hjem. Klædningsstuen er 99 sædvanligviis et fritstaaende Træhuus, der opbevarer Formuen af Klædningsstykker, det er reist paa høie Pæle, for at ikke Rotter eller slige Dyr skulle slippe derop, Trappen stilles op til Døren og Du kommer ind. Under Loftet og hen ad Væggene hænge, udspændt paa Tøndebaand, Fruentimmernes Skjørter og Kjortler af alle Farver, en Mængde i det utrolige, hver Person i Familien eier tidt sytten, atten Stykker. Her hænge Forklæder og Livstykker, her hænge Karlenes Kjoler, Veste og Buxer; Strømperne synes at mylre frem, saa mange ere der; Lintøiet, baade det ærmeløse og Overstykket hertil har sin bestemte Plads herinde. Gulvet er som oversvømmet af Sko, saa klodsede, kunstige, pukkelryggede og træskoformede, at det synes en heel Opfindelse at lave dem saaledes. Psalmebøgerne staae i Række paa den blomstermalede Hylde; Væggen selv, hvor man kan see den for Klædningsstykker, er ogsaa malet. Der f. Ex. svæver Propheten *Elias* paa sin Ildvogn, trukket af Solheste, der i Tegningen temmeligt see ud som Grise; ogsaa *Jakob*, der brydes med *Jehova*, kan man see, og *Jehova* har Livkjole, Skindbuxer og lange Støvler. Henover Vinduerne staae Bibelsprog og Navne; Tulipaner og Roser blomstre der, som de aldrig blomstre i Naturen. Giv os et Billed af Klædningsstuen idet at unge Piger hente der deres Pynt, eller hænge den op igjen.

»*Det* er ikke noget at male!« siger Du maaskee, naa, saa er det noget at see, kom kun.

Maler og Digter, tag hinanden i Haanden, kom op til *Dalarne*, det fattige Land er rigt paa Skjønhed og Poesie, rigest dog ved *Siljan-Søen.*

100

XX
Tro og Videnskab
(Prædiken i Naturen)

Sandhed kan aldrig stride mod Sandhed, Videnskaben aldrig stride mod Troen, vi tale naturligviis om dem begge i deres Reenhed; de mødes og de bestyrke Menneskets herligste Tanke: *Udødelighed.* Og dog siger Du: jeg var roligere, jeg var tryggere, da jeg som Barn lukkede mit Øie ved min Moders Bryst og sov ind, uden Grublen, rullende mig ene ind i Troen. Denne Forudvidenhed, denne Forstands Sammensætning i Alt, det ene Leds Gribenind i det andet, fra Evighed til Evighed, river en Støtte fra mig, min Tillid til Bønnen, den, som er Vingerne til min Gud! løsnes de, da falder jeg afmægtig i Støvet, uden Trøst og Haab. Vel bøier jeg mig for Kundskabens Lys, stort og herligt, men jeg synes deri er en Menneske-Hovmod, at ville være kloge som Gud. »Det skulle I blive!« sagde Slangen til Menneskene, da den vilde forføre dem til at æde af Kundskabens Træ. Gjennem min Forstand maa jeg erkjende Sandheden af hvad Astronomen lærer og beviser; jeg seer den forunderlige, uendelige Guds Forstand i Verdens hele Bygning, i det Smaa og det Store, hvor det slutter sig til hinanden, griber ind i hinanden til en uendelig harmonisk Heelhed, - og jeg skjælver i min høieste Nød og Sorg, hvad kan min Bøn forandre, der hvor Alt er Love fra Evighed til Evighed.

Du skjælver idet Du seer Almagten, der aabenbarer sig i Alkjærligheden, det Væsen, hvor, efter Menneske-Udtryk - Forstand og Hjerte er eet; Du skjælver idet Du veed, at *han* har kaaret Dig til Udødelighed.

Jeg veed det i Troen, i Bibelens hellige, evige Ord. Videnskaben 101 lægger sig som en Steen over min Grav, men min Tro er det, som sprænger den.

Det er ikke saa! den mindste lille Blomst prædiker fra sin grønne Stilk, i Videnskabens Navn: Udødelighed, hør den! ogsaa det Skjønne fører Beviset for Udødelighed og med den Forvisning fra Tro og Videnskab, vil den Udødelige ikke skjælve i sin høieste Nød, Bønnens Vinger vil ikke løsnes, Du vil troe paa Kjærlighedens evige Love, som Du troer paa Forstandens Love.

Naar Barnet river Blomster af Marken og bringer os den hele Haandfuld, hvor een sidder op, een ned, kastede mellem hverandre, da er det i hver enkelt vi see Skjønheden, denne Harmoni i Farver og i Former, som gjør vort Øie saa vel. Instinktmæssigt ordne vi, og hver enkelt Blomst smælter sammen i en Skjønheds Heelhed, saa at vi see ikke paa den, men paa den hele Bouquet. Opfattelsen af Skjønheds-Harmonien er et Instinkt i os, den ligger i vort Øie og i vort Øre, disse Broer mellem vor Sjæl og det Skabte om os. I alle vore Sandser er en saadan guddommelig Gjennemstrømning i vort hele Væsen, en Stræben efter det Harmoniske, som det viser sig i alt det Skabte, selv i Luftens Pulseslag, synliggjorte i Klangfigurer.

I Bibelen staaer det Udtryk: »Gud i Aand og Sandhed« og herfra kunne vi mest betegnende finde Udtryk for den Erkjendelse, vi kalde Følelsen af det Skjønne; hvad andet er vel den, end »Aand og Sandhed«, denne Aabenbarelse af Gud, og ligesom vor egen Sjæl lyser ud af Øiet og i den fine Bevægelse omkring vor Mund, saaledes lyser, i det Skabte, Billedet frem af Gud i Aand og Sandhed. Der er Harmoni-Skjønhed fra det mindste Blad og Blomst, til den store, fyldige Bouquet, fra vor Jord selv, til de talløse Kloder i Himmel-Rummet; saavidt som Øiet seer, saa langt Videnskaben naaer, er Alt, - Smaat og Stort, - Skjønhed ved Harmonien.

Men see vi nu til Mennesket, for hvem vi have det høieste, det helligste Udtryk: »skabt i Guds Billede«, Mennesket, der formaaer at opfatte og optage i sig al Guds Skabning, da synes Harmonien i det Skabte her at være brudt. Idet vi fødes ere vi Alle lige! som Skabninger staae vi lige i: »intet at kunne fordre som Ret.« Hvor forskjelligt tildeler Gud os Evner! Enkelte faae saa 102 uendelig store, Andre saa ringe; i Hjem og Forhold stiller Gud os ved Fødselen, og hvor uendeligt mange af os tildeles ikke de haardeste Kampe; vi blive *der* satte, *der* indførte; hvor Mange kunde ikke med Ret sige: »det var mig bedre, om jeg aldrig var født!«

Menneskelivet, det Høieste her paa Jorden, kom altsaa ikke under Harmoniens Skjønheds Love! det er utænkeligt, det er en Uret, og kan saaledes ikke finde Sted.

Livets Disharmoni ligger i, at vi kun see en lille Deel af vor Tilværelse, nemlig den her paa Jorden; der maa være et fortsat Liv, en Udødelighed.

Det prædiker Du for os, Du mindste Blomst, som Alt hvad skabt er i Skjønhed og Harmoni. Hørte vor Tilværelse op i Døden her, da var det Fuldkomneste af Gud ikke fuldkomment, Gud ikke Retfærdighed og Kjærlighed, som Alt i Naturen og Aabenbaringen besegler det; og peger man os hen paa den hele Menneskehed, som den, hvori Harmonien vil aabenbare sig, da synker al vor Stræben og Virken hen til Coraldyrets Virksomhed; Menneskeheden bliver da kun et Storheds Monument for Skaberen, han viser da kun sin *Herlighed*, men ikke sin høieste *Kjærlighed*. Alkjærlighed er ei Selvkjærlighed! - Udødelighed eie vi!

I denne rige Bevidsthed løftes vi mod Gud, grundsikkre i, at hvad der skeer med os, skeer til vort Bedste! vort jordiske Øie formaaer kun at see til en vis Grændse ind i Rummet, vort sjælelige Blik naaer ogsaa kun til et vist Maal, men hiin Side *det* maa de samme Alkjærlighedens Love herske, som her. Den evige Forstands Forudviden kan ikke ængste os; vi Mennesker kunne i os selv fatte et Begreb om den. Vi vide fuldkomment, hvad Udvikling der i de forskjellige Aarstider maa finde Sted, vi vide Tiden for Blomsterne og for Frugterne, hvilke Arter der ville fremkomme og trives, Modenhedens Tid, naar Stormene maa herske og naar det er de visse Regntider. Gud maa, og det i en uendelig høiere Grad, have samme Kundskab til sit Skabte: Universets Kloder, som vor Jord, og Menneskeslægten her; han maa vide: - og her blive Aartusinder for ham, som en Dag for os, - *da* maa den Udvikling, den Blomstren i Menneskeslægten finde Sted, *da* vil de Lidenskabens, de Udviklingens Storme herske og under 103 disse Characterer komme til Udvikling, Personer blive mægtige Drivhjul, hver være et født Guds Menneske. Historien viser os dette, Led griber ind i Led, i Aandens Verden som i det materiel Skabte; Viisdoms-Øiet, Fader-Øiet omfatter det Hele! - og skulle vi da ikke kunne, i Hjertets Nød hernede, bede med Fortrøstning til denne Fader, bede som Frelseren bad: *tag denne Kalk fra mig, dog skee ikke min, men din Villie!* - disse sidste Ord glemme vi ikke! og vor Bøn vil opfyldes, er den til vort Vel, og er den ikke det, da lad os, som Barnet her, der i sin Sorg kommer til sin jordiske Fader, og hos ham ikke faaer Ønsket opfyldt, dog vederqvæges ved milde Ord og Fornuftens kjærlige Tale, saa at Øiet græder Sorgen blød og Barnesmerten mildnes. *Det* vil ogsaa i Bønnen skjænkes os! Øiet vil faae Taarer, Hjertet Fortrøstning! og hvo er vel trængt saa dybt ind i Sjælenes Veie, at han tør benegte, at Bønnen er Vingen, der hæver os til den Indflydelsens Sphære, hvorfra Gud vil række os Hjælpens og Naadens Oliegreen.

Just ved at vandre med aabne Øine paa Videnskabens Vei see vi Forkyndelsens Herlighed. Menneskeslægtens Viisdom er kun et *Spand* paa Aabenbarelsens høie Søile, der bærer Gud, men dette korte Spand vil voxe gjennem Evigheden, i Troen og med Troen. Videnskaben er som en chemisk Prøve, der siger at Guldet er ægte.

104

XXI
I Skoven

Vi ere et langt Stykke over Elven, vi have forladt Kornmarkerne og ere netop komne ind i Skoven, hvor vi holde ved det lille Vertshuus, som til Midsommersfest er pyntet over Dør og Vinduer med grønne Grene. Hele Kjøkkenet er pyntet med Birk og blomstrende Rønnebærgrene; Knækkebrødet hænger paa lange Stænger under Loftet, Skovørkenens Manna svæver over Hovedet paa den Gamle, som just staaer og skurer sin Messingkjedel blank. Skjænkestuen, hvor Bønder sidde og svire, er ligesaa stadselig pyntet med Grønt. Midsommer reiser overalt sin Løvhytte, dog størst er den i Skoven selv; milevidt strækker den sig, milevidt gaaer vor Vei der, uden at vi øine et Huus eller mueligt møder Kjørende, Ridende eller Gaaende. Kom! Holdkarlen spænder friske Heste for Vognen, kom med ind i den store Skov-Ørk, vi have jevn, banet Vei at fare, Luften er sommervarm, og Duft af Birk og Linnéa. Det gaaer Bakke op og ned, altid i Bugter og derved i Afvexling, men dog altid Skoven, den tætte, tykke Skov; vi komme forbi smaa Søer, de ligge saa dybe og stille, som om de gjemte Natten og Søvnen bag deres mørke Glasflade. Nu ere vi ved en Skovslette, hvor rundt omkring kun staae forkullede Træstubbe oven over Roden; sort, afbrændt og øde er den lange Strækning, ikke en Fugl sees flyve hen derover. Nu hilses vi igjen af høie Hænge-Birke; et Egern springer legende over Veien og op ad Træet; vort Øie speider hen over den skovgroede Bjergside, der saa langt, langt, skraaner opad, men der øines endnu intet Huus, intetsteds stiger den blaalige Røgsky, der viser, at her findes 105 Mennesker. Solen skinner varm, Fluerne dandse om Hestene, sætte sig paa disse, flyve igjen op, dandse for paany at hvile og sidde stille, de tænke maaskee da: »nu gaaer det ikke mere fremad, der er ingen Bevægelse, vi sidde jo stille!« de tænke som mange Mennesker tænke, og huske ikke, at Tidens Heste altid flyve frem med os! Hvor her er eensomt! velsignet eensomt! man er saa deiligt ene med Gud og sig

selv. Som Sollyset strømmer hen over Jorden og over de udstrakte, eensomme Skove, saaledes strømmer Guds Aand over Mennesket og ind i Mennesket. Ideer og Tanker udfolde sig fra Sjælens Dyb, det uendelige, uudtømmelige, som han er det, som Magneten, der tildeler Jernet af sine Kræfter, og selv ingen mister derved. I Skovnaturen her, paa den lange, eensomme Vei gjennem den bliver der just Færdsel paa Tankens Landevei gjennem vort Hoved. Underlige, rige Caravaner drage forbi fra Digternes Værker, fra Erindringens Hjem, og nye, som Øieblikkets Omgivelse føder. Der komme fromme Barneprocessioner med vaiende Faner og glade Sange; der komme dandsende Mænader, Blodets vilde Bacchanter. Solen brænder hedt her i den aabne Skov, det er som om Sydens Sommer havde lagt sig her op i nordisk Skov-Eensomhed, udsøgt sig en Skovdal, hvor den hviler paa Solens hede Straaler og sover; derfor denne Stilhed, som var det Nat, ingen Fugl høres, ingen Green rører sig? Hvad drømmer Sydens Sommer her oppe i Nord mellem Graner og duftende Birke? I Oldtids-Skrifter fra Sydens classiske Jordbund meldes der Sagn om mægtige Feer, som i Svaneham fløi op mod Norden, til Hyperboreernes Land, »oven om Nordenvinden,« deroppe i de stille, dybe Søer badede de sig og vandt forynget Skikkelse. Vi ere i Skoven her ved disse dybe Søer, vi see Svaner i Flok flyve hen over os, svømme paa de stride Elve og paa de stille Vande. Mod Vest og mod Nord strækker sig Skoven, altid større, altid tættere; Kjøreveiene slippe, og kun til Hest kommer man didhen ad den eensomme Sti til Grændsen. - Sagn om »Digerdødens Tid« rinder her i Tanken*, da Pesten drog gjennem Landene, og forvandlede dyrkede Marker * – 106 og Byer, hele Sogn til Vildmark og Skov. Forladt og glemt, overvoxet med Mos, Græs og Buske stode, i Aaringer, Kirker dybt i Skoven, Ingen vidste om dem meer, indtil i et nyt Aarhundred en Jæger forvildede sig hid, hans afskudte Piil faldt tilbage fra den grønne Muur, hvis Mos han løsnede, - og Kirken var fundet. Skovhuggeren fældede Ved, hans Øxe slog mod den overgroede Klippevæg, og den gav efter for Slaget; Fyrreplankerne faldt, og en Kirke fra »Digerdøden« var fundet, atter skinnede Solen klart gjennem Dør og Vindues-Aabning ind paa Messingkronen og Alteret; hvor Nadverkalken endnu stod. Gjøgen kom og satte sig og kukkede: mange, mange Aar skal Du leve.

Skovensomhed, saadanne Billeder opruller Du her for Tanken.

Skovensomhed, gjennem dine hvælvede Sale drager Folket med Qvæg og Huusgeraad, nu ved Sommertid; Børn og Gamle drage til den eensomme Græsgang, hvor Echoet boer, hvor Folkesangen springer frem, som den vilde Bjergblomst.

Lifligt de synge:

Klang! sade bjälla
Långt bort i fjella;
Der gal göken,
Der vexer löken,
Der springer svala,
Der är godt att vara,
*Dit ska' vi fara!**

Seer Du Toget! mal det om Du kan. Den brede Pindevogn, høit belæsset med Kister og Tønder, med Stol og med Krukke; den blanke Kobberkjedel og Tinfadet skinner i Solen. Øverst paa det hele Læs sidder den gamle Mormo'er og holder paa sin Spinderok, der slutter Pyramiden. Fader kjører Hesten, Moder bærer paa Ryggen det mindste Barn, syet ind i et Skind; Skridt for Skridt gaaer Toget; Qvæget drives af de halvvoxne Børn, de have stukket een af Køerne en Birkegreen mellem Hornene, men den * – 107 synes ikke stolt af denne Pynt, den gaaer i samme stille Gang som de Andre, og slaaer med Halen efter de næsvise Fluer. Bliver Natten kold paa den eensomme Græsgang, da er her Ved nok, Træet falder af sig selv, det falder af Ælde og ligger og raadner derinde. Men vogt Baalet vel, frygt Ildaanden i Skovørkenen; han kommer fra det ikke slukkede Baal, han kommer fra Tordenskyen, ridende paa den blaa Lynstraale, der tænder Jordens tykke tørre Mos; Træer og Buske tændes, Flammen slaaer fra Træ til Træ, det er som et Snefog af Ild, Luen flyver op i Toppen af Træerne, hvilken Knagen og Brusen, som var det Havet i sin Gang. Fuglene flyve i Skarer op og synke ned qvalt af Røgen; Dyrene flygte, eller brændes op omspændte af Ilden. Hør deres Skrig! Ulvens og Bjørnens Skrig, kan Du kjende det. Kun Vindstille, Regndage og Skovsletterne selv mægte at begrændse Ildhavet; den brændte Skov staaer da forkullet i sorte Stammer og sorte Stubbe, som vi saae det her i Skoven ved den brede Hovedvei; paa denne holde vi os, men slettere og slettere bliver den, og er egentlig slet ikke Vei, den bliver først til nu; store Stene ligge halv udgravede hvor vi kjøre, store Træer ere omkastede og netop faldne hvor vi skulle frem; vi maae af Vognen, Hestene spændes fra; Bønderne hjælpe med at løfte og skyde Vognen over Grøfter og ubanet Sti. Solen skinner ikke mere, der falder enkelte Regndraaber, og snart er det en jevn Regn, - men hvor Birken dufter derved! Der er i Afstand reist Hytter af løse Træstammer og friske, grønne Grene, og inde i hver brænder en stor Ild; see, hvor den blaa Røg hvirvler gjennem det grønne Løvtag, Bønder staae derinde i Arbeide, hamre og smede; der synges iblandt:

»Stackars du min gosse,
Som uti skogen står!
Åh, utan skor och tofflor!
Det går väl, som det går.«

Hist holdes Maaltid, her er man ifærd med at lægge en Mine for at sprænge Klippestykket; - - og stærkere og stærkere falder Regnen, og prægtigere dufter Gran og Birk.

Det er deiligt i Skoven!

108

XXII
Stemninger

1.
(Moll)

Hvil sødt,
Som var Du lagt i Dødens Skrin,
Du min Erindrings Rose faur og fiin!
Du er ei Verdens meer, Du er *kun* min.
For Dig jeg synger, mine Taarer trille.
Natten er smuk, Natten er stille; -
Dødt! - *Alt er dødt!*

2.
(Dur)

I Bøgenes Ly, hvor Skovmærken groer,
Hvor gjerne Vandreren kommer,
Hvor Storken i Træet bygger og boer,
Og Kukkeren synger Skjærsommer,
Ved det speilklare Hav, ved det svulmende Hav,
Grav der min Grav!

Ja, giv mig en Grav ved det aabne Hav,
I Ly af de duftende Bøge,
109 Den vilde Rose skal groe paa min Grav,
og Børn der Legeplads søge.
Ved det speilklare Hav, ved det svulmende Hav,
Grav der min Grav!

110

XXIII
Fahlun

Vi vare endelig ude af Skoven, og saae foran os en By i tyk Røg-Omhylling, som de fleste engelske Fabrikbyer vise sig, men her var Røgen grønlig, det var Staden *Fahlun*. Veien gik nedad mellem store Banker, blevne til af det fra Smelteovnene bortkastede Affald, der seer ud som udbrændt størknet Lava; ingen Spire var at see, intet Græsstraa pippede frem ved Veikanten, ingen Fugl fløi forbi, en stærk Svovllugt, som mellem Kraterne i Solfatara, fyldte Luften. Kirkens Kobbertag skinnede med irret Grønt; lange, lige Gader aabnede sig, dødsstille var her, som om Sot og Syge laae inde i disse mørke Træhuse, og skræmmede Beboerne fra at komme ud; dog Sot og Syge komme her kun til enkelt Mand. Da Pesten rasede i det svenske Land, tyede de Rige og Mægtige just her til Fahlun, hvis svovlfyldte Luft var den eneste sunde. Et okkerguult Vand løber som Bæk mellem Husene, der af Røgen fra Gruber og Smelteovne have faaet en egen Farvetinte, selv ind i Kirken er Kobberrøgen trængt; de slanke Kirkepiller ere mørke af den. Det var tilfældigviis Tordenveir, da vi kom; men dette Bulder og disse Lyn passe just til Byen *Fahlun*, der viser sig, som om den var reist paa Randen af et Krater.

Vi gik ud til Kobbergruben, der giver hele Egnen Navn af *»stora Kopparberget«*; dets Rigdom blev efter Sagnet opdaget ved, at to Geder, der stangedes, stødte mod Jorden med Hornene, og fik da Kobberærts paa dem. Fra den eensomme okkerrøde Gade kom vi derud mellem de høie Dynger af udbrændt Affald og Steenbrokker, der ere voxede til hele Volde og Høie. Fra Smelteovnene 111 skinnede Ilden i grønne, gule og røde Tunger under en blaagrøn Røg; halvnøgne, sortsmurte Karle væltede store, glødende Ildmasser, saa Gnisterne fygede rundt om. Man kom til at tænke paa Schillers »Gangen til Jernværket«. Fra de opkastede Dynger, hvor Ilden nedenfra var i fuld Virken, væltede den tykke Svovlrøg; Vinden drev den tvers over Veien hvor vi skulde frem. I Røg, og gjennemtrukket af Røg, ligger Bygning ved Bygning, men underligt kastede mellem hverandre; Jord- og Steendynger, som var det ufuldførte Forskandsninger, strække sig rundtom, Stilladser og lange pludseligt afbrudte Træbroer, vare reiste der. Store Hjul dreiede sig, lange Toug og Jernkjæder vare i en bestandig Bevægelse. Og vi stode foran et uhyre Svælg, *»stora Stöten«* kaldet; før var det i tre Dele, men det styrtede sammen; nu seer denne mægtige Sænkning ud, som en stor Dal; de mange Aabninger dernede ind til Schachterne see ovenfra ud som Jordsvalens sorte Redehuller i Leerskrænterne. Der laae et Par Træhytter dernede. Nogle Fremmede i Bjergmandsdragten med deres Fører kom frem paa Bunden, hver med den tændte Fyrrespaan, og forsvandt igjen i et af de sorte Huller. Inde i mørke Træhuse, hvor tætved store Vandhjul dreiede, kom fra svimlende Svælg, fra smalle, dybe Brønde nogle af Arbeidsfolkene; de stode i deres Træsko, to og to, paa Randen af Tønden, der, hængende i stærke Jernkjæder, heisedes op. Syngende og svingende Tønden til alle Sider kom de nok saa lysteligt. Vanen gjør forvoven. Man fortalte, hvorledes tidt een og anden, under Opfarten, traadte af Kaadhed ud af Tønden og satte sig mellem de løse Stene paa det fremspringende Klippestykke, medens der dybt dernede blev skudt og sprængt saa det rystede efter, og Stenene rundt om ham ramlede ned; varede man da den Forvovne, da havde han til Svar den sædvanlige Vittighed her: »Jeg har jo aldrig slaaet mig ihjel før!«

I enkelte Schachter stiger man ned ved et Maskineri, bestaaende af to lige for hinanden stillede Jerntrapper, der vexelviis bevæge sig op og ned, saa at man ved at træde over paa det opadstigende Trin til den ene Side og derpaa over paa det andet idet det gaaer i Veiret, bestandig løftes opad; ved at gaae paa de nedad synkende kommer man saaledes ogsaa efterhaanden til Bunden.
112

Det er meget let, blev der sagt, man maa kun stige rask til, at ikke Foden kommer imellem og bliver knust, og saa maa man huske paa, at her ikke er Rækværk, og lige udenfor er den dybe Afgrund, som man kan styrte i. - Den dybeste Schacht har lodret Dyb af over hundrede og halvfemsindstyve Favne; her er iøvrigt slet ingen Fare, siges der, man maa kun ikke være svindel, og ikke være angest. Med en brændende Fakkel steg en af Stigerne ned, Flammen belyste den mørke Fjeldvæg, og blev lidt efter lidt et svagere Skjær kun, der snart forsvandt. Man fortalte os, at et Par Dage forud havde fem, sex Skoledrenge listet sig herind, og fundet Morskab ved, i Bælmørke at stige fra Trin til Trin paa disse ligesom levendegjorte Stiger; men tilsidst vidste de ikke ret op eller ned, og havde da begyndt at raabe og skrige om Hjelp; de slap da lykkeligt den Gang.

Ved en af de store Aabninger, »Fedt Mads« kaldet, findes rige Kobberminer, men som endnu ikke ere rørte; en stor Bygning staaer der ovenpaa; her i Svælget var det, 1719, at man fandt Liget af en ung Bjergmand, der syntes at være faldet ned samme Dag, saa uforandret saae han ud, men Ingen kjendte ham; da traadte en gammel Kone til, og brast i Graad; den Døde var hendes Brudgom, som for ni og fyrgetyve Aar siden var forsvundet; hun stod rynket og gammel, han var ung, som da de sidste Gang mødtes*.

Vi gik til *»Væxthuset«*, som det kaldes, hvor Vitriolen sættes. Som lange Stykker græsgrønt Sukker voxte den om lange Pinde, der staae ned i det kogende Vand. Dampen var ætsende stærk, Luften herinde lagde sig paa vor Tunge, det var ligesom om man gik med en irret Skee i Munden. Det var ordentlig en Forfriskning at komme ud igjen i den fortyndede Kobberrøg under aaben Himmel.

Ligesaa dampende, udbrændt og vextløs som Grube-Egnen er paa denne Side Byen, ligesaa forfriskende, grønt og frodigt er det paa den modsatte Side af Fahlun; høie løvfulde Træer voxe * 113 tæt op til de yderste Huse. Man er strax i den friske Gran- og Birkeskov ud til Søen og til de fjerne, blaanende Bjerghøider ved *Säther*. Om *Engelbrecht* og hans Dalkarles Daad, om *Gustav Wasas* eventyrlige Vandring

kunde Folket der fortælle dig og vise dig Minder. Men vi blive her i den røgindhyllede By, med de stille Gaders mørke Huse. Det var næsten Midnat, da vi endnu gik her og kom over Torvet; der var Bryllupsfest i et Huus, og en stor Skare Mennesker stod udenfor, Qvinderne nærmest, Mændene lidt mere tilbage. Efter gammel svensk Skik raabte de Brud og Brudgom frem, og de kom, de turde ikke andet; Brudepigerne med Lys i Hænderne stode paa hver Side. Det var et heelt Tableau: Bruden med nedslagne Øine, Brudgommen smilende, og de unge Brudeterner leende over hele Ansigtet, og Folket talte: »vend jer lidt! nu Ryggen! nu Ansigtet! Brudgommen heelt om, Bruden lidt nærmere!« Og Brudeparret vendte sig, og Kritiken manglede ikke; her var den imidlertid til Roes og Hæder, men det er den ikke altid; det kan blive en piinlig, frygtelig Time for de to; behage de ikke Publicum, eller dette har Noget imod Partiet eller Personerne, da faae de det at vide; de høre maaskee ogsaa en og anden raa Spøg, ledsaget af Folkets Latter. Man har fortalt os, at selv i Stockholm, for nogle Aar tilbage, var endnu den samme Skik blandt de ringere Klasser, saa at et Brudepar, der, for at undgaae denne Udstilling, kjørte bort, blev standset af Mængden, Karreetdøren aabnet paa hver Side, og nu spadserede det hele Publicum igjennem Vognen, de vilde see Brud og Brudgom, det var deres Ret.

Her i Fahlun var Skuet gemytligt. Brudeparret smilte, Brudeternerne ligesaa, og Forsamlingen loe og raabte Hurra; paa den øvrige Deel af Torvet og i Gaderne rundt om var dødsstille og eensomt. Aftenrøden skinnede endnu, den gik over i Morgenrøden, det var Midsommertiden.

114

XXIV
Hvad Straaene sagde

Ude paa Indsøen gled en Baad, og Selskabet deri sang svenske og danske Sange; men ved Bredden, under den høie Hængebirk, sad fire unge Piger, saa smukke, saa svævende; og de rykkede hver op af Græsset fire lange Straa, og bandt disse to og to sammen, foroven og forneden. »Nu skulle vi see, om de hænge fast i en Fiirkant,« sagde Pigerne, »skeer det, da gaaer i Opfyldelse hvad jeg tænker paa!« og de bandt og de tænkte - Ingen fik at vide den hemmelige Tanke, Hjertets stille Ønske. En lille Fugl sang dog derom. Den Enes Tanke fløi over Hav og Land, over de høie Bjerge, hvor Mulen i Taage finder Vei, ned til Mignons skjønne Land, hvor Guder leve i Marmor og Farver. »Der hen, der hen! kommer jeg nogensinde der!« - det var Ønsket, det var Tanken; og hun aabnede Haanden, saae paa de sammenbundne Straa, - og de hang kun to og to bundne sammen.

Og hvor var den Andens Tanke? Ogsaa i fremmed Land, i Krudtdampen, mellem Blink af Kanoner og Vaaben, hos ham, Barndomsvennen, kjæmpende for Keiseren mod Ungarerne. »Kommer han tilbage karsk og glad, tilbage til Sverrigs fredelige, velafsluttede, lykkelige Land.« - Straaene viste ingen Fiirkant, en Taare bævede i Pigens Øine.

Den Tredie smilede, der var Ironi i Smilet. Skulde vor bedagede Ungkarl og den gamle Frøken derhenne, som nu vandre saa unge, smile saa unge og tale saa unge med hinanden, ikke blive et Brudepar før Kukkeren kukker næste Aar, see det gad jeg vide!« og Smilet sad Tænkerinden om Munden, men hun udtalte ikke 115 sin Tanke, Straaene bleve skilte ad, og Ungkarl og Pebermø altsaa ogsaa. »Det kan dog gjerne skee alligevel,« tænkte hun vist; det laae der i Smilet, det laae der i Kastet, hvormed hun smed Straaene hen.

»Der er Intet jeg vil vide, Intet jeg er nysgjerrig efter!« sagde den Fjerde, men bandt dog Straaene sammen; thi ogsaa her var et Ønske levende - men ingen Fugl har sjunget derom; Ingen gjætter derpaa; gyng Dig kun tryg i Hjertets Lothus-Blomst, Du skinnende Colibri, dit Navn skal ikke udtales, og Straaene sagde ogsaa her - »uden Haab!«

»Nu De, nu De!« raabte de unge Piger til en Fremmed, langveis fra Nabolandet, fra den grønne Ø, som *Gefion* pløiede fra det svenske Land. »Hvad Kjært vil De vide skal skee eller ikke skee! siig os Ønsket!« - »Hvis Oraklet lyder godt for mig!« sagde han, »da skal jeg sige Dem den stille Tanke og Bøn, hvormed jeg binder disse Knuder paa Græsstraaene, men har jeg ikke bedre Held end De, da tier jeg!« og han bandt Straa til Straa, idet han leende gjentog: »det betyder ikke noget!« - Og han aabnede nu Haanden - hans Øine lyste klarere, hans Hjerte slog stærkere! - Straaene dannede en Fiirkant! »Det skeer, det skeer!« raabte de unge Piger. »Hvad tænkte De paa?« - »At Danmark snart maa vinde en hæderlig Fred!« - »Det skeer, det skeer!« raabte de unge Piger, »og naar det skeer, ville vi huske paa, at Straaene have sagt det forud!«

»Jeg vil gjemme disse fire Straa, bundne prophetisk i Krands for Seier og Fred!« sagde den Fremmede,

og var Oraklet sandt, da tegner jeg dem det hele Billed, som vi sidde her under de hængende Birke ved Søen og see paa Säthers blaa Bjerge, hver af os bindende Straa ved Straa.

Et rødt Mærke blev skrevet i Almanaken 1849, det var den sjette Juli.

Et rødt Mærke blev samme Tid skrevet i Danmarks Historie, med sit Blod skrev den danske Soldat et Seiersmærke: *Slaget ved Fredericia.*

116

XXV
Digter-Skiltet

Skulde man male Digteren et Skilt, da vilde det vist være det meest betegnende, at male af Tusind og een Nat *Schehersad*, som fortæller Historier for Sultanen. Schehersad er Digteren, og Sultanen er Publicum, der skal behageligt underholdes, thi ellers halshugger han Schehersad. Stakkels Schehersad! - Mægtige Sultan!

I mere end tusinde og een Skikkelse sidder Sultan-Publicum og lytter. Lad os betragte et Par af disse Skikkelser.

Der sidder en gusten, gnaven Lærd; hans Livstræ bærer glosebeskrevne Blade, Flid og Udholdenhed kryber som Snegle paa den Svinelæders Bark; der er gaaet ham Møl i Maven, den er slet, meget slet. Tilgiv Sangens rige Fylde, den uoverlagte Begeistring, det friske, unge Sind! halshug ikke Schehersad! men han halshugger hende aldeles.

Der sidder en verdensprøvet Syjomfru; hun kommer fra fremmede Familier, fra et eensomt Kammer, hvor hun sad og fik Menneskekundskab; *hun* kjender det Romantiske. Tilgiv, o Jomfru, om ikke Fortællingen spænder Dig nok, Du som har siddet spændt ved Sytøiet, og i dit Livs Prosa gisper efter Romantik.

»Halshug!« siger Syjomfruen.

Der sidder en Skikkelse i Sloprok, denne Nordens østerlandske Dragt for Grevebarnet, Durchlauchten, den rige Bryggers Søn, etcetera etcetera, - det læses ikke ud af Sloprokken eller af Herreblikket og det fine Smiil om Munden, til hvilken Stilk han hører; hans Fordringer til Schehersad ere netop de samme som 117 Sypigens: spændes, risles ned af Ryggen, proppes med Mysterier, dem allerede salig *Spieß* kjendte.

Schehersad er halshugget!

Vise, oplyste Sultan! Du kommer i Skoledrengens Skikkelse; Romere og Grækere, spændte i Bog-Remmen, bærer Du paa din Ryg, som *Atlas* bar Himlen. Oversee ikke den stakkels Schehersad, døm hende ikke, før Du har lært din Lexie og er Barn igjen - halshug ikke Schehersad.

Unge, festklædte Diplomat, paa hvis Bryst vi i Ordenstegn kunne tælle, hvor mange Hoffer Du med dit høie Herskab har besøgt, eller hvor tidt Du har bragt Breve, nævn med Mildhed Schehersads Navn! tal om hende paa fransk, at hun kan adles over sit Modersmaal; oversæt af hendes Sang kun een Strophe, saa slet Du kan, men bær den ind i den straalende Salon, og hendes Dødsdom hæves i Naadens søde *»Charmant!«*

Mægtige Knuser og Opløfter: Bladenes Zeus, Ugeskrifters, Maanedsskrifters og Avisernes Jupiter, ryst ikke i Vrede dine Lokker, udslyng ikke din Lynild, om Schehersad synger anderledes end Du er vant til i din Familie, eller gaaer uden Suite af dine Bymænd.

Halshug ikke!

Endnu een Skikkelse ville vi see, den farligste af dem Alle, ham med den stormflodsvulmende Lovsang paa Læberne, den blinde Enthusiast. Vadskevandet fra Schehersads Fingre er ham et Kastaliavæld, Tronen, han reiser til hendes Apotheose, bliver hendes Skafot.

Det er Digterskiltet, mal det!

»Sultanen og Schehersad.«

Men hvorfor ingen af de værdige Skikkelser, de milde, ærlige og skjønne; de komme ogsaa, og paa dem

fæster Schehersad sit Øie, ved dem hæver hun kjækt sit stolte Hoved høit mod Stjernerne, og synger om Harmonien deroppe og hernede i Menneskenes Hjerte.

Dette vilde gribe forstyrrende ind i Skiltet *»Sultanen og Schehersad«.* Dødssværdet hænger over hende medens hun fortæller, og Sultan-Skikkelsen maa lade os vente, at det vil falde. Schehersad er den seirende, veed vi af Arabiens Fortælling, Digteren er 118 det, som hun; seirende, riig er han, selv i sit fattige Kammer, i sine eensomste Timer, da skyder frem Rose ved Rose, Boble ved Boble, Himlen lyser med Stjerneskud, som skabtes en ny Stjernehimmel, og den gamle rullede hen. Verden faaer det ikke at vide, det er Digterens egen Fest, rigere end Kongers kostelige Fyrværkeri. Han er lykkelig, som Schehersad er det, han er seirende, han er mægtig; *Phantasien* smykker hans Vægge med Tapeter, ingen Drot eier dem prægtigere. *Følelsen* lader Skjønheds-Accorden klinge til ham fra Menneskeslægtens Bryst; *Forstanden* løfter ham gjennem det Skabtes Herlighed til Gud, uden at han glemmer at staae med faste Fødder paa den sikkre Jord. Han er mægtig, han er lykkelig, som Faa, vi ville ikke have ham paa Miskjendelsens Synderbænk til Ynk og Beklagelse, vi male bare hans Skilt, dyppe i Farverne paa Verdens Vrangside, og faae det Forstaaelige af

»Sultanen og Schehersad.«

See det er det! - halshug ikke *Schehersad* !

119

XXVI
Dal-Elven

Før Homers Heltetid var der ogsaa Helte, men de kjendes ikke, ingen Digter gav dem Navnkundighed; det er ligesaa med Natur-Skjønheder, de maae gjennem Ord og Billeder føres ud i Verden for Mængdens Øie, faae et Slags Verdens-Patent paa hvad de ere, og da først blive de levendegjorte. Nordens Elve bruse tusindaarige i ukjendt Skjønhed. Verdens store Landevei løber ikke herop; intet Dampskib fører beqvemt den Reisende ad Dal-Elvens Strømning, Fald paa Fald gjør et ubetaleligt Sluseværk nødvendigt. Saa vidt vi vide er Schubert den eneste Fremmede, der har skrevet og talt om Dalarnes vilde Pragt og sydlandske Skjønhed, og fremhævet især Dal-Elven og dens majestætiske Elfkarleby Fald.

Klar som et Havs Bølger strømmer den mægtige Elv, i uendelige Bugter, gjennem Skovørkener og vexlende Sletter, snart udvidende sit dybe Leie, snart indtrængt, afspeilende de hældende Træer og eensomme Byers røde Bjælkehuse, snart styrtende som Fos over mægtige Klippeblokke. Milevidt fra hinanden, ud af Bjergryggen mellem Sverrig og Norge, kommer Øster- og Vester-Dalelven, der først oven for Bålstad flyde sammen i eet Leie. Elve og Søer have de optaget i deres Vande.

Søg herop! her er en Billed-Rigdom at finde, i det Du følger fra det piblende Væld ovenfor Finnens Hytte, og speider i hver Forgrening af Strømmene de optage. Ved den norske Grændse, i Sernasogn, sees det første mægtige Fald, Njupeskärs Vandfald.
120

Bjergstrømmen styrter lodret fra Fjeldet i et Dyb af halvfjersindstyve Favne.

Vi dvæle ved den mørke Skovørk, hvor Elven synes at samle i sig Naturens hele dybe Alvor; Strømmen vælter sit klare Vand over Porphyrgrund, hvor Møllehjulet drives, og de kjæmpestore Porphyr-Vaser og Sarkophager slibes.

Vi følge Strømmen gjennem Siljan-Søen, hvor Overtroen seer Nøkken svømme som Flodhest med tanggrøn Manke, og hvor Luftspeiling viser Trolddoms-Syner paa den varme Sommerdag.

Vi seile paa Strømmen fra Siljan-Søen ind under Præstegaardens hængende Pile, hvor Svanerne samles i Flokke. Vi glide langsomt med Heste og Vogn paa den store Færge hen over den dybe, stride Strøm under Bålstads maleriske Kyst, her breder Elven sig og ruller majestætisk gjennem et Skovlandskab, udstrakt og stort, som Nord-Amerika eier det.

Vi see den rivende Strøm under *Avesta's* gule Leerskrænter; som et flydende, flyvende Rav styrter det gule Vand i maleriske Fald ud for Kobberværket, hvor regnbuefarvede Ildtunger løfte sig og Hammerslag paa Kobberpladerne runge til Elvfossernes eensformigt brusende Drøn.

Og nu som Slutnings-Pragtbillede i Dalelvens Liv, før det taber sig i Østersøens Vande, viser sig *Elfkarlebyfaldet.*

Schubert sammenligner det med Faldet ved Schaffhausen, men vi maae huske, at Rhinen har ikke der slig Vandmasse, som den der styrter sig ved Elfkarleby.

Halvtredie svenske Miil fra *Gefle*, hvor Hovedlandeveien til Upsala gaaer over Dal-Elven, seer man fra den murede høie Bro, man skal over, hele det mægtige Fald. Tæt op til Broen er et Huus, hvor Bropenge betales, derinde kan den Fremmede overnatte, og fra sit lille Vindue see ud over de styrtende Vande, see dem i det klare Maaneskin, naar Mørket har lagt sig ind i Granens og Egens Tykning, og al Lysvirkning er i det skummende, flyvende Vand, see dem, naar Morgensolen spænder, i det zittrende Vandstøv, sin Regnbue som en luftig Farvebro fra Bredden til den skovgroede Klippe-Ø midt i Faldet.
121

Vi kom hertil fra *Gefle*, og saae allerede langt borte paa Veien de blaa Skyer af det knuste stigende Vandstøv løfte sig over de mørkegrønne Trætoppe. Vognen holdt nær ved Broen, vi traadte ud, og tæt foran os styrtede den hele, fulde Elv.

Maleren kan ikke give os paa Lærredet det sande levende Billede af et Vandfald, Bevægelsen deri mangler. Hvorledes vil man kunne beskrive det med Ord, udtale denne majestætiske Storhed, Farve-Skjønhed og piilsnare Fart, - man kan ikke, men man prøver dog derpaa, sætter stykkeviis med Ordene et Omrids sammen af det Speilbilled, vort Øie gav os, og som selv den stærkeste Erindring dog kun har i usikkre Streger.

Ovenfor Faldet deler Dal-Elven sig i tre Arme, de to omslutte en skovgroet Klippe-Ø, og styrte sig ned om dens glat afskaarne Steenvægge; det høiere Fald af disse er det rigeste; den tredie Arm gjør en Omvei, og kommer til Hovedstrømmen igjen først nedenfor de forenede Fald, der styrter sig ud, for ligesom at standse de to større, og rives nu i kogende Hvirvler bort med den piilsnare Strøm, der jager afsted, skummende mod de murede Piller, som bære Broen, som maatte de rives med. Landskabet, da vi saae det, oplivedes til Venstre ved en Mængde Geder, der græssede mellem Nøddebuskene, de vovede sig heelt ud til den yderste Skrænt, opfødte her og vante til Vandets dumpe Tordendrøn; til Høire fløi en Skare skrigende Fugle hen over de prægtige Egetræer. Kærrer, hver med een Hest for, og hvor Kjørekarlen stod opreist med Tømmen i Haanden, kom paa den brede Skovvei fra »Øens Bruk«.

Derhen ville vi, for at tage Afsked med Dal-Elven paa et af dens mest deilige Steder, en Plet, der levende henflytter den Fremmede ligesom i et langt sydligere Land, i en langt rigere Natur, end han anede den fandtes heroppe. Veien er smuk, Egen voxer her frodig og stærk med mægtig Bladkrone.

»Øens Bruk« ligger saa idyllisk deilig.

Vi kom derhen; der var Liv og Røre! Møllehjulene gik, svære Bjælker bleve gjennemsavede, Jern smedet paa Ambolten, og Alt ved Vandets Kraft. Arbeidernes Huse danne en heel By; det er en lang Gade med rødmalede Træhuse, under maleriske Ege og Birke. 122 Grønsværet var saa fløielsblødt at see, og oppe paa Herregaarden, der foran Haven reiser sig som et lille Slot, var i Stuer og Sale Alt hvad Englænderen kalder *comfort.*

Vi traf ikke Verten hjemme, men Gjæstfrihed er altid Huus-Alf her. Vi fik det hjemligt og godt. Fisk og Fuglevildt blev fremsat dampende og duftende, som i de skjønne, fortryllede Slotte. Haven selv var en Fortryllelse; her stod tre henplantede Bøgetræer, og de trivedes. Alleen af de vilde Castanier havde den stærke Nordenvind underligt rundet i Kronerne, de saae ud som om de havde været under Gartnerens Sax; i Drivhuset hang de guldgule Oranger; de prægtige Syd-Blomster havde i Dag faaet Vinduerne halvt op, saa at den kunstige Varme mødte den friske Solluft i Nordens Sommer.

Den Arm af Dal-Elven, som gaaer uden om Haven, er bestrøet med Holme, hvor deilige Hængebirke og Fyrretræer voxe i nordisk Pragt. Der er Smaa-Øer med stille, grønne Lunde, der er Smaa-Holme med rigt Græs, høie Bregner, brogede Klokker og Kodriver; intet tyrkisk Tæppe har friskere Farver; Strømmen mellem disse Øer og Holme er snart hurtigtrindende, dyb og klar, snart som en bred Aa med silkegrønne Siv, Aakander og brunfjedrede Rør; snart er den en Bæk med stenet Grund, og nu breder den sig ud i en stor, stille Mølledam.

Det er her et Landskab i Midsommer for Nøkkens Leeg og Elverpigernes Dandse. Her i Fuldmaanens Glands maa Dryaden fortælle Eventyr, Nøkken gribe Guldharpen, og troe at man kan blive salig, i det mindste en eneste saadan Nat.

Paa den anden Side af Øens Bruk bruser Hovedstrømmen, den fulde Dal-Elv. Hører Du de eenstonende Drøn! det er ikke fra Elfkarlebyfaldet det naaer herhid, det er tæt herved, det er Laa-Fossen, hvori Askøen ligger; Elven skummer og bruser over de springende Lax.

Lad os her mellem Klippestenene ved Bredden sidde i den røde Aftensol, der strøer Guldglands paa Dal-Elvens Vande. Herlige Flod! Kun et Par Secunders Arbeide har Du i Møllerne derhenne, og Du styrter Dig skummende over Elfkarlebyklipperne ned i dit dybe Flodleie, der fører Dig til Østersøen, din Evighed.

123

XXVII
Billeder i det Uendelige

Ja, Billeder i det Uendelige, en Rigdom af Skjønhed er der i Verden om os, og det selv i det Smaa, i det øieblikkeligt Forsvindende, *det*, som Mængden slet ikke agter paa.

Vanddraaben fra den stillestaaende Vandpyt har en heel levende Verden i sig, men Døgnets Draabe af Hverdagslivet har ogsaa i sig en Verden af Billeder i Skjønhed og Poesi, luk bare dit Øie op for den.

Seeren, Digteren skal pege hen herpaa, og ligesom synliggjøre den med Mikroskopets Klarhed og Bestemthed, og da vil ogsaa Mængden see den, og siden paa sin egen Livsvandring selv blive den vaer, og som Seende glæde sig, thi Livet er ligesom blevet rigere - rigere paa Skjønhed.

Det stillestaaende Huusliv har sin Billed-Rigdom, hvad maa da ikke Reiselivet have den! selv der, hvor det kaldes trivielt, Billed ved Billed i det Uendelige opruller dog, om endogsaa Alt kun i det Smaa, i det meget Smaa, manglende alle store Momenter, dem man kalder Begivenheder, Landskaber, historiske Grupper, kort Blomsterne i Reise-Guirlanden; men denne selv er der dog - og af den ville vi give lidt, af dette Bladgrønne, disse i hinanden glidende Smaabilleder, der komme og forsvinde, poetisk hver, malende hver, og dog ikke nok til at stilles ene paa Staffeliet for at beskues.

En Times Tid fra Reisen give vi, een af de Timer, hvor, det kan der ogsaa siges, der egentligt ikke passerede noget, ingen 124 Ting var at see, til at fortælle om, det var - ligesom gjennem Skoven hen ad Landeveien.

Intet at fortælle og dog saa meget.

Tæt ved Veien var en høi Banke, overgroet med Enebærbuske; de ligne i deres friske Tilstand Cypressen, men her vare de alle visne, og havde aldeles Farve som Mephistopheles's Haar; forneden myldrede der med Sviin, magre og fede, smaa og store; midt paa Banken stod Svinehyrden, laset og barfodet, men med en Bog i Haanden, han var saa fordybet i Læsningen, at han ikke engang saae op da vi kjørte forbi; maaskee en kommende Lærd, for de kommende Tider.

Vi kjørte forbi en Bondegaard, og netop idet vi kom forbi den aabne Port og saae ind til Hovedbygningen, hvis Tag var af Græstørv, og hvor en Mand laae ovenpaa og pudsede af, blev et lille Træ, som vist i et Par Aar havde voxet paa Taget, hugget om; vi fore forbi lige i det at Øxen blinkede i Solen, og det lille grønne Træ faldt.

I Skoven var hele Jorden overvoxet med Lilieconvaller, der blomstrede og duftede, det var næsten bedøvende. Solstraalerne faldt stærkt mellem nogle høie Fyrretræer, netop ned paa en Ædderkops colossalt udspændte Væv, hvori alle Traadene, der paa langs og paa tværs med mathematisk Nøiagtighed nærmede sig hverandre, glindsede som fine Prismer; midt i sit svævende Slot sad, fed og fæl, Ædderkoppen selv. Hexen i Skoven var det, skulde vi sætte det i et Eventyr.

Vi kom til Vertshuset; der var uordentligt inde og ude, Alt var paa urette Plads. I Stuen havde Fluerne saaledes gjødet de hvidkalkede Vægge, at de kunde gjælde for malede; Meublerne vare invalide og med Støv, tykt nok til Overtræk. Landeveien udenfor gik op i bare Mødding og over den løb Husets Datter, ung og velskabt, hvid og rød og paa bare Been, men med store Guldringe i Ørene; Guldet skinnede i Solen mod de blomstrende røde Kinder; hendes hørgule Haar havde løst sig og hang om den smukke Skulder. Havde hun vidst sin egen Deilighed, saa havde hun bestemt vadsket sig!

Vi gik hen af Veien, der laae et Huus, hvidtet og venligt, ganske 125 Modsætning til Gaarden. Døren stod aaben; derinde sad en ung Moder og græd ved sit døde Barn; der stod en ganske lille Dreng ved Siden af hende, den Lille saae med kloge, spørgende Øine paa Moderen, aabnede de smaa Hænder, i hvis Huulhed han skjulte en lille Sommerfugl, han havde fanget og bragt; og Sommerfuglen fløi hen over det lille Liig; Moderen saae paa den og smiilte, hun forstod vist Tilfældets Poesi. Og Hestene vare spændte for og Vognen

rullede med os, og Billed paa Billed rullede op, i Skoven, paa Veien, og i Tanken med, Billeder i det Uendelige!

126

XXVIII
Ved Dannemora

Kjender Du *Svimmel* ! Bed, at hun ikke griber Dig, denne Høidernes mægtige *Lore-Ley*, den onde Troldhex fra Sylphidernes Land! hun omsuser sit Offer og hvirvler det i Dybet. Hun sidder paa den smalle Fjeldsti, tæt ved den bratte Skrænt, hvor intet Træ, ingen Ranke findes, hvor Vandreren maa knuge sig ind til Fjeldvæggen og roligt see fremad. Hun staaer paa Kirkens Spiir og nikker til Blytækkeren, der sidder paa sit svævende Stillads; hun lister sig ind i den oplyste Sal, hen til den nerveuse, eensomt Staaende, midt paa det blanke, bonede Gulv, og det svæver under ham, Væggene træde tilbage. Hendes Finger berører et af vore Hovedhaar, og det er som Luften veg tilside og vi stod i et lufttomt Rum. Saaledes er hun efter vort Bekjendtskab.

Sidst mødtes vi med hende ved *Dannemoras* uhyre Svælg, hvorhen vi kom ad en bred, jevn, prægtig Landevei gjennem den friske Skov. Hun sad paa Fjeldvæggens yderste Kant. Hun stødte med sine sylespinkle Been til Tønden, der paa svære Bjælker hænger i Jernkjæder ud fra den taarnhøie Brokant ved Afgrunden. Den Reisende løftede ud over Dybet sin Fod, satte den paa Tønden, hvor en af Arbeiderne modtog ham og holdt ved ham, og Kjæderne raslede, Tridserne dreiede, Tønden sank langsomt svævende gjennem Luften, men han følte Farten, følte den gjennem Marv og Been, gjennem alle Nerver. I Nakken, ned af Rygraden blæste ham hendes isnende Aande, og Luften selv blev mere og mere kold, det var som Klippevæggen voxte over hans Hoved, altid høiere og høiere. Tønden gjorde en let Svingning, han 127 følte den som et Fald, et Fald i Søvne, dette Puf i Blodet - men Farten blev ved; gik det opad igjen eller nedad? Det var ikke at skjælne i Fornemmelsen. Tønden berørte Jorden, eller rettere Sneen, den smudsig-traadte, evige Snee, som ingen Solstraale naaer ned til, ingen Sommervarme ovenfra smelter. Der lød et Drøn inde fra den gabende mørke Hule, en tyk Damp væltede ud i den friske Luft. Den Fremmede traadte ind i de sorte Huler, det syntes at knage over ham - og Ilden brændte, Sprængningerne tordnede, Vanddampene dryppede ned, Hammerslagene lød - og atter steg han i Tønden, der hævedes i Veiret. Med lukkede Øine sad han, men Svimmelen aandede paa hans Hoved og paa hans Bryst; hans indadvendte Øie maalte gjennem Tanken det svælgende Dyb, - det var rædsomt!

»Rædsomt!« sagde han ogsaa, den brave, agtbare Fremmede, vi traf der ved Dannemoras store Svælg. Det var en Mand fra Skaane, altsaa fra samme Gade, som Sjellænderen, naar Sundet kaldes Gaden. »Havde man dog været dernede!« sagde han og pegede paa Svælget, »rigtig nede, og var saa oppe igjen. Det er aldeles ingen Fornøielse!«

»Men, saa lad være at stige ned!« sagde jeg, »hvorfor vil De det?«

»Man maa jo, naar man først er her!« sagde han. »Det er det Kjedelige ved at reise, at man skal see Alting; man kan jo ikke være andet bekjendt! det er jo en Skam for En, naar man kommer hjem, og da ikke har seet Alting, hvad de Andre spørge om!«

»Har De ikke Lyst, saa lad være! see paa Reisen hvad der fornøier Dem! - Gaae De her to Skridt nærmere end De nu staaer, og bliv rigtig svimmel, saa har De fornummet Farten. Jeg skal holde paa Dem, jeg skal beskrive Dem alt det Øvrige!«

Og det gjorde jeg, og Sveden sprang ham ud af Panden.

»Ja, saadan er det!« sagde han, »jeg kan tydeligt fornemme det!«

Jeg beskrev det smudsig-graa Sneelag, som Sol-Varmen aldrig tøer op, Kulden dernede og Hulerne og Ilden og Arbeiderne o.s.v. o.s.v.

»Ja saaledes skulde man kunne tale om det!« sagde han. »Det kan De, for De har seet det!«
128

»Ikke mere end De!« sagde jeg. »Hen til Svælget kom jeg, Dybden saae jeg, Sneen dernede, Røgen, der væltede ud af Hullerne, men da jeg skulde skræve ud i Tønden, - tak! Svimmelen kildrede mig med sit

sylelange Been, og saa blev jeg hvor jeg var. Farten ned har jeg følt gjennem Rygrad og Fodsaaler, og det saa godt som Nogen. Farten er det Piquante. Jeg har været i Harzen inde under Rammelsberg, rutschet ved *Hallein* gjennem Bjerget fra Toppen ned til Saltkogeriet, vandret om i Roms og Malthas Katakomber. Hvad seer man i de dybe Gange? Mulm! Hvad føler man? Kulde og Tryk, Længsel efter Luft og Lys! - det er det Bedste, og det har vi nu!«

»Men det er dog saa mærkeligt!« sagde Manden, og tog frem sin *»Handbok för Resande i Sverige«*, hvoraf han læste: »Dannemora-Jerngruber ere de ældste, største og rigeste i Sverrig, de bedste i Europa, have ni og halvfjerdsindstyve Aabninger, sytten ere kun under Arbeide; Maskingruben er tre og halvfemsindstyve Favne!«

I det samme lød nede fra Dybet Klokkerne; det var til Tegn paa, at Arbeidstiden for i Dag var endt; Aftenrøden skinnede endnu heroppe paa Træernes Toppe, men nede i det dybe langt udbredte Svælg var det Tusmørke, derfra og ud af de sorte Huller mylrede Arbeiderne frem; de saae ud som Fluer, bitte smaa, de klattrede op ad de lange Stiger, der i delte Afsatser hang op af den steile Klippevæg; høiere og høiere gik det, opad, opad, og altid bleve de større. Jernkjæderne peb i Bjælkestilladset, og Tønden heisedes i Veiret; tre, fire unge Karle stode med Træsko paa Tøndens Kant, sladdrede lystigt og stødte med Foden mod Klippevæggen, saa de slingrede fra den; og dybt nede blev det mørkere og mørkere, det var som om Afgrunden blev dybere endnu dernede.

»Det er rædsomt!« sagde Manden fra Skaane. »Man burde dog have været dernede! bare for at man kunde bande paa, man havde været der! De har dog vist været dernede!« sagde han igjen til mig.

»Tro hvad De vil!« svarede jeg, og det samme siger jeg til Læseren.

129

XXIX
Svinene

Den kjære *Charles Dickens* har fortalt os om Svinet, og siden den Tid komme vi i Humeur ved blot at høre det grynte. Helgenen *Sanct Antonius* har taget det under sin Glorie, og tænker man paa »den forlorne Søn«, saa er man midt i Svinestien, og foran en saadan var det netop at vor Vogn holdt stille ovre i Sverrig. Ved Landeveien der, tæt op til sit Huus, havde Bonden Svinesti, og det en, som der neppe findes flere af i Verden, det var en gammel Stads-Karreet; Sæderne vare tagne ud af den, Hjulene skaffede bort, og saaledes uden videre stod den paa Maven, og fire Sviin vare lukkede ind i den; om disse vare de første der havde været der, kunde man ikke see, men at den var født til Stads-Karreet vidnede Alt om, lige til den Saffians Las, som hang fra Loftet og vidnede om bedre Dage. Det er sandt hvert evige Ord.

»Øh!« sagde det derinde, og Karreten klagede og knagede, det var jo en sørgelig Ende den havde taget. »Det er forbi med det Skjønne!« det sukkede den, det sagde den, eller det kunde den have sagt.

Vi kom her igjen om Efteraaret, Karreten stod her, men Svinene vare borte, de vare Herrer i Skoven. Regn og Rusk regjerede, Blæsten rev af Træerne alle Blade, og undte dem ikke Ro eller Hvile. Trækfuglene vare borte. »Det er forbi med det Skjønne!«
130

sagde Karreten, og gjennem Naturen gik samme Suk, og fra Menneske-Hjertet klang det:

»Det er forbi med det Skjønne! med den deilige grønne Skov, med det varme Solskin og Fuglenes Sang, forbi! forbi!«

Det sagde det, og det knagede i Stammerne af de høie Træer, og der hørtes et Suk, saa inderligt dybt, et Suk, lige fra Hjertet af den vilde Rosenbusk, og den der sad der, det var Rosenkongen; kjender Du ham! han er bare Skjæg, det deiligste rødgrønne Skjæg; han er god at kjende. Gaae hen til de vilde Rosenhækker, og naar i Høsten alle Blomster ere borte, og kun de røde Hyben staae tilbage, see man tidt mellem disse en stor rødgrøn Mosblomst, det er Rosenkongen; der groer ham et lille grønt Blad ud af Toppen, det er hans Fjer, han er paa Rosenbusken det eneste Mandfolk af sin Slags, og ham var det der sukkede.

»Forbi! forbi! - det Skjønne er forbi! Roserne ere borte, Træernes Blade falde af! her er vaadt, her er raat! Fuglene, som sang, tie stille, Svinene gaae paa Olden, Svinene ere Herrer i Skoven!«

Det var kolde Nætter, det var graa Dage, men Ravnen sad paa Grenen og sang alligevel: »bra', bra'!« Ravn og Krage sad paa den høie Green; de have stor Familie, og alle sagde de »bra', bra'!« og Mængden har jo altid Ret.

Under de høie Træer i Huulveien var der stor Søle, og her laae Svineflokken, Store og Smaa, de fandt Stedet saa mageløst; *»oui! oui!«* sagde de; mere Fransk kunde de ikke, men det var jo altid noget. De vare saa kloge og saa fede!

De Gamle laae stille, for de tænkte; de Unge derimod vare saa vimse, de havde ingen Ro paa sig; een lille Griis havde Krølle paa Halen, den Krølle var Moderens Glæde, hun troede, at Alle saae paa Krøllen og tænkte kun paa Krøllen, men det gjorde de ikke, de tænkte paa sig selv og paa det Nyttige, og paa hvad Skoven var til. Altid havde de hørt, at den Olden, som de aad, voxte paa Roden af Træerne, og altid havde de derfor rodet der, men nu kom en lille Een, for det er altid de Unge der komme med det Nye, han paastod, at Olden faldt ned fra Grenene, han havde selv faaet een lige paa Hovedet, og det havde givet ham Ideen, saa havde han gjort Iagttagelser, og nu var han ganske vis i sin Sag. De 131 Gamle stak Hovederne sammen, »øh!« sagde Svinene, »øh! Stadseriet er forbi! Qvidderiet af Fugle er forbi! Frugter vil vi have! hvad der kan ædes, det duer, og vi æde Alting!«

»Oui! oui!« sagde de Allesammen.

Men Svinemoderen saae paa sin lille Griis med Krøllen paa Halen. »Man maa ikke glemme det Skjønne!« sagde hun.

»Bra', bra'!« skreg Kragen, og fløi ned for at blive ansat som Nattergal; een skulde der jo være, og saa blev Kragen strax ansat.«

Der var vaadt, der var graat, der var Kulde og Blæst, og gjennem Skoven og hen over Marken pidskede Regnen som lange Vandtaager. Hvor ere Fuglene, som sang, hvor ere Blomsterne paa Engen og de søde Bær i Skoven? Forbi, forbi!

Da skinnede der et Lys fra Skovhuset, som en Stjerne tændtes det og kastede sin lange Straale ud mellem Træerne; der lød en Sang derinde fra; deilige Børn legede der om den gamle Bedstefader, han sad med Bibelen paa Skjødet og læste om Gud og det evige Liv, og talte om Vaaren, der atter vilde komme, talte om Skoven, der skulde grønnes paany, Roserne, der vilde blomstre, Nattergalene, der vilde synge, og det Skjønne der igjen skulde sidde paa Høisædet!«

Men Rosenkongen hørte det ikke, han sad i det vaade, kolde Veir og sukkede: »forbi, forbi!« - -

Og Svinene vare Herrer i Skoven, og Svinemoder saae paa sin lille Griis og hans Krølle.

»Der bliver altid Nogen, som har Sands for det Skjønne!« sagde Svinemoder.

132

XXX
Poesiens Californien

Naturskattene afsløres os som oftest ved et Tilfælde, en Hund farvedes om Snuden ved den knuste Purpur-Snekke, og den ægte Purpurfarve var opdaget; et Par vilde Bøfler stangedes paa Amerikas guldrige Grund, og deres Horn bortskrællede Grønsværet, der dækkede den rige Guldaare.

»Ja, i gamle Dage,« siger Mængden, »da kom Alting anderledes af sig selv! vor Tid har ikke slige Aabenbarelser, nu maa man slide og slæbe, vil man have Noget, man maa grave ned i de dybe Schachter efter Metallerne, der mere og mere tage af!« - og pludselig rækker Jorden sin Guldfinger frem fra Californiens Halvø, og vi see der virkeliggjort *Monte-Christo's* taabeligt digtede Rigdomme, vi see Aladdins-Hulen med dens rige Skatte. Verdens Skatkammer er saa uendeligt rigt; vi have, for ret at tale jevnt og ligefremt, i det Høieste strøget Toppen af Maalet, men Skjeppen er endnu fuld, hele det egentlige Maal er endnu fyldt tilbage. Ogsaa i Videnskaben ligger en saadan Verden aaben for Menneskeaandens Opdagelser -!

»Men i Poesien er alt det Største og Herligste fundet og vundet!« siger den sygnende Poet. »Lykkelig hver, der fødtes i tidligere Tider! da var der endnu mangt et Land at opdage, Poesiens rige Guld laae som

Ærtset, der skinner frem af Jordfladen!«

Tal ikke saa! lykkelig er Du, Digter, der fødtes i vor Tid! Du arver alle de herlige Skatte, som dine Forgængere gav Verden, Du lærer af dem, at kun det Sande er evigt, det Sande i Naturen og Mennesket.
133

Vor Tid er Opdagelsernes Tid, - ogsaa Poesien har sit nye Californien.

»Hvor ligger det?« spørger Du.

»Kysten er saa nær, at Du ikke tænker paa, at *der* er den nye Verden. Som en kjæk Leander svøm med mig over Strømmen, de sorte Ord paa det hvide Papir bære Dig, hvert Punktum er et Bølgeslag.

Det var i Bibliotheks-Salen -, for Peer og Poul stod der rundt om Reoler med mange Bøger, gamle og nye; Manuskripter laae i Bunke, der var Landkort og Glober - der sad flittige Folk ved smaa Borde og skrev ud og skrev ind, og det var intet let Arbeide, men pludseligen - der skete en stor Forvandling - Hylderne bleve til Terrasser for de herligste Træer, med Blomster og Frugt; tunge Druer hang mellem løvfulde Ranker, og Liv og Bevægelse var der rundt om. Til blomstrende Kjæmpegrave løftede sig de gamle Folianter og støvede Manuskripter, der sprang frem harniskklædte Riddere og Konger med Guldkrone paa, og Harperne klang, og Skjoldene klang, Historien fik Poesiens Liv og Fylde, thi en Digter var traadt derind; han saae de levende Syner, aandede Blomsternes Duft, krystede Druerne og drak den hellige Saft; men selv vidste han endnu ikke, at han var en Digter, Lysbæreren for Tider og Slægter.

Det var i den friske, duftende Skov, i Afskedens sidste Time; Kjærligheds Kys til Levvel blev Indvielsens Daab for det kommende Digterliv; og Skovens friske Duft blev rigere, Fuglenes Qviddren blev Melodier, der kom Sollys og kjølende Luftstrømme. Naturen bliver dobbelt deilig hvor en Digter gaaer.

Og som en Herkules paa Skilleveien stod han her; thi foran ham viste sig to Skikkelser, beredte at føre og tjene ham, den ene en gammel Moerlille, den anden en Yngling, smuk som Engelen, der førte Bibelens unge Tobias. I den Gamles Kjortel var virket Blomster, Dyr og Mennesker arabeskagtig i hverandre, hun havde store Briller, og holdt foruden sin Løgte en Pose, fyldt med gamle, forgyldte Kort, Hexe-Apparater og alle Overtroens Amuletter; 134 støttende sig paa sin Krykkestok, rynket og skjælvende, var hun dog svævende som Engens Taage:

»Kom med mig, skal Du see Verden, som en Digter kan have Gavn deraf!« sagde hun. »Jeg tænder min Løgte, den er bedre end den Diogenes bar, jeg skal lyse op for Dig!« Og Lyset skinnede; den Gamle løftede sit Hoved og stod kraftig og høi, en mægtig Qvinde-Skikkelse, *Overtroen* var det. »Jeg er den Stærkeste i Romantikens Rige!« sagde hun, og selv troede hun det. Og Løgtens Lys havde Fuldmaanens Glands ud over den hele Jord, ja Jorden selv blev gjennemskinnelig som Havdybets stille Vand, eller Glasbjergene i Eventyret. »Mit Rige er dit! syng hvad Du seer, syng som om ingen Skjald før havde sunget derom!«

Og det var som om Scenen idelig skiftedes; prægtige gothiske Kirker med billedmalede Ruder glede forbi, og Midnatsklokken slog, og de Døde stege fra Gravene; der, under den hældende Hyld, sad den døde Moder og svøbte sit ufødte Barn; gamle, sjunkne Ridderborge løftede sig igjen fra Mosegrunden, Vindelbroen faldt, og de saae ind i de billedsmykkede, tomme Haller, hvor ned af Galleriets skumle Trappe den dødsforkyndende *hvide Kone* kom med raslende Nøgleknippe. I den dybe Kjælder rugede Basilisken, Uhyret, født af et Haneæg, usaarlig for hvert Vaaben, kun ei for Synet af sin egen gruelige Skikkelse, ved dens Speilbilled brister den som Staalormen brister ved Kølleslag. Og ved Alt hvad der viste sig, fra Altarbordets Guldkalk, engang Troldenes Drikkebæger, til det nikkende Hoved paa Galgebakken, nynnede den Gamle sine Sange, og Faarekyllingen peb og Kragen skreg fra Gjenboens Tag, og Høvlspaanen krøllede sig fra Lyset. »Døden! Døden!« klang det gjennem den hele Spøgelseverden.

»Følg med mig til Liv og Sandhed!« raabte den anden Skikkelse, Ynglingen, der var deilig som en Cherub; en Flamme lyste fra hans Pande, et Cherubsværd blinkede i hans Haand. »Jeg er *Videnskaben*!« sagde han, »min Verden er større, den stræber efter Sandhed!«

Og der blev en Klarhed rundt om. Spøgelsebillederne blegnede; det var ikke ud over Verden, der var seet, Overtroens Løgte havde kun viist *Laterna magica* Billeder paa den gamle Muur-Ruin, og Vinden havde drevet vaade Dunster i Skikkelser forbi.
135

»Jeg giver Dig en rig Erstatning! Sandhed i det Skabte, Sandhed i Gud!«

Og gjennem den stillestaaende Sø, hvorfra Taagespøgelserne steg, mens Klokkerne klang fra den sjunkne Borg, faldt Lyset ned paa en gyngende Planteverden; een Draabe af Sumpvandet, løftet mod Lysets Straale, blev en levende Verden med Dyr i sælsomme Skikkelser, kjæmpende og nydende, en Verden i en Vanddraabe. Og Videnskabens skarpe Sværd kløvede den dybe Hvælving og lyste derind, hvor Basilisken dræbte, og Dyrets Krop opløste sig i en dødbringende Dunst, dens Klo strakte sig fra det gjærende Viinfad,

dens Øine var en Luft som brændte, naar den friske Vind berørte den. Og i Sværdet laae et Krafttryk, saa Guldgranet smededes til en Flade, tynd som det Taagelag vi aande paa Glasruden, og i Sværdodden lyste det, saa at den tynde Spindelvævstraad syntes at svulme til Ankertoug, thi man saae de stærke Sammensnoninger af talløse finere Traade. Og ud over Jorden selv lød Videnskabens Røst, saa Miraklernes Tid syntes vendt tilbage; henover Jorden bleve tynde Jernbaand lagte, og henad disse paa Dampens Vinger fløi med Svaleflugt de tungt belæssede Vogne, Bjergene maatte aabne sig for Tidsalderens Kløgt, Sletterne maatte løfte sig. Og gjennem tynde Metaltraade fløi med Lynets Hurtighed Tanken i Ord til fjerne Byer. »Livet! Livet!« klang det gjennem den hele Natur. »Det er vor Tid! Digter, Du eier den, syng den i Aand og Sandhed!«

Og Videnskabens Genius løftede Sværdet, det lysende, løftede det saa vidt ud i Rummet, og da - hvilket Syn! Det var, som naar gjennem Muursprækken en Solstraale lyser ind i et mørkt Rum, og viser sig for os som en dreiende Colonne af Myriader Støvgran; men hvert Støvgran her var en Verden! det var vor Stjernehimmel, det Syn han saae.

»Et Punkt kun, et Støvgran her er din Jord, hvis Undre forbause Dig! et Støvgran kun, og dog en Stjerne mellem Stjerner. Som de Myriader Støvgran, synligt svævende i Solstraalens dreiende Søile fra Muurrevnen ind i det mørke Rum, dreier sig den lange Colonne Verdener, Du kalder din Stjernehimmel, men endnu fjernere staaer Melkeveiens hvidlige Taage, en ny Stjernehimmel, en anden Colonne, begge to Radier kun i Hjulet! men 136 hvor stort er dette selv, hvor mange Radier gaae saaledes ud fra det store Midtpunkt, *Gud.*

Saa vidt naaer dit Øie, saa klar er din Tidsalders Horizont! Søn af Tiden, vælg, hvo skal være din Ledsager. Her er din nye Bane! med din Tids Største, foran din Tids Slægter flyve Du! Som den blinkende Lucifer lyse Du i Tidens Morgenrøde.

Ja i Videnskaben ligger Poesiens Californien! Hver den, som kun seer tilbage og ikke klart fremad, vil, ihvor høit og hæderligt han staaer, sige, at laae der en saadan Rigdom i Videnskaben, den var for længe siden benyttet af store, udødelige Skjalde, der havde aabent Blik for Kundskaben; men lad os huske, da Thespis talte fra sin Kærre havde Verden ogsaa Vise; Homer havde sjunget sin udødelige Sang, og der fremtraadte dog nye Arter, fødte af en Sophokles og Aristophanes; Nordens Sagaer og Mythologi var saa godt som en ukjendt Skat for Scenen, da Øhlenschlæger viste, hvilke mægtige Skikkelser herfra kunde skride os forbi.

Det er ikke vor Tanke, at Digteren skal versificere de videnskabelige Opdagelser, Læredigtet er og bliver i sin bedste Form dog altid en mekanisk Dukke kun, der ikke har det friske Liv. Videnskabens Sollys skal gjennemtrænge Digteren, med klart Øie skal han opfatte Sandheden og Harmonien i det Smaa og i det uendelige Store, det skal luttre og berige Forstanden og Phantasien, vise ham nye Former, der endmere levendegjør Ordet. Selv de enkelte Opdagelser ville give en saadan ny Flugt. Hvilken Eventyr-Verden kan ikke oprulle under Mikroskopet, naar vi deri overføre vor Menneskeverden; Electromagnetismen kan blive en Livsenstraad i nye Lystspil og Romaner, og hvormangen humoristisk Digtning vil ikke voxe frem, idet vi fra vor støvgranlille Jord med dens smaa, hovmodige Mennesker see ud i det uendelige Verdens-Alt fra Melkevei til Melkevei. Et Exempel paa hvad vi her mene springer frem i hiin gamle høiadelige Dames Ord: »Er hver Stjerne en Klode som vor Jord, og har Kongeriger og Hoffer - hvor uendelig mange Hoffer! - Mennesket maa svimle!«
137

Vi sige ikke som hiin franske Forfatterinde: »lad mig nu kun døe, Verden har ingen Opdagelser flere!« o der er saa uendeligt Meget i Hav, i Luft og i Jord, Underværker, som Videnskaben skal hæve, Underværker, større end Digterens Phantasi kan skabe.

En Skjald vil komme, der med Barnesind, som en ny Aladdin, træder ind i Videnskabens Hule, med Barnesind sige vi, thi ellers ville Naturkræfternes stærke Aander gribe ham og gjøre ham til deres Tjener, medens han med Poesiens Lampe, der altid er og bliver det menneskelige Hjerte, staaer som Hersker, og bringer underfulde Frugter fra de dunkle Gange, og mægter at bygge Poesiens nye Slot, skabt i een Nat af tjenende Aander.

I Verden selv gjentage Begivenhederne sig, Menneskecharactererne vare og blive i Aartusinder altid de samme, og som de røre sig i de gamle Skrifter, maae de røre sig i de nye, Videnskaben alene opruller altid noget Nyt! Lys og Sandhed i Alt hvad skabt er straaler ud herfra med altid guddommeligere Klarhed.

Mægtige Billede af Gud, bestraal Menneskeheden! Og naar dens sjælelige Øie vænnes til Glandsen, vil den nye Aladdin komme, og Du skal med ham, der kort, klart og rigt synger Skjønheden i det Sande, gjennemvandre *Poesiens Californien.*

138
139

Efterskrift og noter

140
141

Efterskrift

Tilblivelse

På H.C. Andersens tid gik både turist- og dannelsesrejserne som regel sydpå. Hans egne første udenlandsture i 1830'erne havde Tyskland, Frankrig og Italien som mål. Dog kunne Norge virke dragende på danske ved sin vilde fjeldnatur - ordet »romantisk« blev første gang anvendt herom i en rejseskildring fra Telemarken i 1770'erne.1 Derimod skulle der gerne en særlig anledning til for at besøge det gamle fjendeland Sverige. Således var motiveringen for litteraten Chr. Molbechs *Breve fra Sverige 1812* I-III og bibliotekaren Rasmus Nyerups *Reiser til Stockholm i Aarene 1810 og 1812*, at de sammen med filologen Rasmus Rask var udsendt af regeringen som efterretningsagenter under Napoleonskrigen.

For forfatteren Steen Steensen Blicher var det senere dialektstudier og undersøgelser af linnedvarer med henblik på de jyske bindestuer, der lå bag hans *Sommerreise i Sverrig Aar 1836*, året efter fulgt af digtsamlingen *Svithiod.*2

Samme år drog Andersen ud på sin første Sverigesfærd. Han havde håbet på et nyt og større rejsestipendium til Grækenland og Tyrkiet, men måtte nøjes med et nærmere udland for sine egne knappe honorarindtægter. Til gengæld kunne han bruge sit modersmål og mødte et beslægtet folkefærd. Han havde også det held på kanaldamperen fra Göteborg til Stockholm at træffe forfatterinden Fredrika Bremer, hvis romaner han kendte, og som nu begejstrede sig for hans *Improvisatoren*. Et senere bekendtskab med den skånske friherre Wrangel førte til at han gæstede dennes gods Hyby 1839, gentaget året efter tilligemed et besøg i Lund, hvor han blev hyldet af studenterne - hvad der afstedkom de spydige linjer i Heibergs *En Sjæl efter Døden*: »Alt længe skinner hans Berømmelses Maane/over hele det store Kongerige Skaane«. Andersens ry nåede dog videre, og Fredrika Bremer opfordrede 142 ham til at beskrive en længere rundfart i landet. Men da fik han gennem nogle skuespilindtægter mulighed for at virkeliggøre sin tidligere plan om en orientfærd. Den varede næsten et år og blev beskrevet i *En Digters Bazar* (1842). Flere nye rejser fulgte, til eller gennem Tyskland - indtil der skete det ulykkelige, at Danmark og Tyskland kom i krig. Det udland hvor han først var brudt igennem som forfatter og havde fundet sit taknemligste publikum, stod nu som et fjendeland. Antityske venner bebrejdede ham manglende patriotisk sindelag. Til den politiske agitation kom stadig flere katastrofe- og dødsbudskaber. April 1849 eksploderede linjeskibet Christian VIII - »det var en Landesorg. Jeg følte mig som stod jeg paa et synkende Vrag«.3 Kun én af besætningen undkom, en ung løjtnant, som Andersen måtte opsøge hos familjen for at se et pant på at man kunne overleve. »Mit Sind var sygt, jeg led aandeligt og legemligt; jeg trængte til en anden Omgivelse (...)«4 At drage mod syd var udelukket, men tilfældigvis gæstedes København af Fredrika Bremer, som gentog sine opfordringer, og hendes tilbud om at tilrettelægge turen med introduktioner og forbindelser gjorde udslaget. Den fordums fjende Sverige havde sendt frivillige hjælpekorps, hvis indkvartering på Glorup han selv havde overværet og skildret i et tysk tidsskrift. Skandinavismen skulle udtrykke den enighedens ånd, som engang måtte overvinde spliden og hadet. Svingende imellem angst og håb foretog han da sin Sverigesfart fra maj til august 1849. I rejseberetningen er den aktuelle krigsbaggrund tonet ned; mest direkte ses den da han i Falun blev opfordret til at ønske med sammenbundne græsstrå og da ønskede sit land »en hæderlig Fred« (kap. XXII) - for effektens skyld henlagt til dagen for sejren ved Fredericia. Fra da af blev han hyldet hvor han kom frem som en legemliggørelse af det overlevende og sejrende Danmark. Men han afventede ængsteligt meldinger og tabslister hjemmefra.

Også efter hjemkomsten, da han skulle til at gennemarbejde sin rejsebog, kastede døden sine skygger. Nordens digterkonge Oehlenschläger, der selv var blevet hyldet i Lund med Tegnérs ord om at »söndringens tid är förbi«, døde i begyndelsen af 1850. Ved sørgefesten på teatret blev efter hans ønske opført den scene af tragedien *Socrates*, hvor denne taler om sjælens udødelighed; 143 herom havde de to digtere engang

disputeret (anført i bemærkningerne til »En Historie fra Klitterne«), idet Andersen som argument henviste til den jordiske lidelse og uret, som måtte nødvendiggøre en oprejsning hinsides. I juli, mens han i mismodige stemninger arbejdede på Sverigesbogen, udkæmpedes Istedslaget, det hidtil blodigste i Norden, med flere af hans personlige bekendte blandt de faldne. En hel uge kunne han intet bestille. Da virkede som en håbets stråle læsningen af H.C. Ørsteds nyudkomne artikelsamling *Aanden i Naturen*, hvor ideen om en verdensharmoni og tilværelsens evige fornuftrige kunne løfte op over nuets kvalfuldheder. Derfor indføjede han midt i sin bog en naturprædiken om tro og videnskab og afsluttede med en digterisk programartikel »Poesiens Californien«. Dog inden bogen nåede at udkomme, døde Ørsted, hans skattede lærefader og inspirator, næsten samtidig med en anden nær bekendt, komponisten J.P.E. Hartmanns hustru, med hvem Andersen havde drøftet de samme spørgsmål, og som nu fulgtes i graven af sin femårige datter - som om Gud havde hørt hendes bøn om at give hende det mindste barn med, der ikke kunne undvære hende.5

Dødens indhug var en realitet. Men efterlivet? Den forrige vinter havde han i Bregentved Park med sin stok skrevet et lille vers til den nyfaldne sne: »Udødelighed er som Sneen,/ Imorgen kan man ikke see'en!« Det blev tø og frost på ny, og da han genså stedet, var alle ord smeltet på nær det første. Han blev grebet af tilfældet og fortrød sin tvivl!6

For disse stridende indre bølger fik han udløsning ved idelig at omkomponere sin rejsebog. Han indlemmede uden videre forud trykte eventyr, senere tilkomne digte og nyskrevne essays uden forbindelse med det svenske emne - men des mere med den eksistentielle konflikt. Han udvalgte de rejseoplevelser der lod sig indpasse heri, og overlod resten til dagbøgerne, korrespondancen og selvbiografien. I den sidste har han to gange kaldt *I Sverrig* sin vistnok mest gennemarbejdede bog. Det bevarede trykmanuskript bekræfter det ved sine talrige overklistrede blade og må have været en prøvelse for trykkeriet. Omsider i maj 1851 kunne værket udkomme.

144

Rejsegennemgang

Det faktiske rejseforløb, som kan følges gennem dagbøgerne, faldt i tre dele. Først kanalfærden Göteborg-Stockholm, som var et gensyn fra hans første rejse tolv år før, men nu med en afstikker til Uppsala. Dernæst Dalarna, som Fredrika Bremers opfordring især gjaldt. Endelig tilbageturen Stockholm-Göteborg, hvor han gjorde afstikkere i Östergötland (især Motala og Vadstena), Västergötland (Kinnekulle, Vänersborg, Trollhättan) samt Bohuslän (Marstrand). Men i beretningen bliver lokaliteter fra rejsens sidste del trukket frem i begyndelsen (Trollhättan, Kinnekulle og Vadstena), dernæst følger steder fra rejsens første del (Stockholm med omgivelser og Uppsala) og endelig det store afsnit om Dalarna fra rutens midte.

Begrundelsen er rent idemæssig. Han flygter mod nord for at finde varige værdier i et nyt land. Optakten med fuglefligten (I, *Vi reise*) er som en firetrinsraket: med storken, hans digtnings hjemlige favorit, kan vi nå Skåne, der ser ud som Danmark; med svalen længere op til bøgeskovens grænse; med mågen videre ud over skærgårdens klippeøer; men med svanen, livsfornyelsens fugl, endnu højere mod fjeldenes evige sne og midnatssolens rige. Færden var faktisk planlagt helt til Haparanda, og omtalen af den yderste grænseegn hvortil forfatter og læser *ikke* når, røber længslen mod tidens overvindelse. Sluttelig påkaldes Sverige selv som et udødelighedsland, hvor oldtidens aser vandrede ind, og hvor store navne som Linné og Karl XII er sikret uforgængeligt ry - tilligemed Jenny Linds sang! En anden hemmelig dragning.

Men menneskeåndens uovervindelighed bliver særlig tydelig når den formår at underkaste sig naturens vældige kræfter. Det fremgik allerede ved turens begyndelse (II, *Trollhättan*), da han kunne konstatere sluseværkernes tekniske fremskridt i forhold til sit første Sverigesbesøg; en ny kanal var åbnet, og i anlæggets gæstebog havde selve Tegnér bidraget med vers om bjergtrolden der måtte vige for det menneskelige »snille«. Det inspirerede Andersen til at lade den gamle bjergånd manifestere sig som dampskibspassager, der på sin hundredårige visit må sande sin afmagt over for en nutidig uhåndgribelig ånd kaldet »Blodløs« (med et udtryk 145 fra en anden svensk romantiker, Törneros). Den regerer også i Motalas maskinhaller og fordriver den gamle naturånd, der forsvinder som en synkende fugl ned mod vandfaldene. Det er det personligt følte modbillede til det indledende fuglekapitel, udtrykt i en forgængelighedserfaring i anledning af sagnet om en omstyrtet klint: »Alting styrter en Gang.«

Dette kalder dog straks på et dementi: ind hentes det klassiske sagn om fornyelsens og overlevelsens *Fugl Phønix* (III, trykt året før i et børneblad). Og den arabiske overlevering bliver forbundet med Bibelens paradismyte, således at sangens hellige fugl fødes i en rosenbusk under kundskabens træ. Det er Ørsteds tanke, at ligesom den gamle overtro skulle erstattes af naturindsigt, var denne sidste ikke uforenelig med

poesien. Enheden af det skønne (rosen) og det sande (kundskabstræet) er netop digtningens særmærke, som har fulgt menneskehedens vej og skaffet sine største udøvere et uvisneligt navn: »Paa Shakspears Skulder sad den som Odins Ravn og hvidskede ham i Øret: Udødelighed«. Det var netop Andersens lønlige håb om dog at overleve i sin digtning, sådan som Ørsted havde forudset det om eventyrene.

At skønheden endda forener sig med det uforgængeligste af alt, grundfjeldet, ses af de vilde roser på det skovklædte *Kinnekulle* (IV), med et oldtidsnavn kaldt »Sverrigs hængende Have«. Det bekræftes ved besøget på herregården Blomberg (blomsterbjerget), beboet af digteren Geijers datter, »hvor i Haven *Geijers* Aand søger sig »Blommen paa Kinnekulle« [titlen på en svensk novelle] i sin Datterdatter« - altså en åndens fornyelse gennem barnet. I den nærliggende kampestenskirke, en af landets ældste, der ved sine materialer har trodset tidens tand, står en gammel Mariatavle smykket med forårsbuketter af de unge konfirmander: og »Gudsmoders Billed synes at forynges ved de friske Krandse; de duftende Blomster have her en Kraft, som Poesien har den, de drage de hensvundne Aarhundreders Dage tilbage i vor Tid«. Fortiden genoplives gennem naturen som ved poesien. Forbindelsen er knyttet både tilbage til Fugl Fønix og til bogens senere centralstykke, den store »prædiken« i Guds natur, som her bringer bud ved solens stråler gennem kirkeruden.

Vi har nærmet os det afgørende felt, hvor evighedshåbet må 146 funderes: religionen. Al skepsis skal døves, og barnefromhedens møde med døden fremmanes i det milde billede af *Bedstemoder* (V, genoptryk fra 1845) og hendes fredelige bortgang efter at have fortalt en lang og dejlig historie. Rosen er nu et kærlighedsminde fra ungdommen, visnet og dog magisk forynget gennem hendes tårer; og øjnene selv, sjælens spejl, skal aldrig kunne ældes. I slutningslinjerne herom går foryngelsestanken i ét med opstandelsestroen: »*Øine kunne aldrig døe!* vore skulle eengang see hende, ung og smuk, som da hun første Gang kyssede den friske, røde Rose, der nu er Støv i Graven.« De af Andersen udhævede ord stammer fra et barn, digteren Hauchs lille datter, der selv var død ved samme tid som eventyret blev skrevet;7 det er børnenes naive fortrøstning der udbygges og medføres som et styrkebælte for den voksne.

Vi er nu rustet til at møde de negative faktorer, forbrydelsen, fattigdommen og hvad der i denne forbindelse er værre endnu, glemselen. Det sker i de tre følgende øjebliksbilleder fra færden mod nord.

Først *Cellefængselet* i Mariestad (VI). Det ondes realitet mildnes - som siden i *En Historie* - ved at blive opfattet ikke som forhærdelse, men som forvildelse. Vi ser en ulykkelig barnemorderske, et par unge hestetyve, den ene endnu dreng: til sidst en stakkels tjenestepige uden kondition (!), her ligger skylden altså udelukkende hos samfundet. Og de gradvise fremskridt vises ved sammenstillingen af fortidens brutale fangekamre med den nye humanere fængselstype, hvor der er lys og luft; og »hvor Solstraalen mildt lyser ind til den Fangne, vil ogsaa Straalen af Gud lyse ind i Hjertet«. Saadan munder stykket ud i religionens trøst, givet med solstrålebilledet som vi husker fra kirken og skal møde på ny i nonnens klostercelle og i præstens sengekammer (VIII, XIII).

En anden art forsonende skær kastes over »svenska fattigdomen« - som C.J.L. Almqvist havde gjort med sit essay *Svenska fattigdomens betydelse*. Den bliver nu repræsenteret af et par *Tiggerdrenge* (VII), hvis maleriske skidenhed sammenlignes med Callots folketyper. De er »Skjønhedstidsler i det fattige Landskab«; og ligesom i det foregående billede bliver den sociale anklage - her mod forældrene for at spekulere i turisternes medynk - skånsomt 147 indpakket i gæstehøflighed. Da drengene jages bort, afslører det sig at den mindstes beklædning bagtil alene består i sejlgarn; et par endeløse bukser som spøgefuld variation af uendeligheden?

Således har den ørstedske dur-treklang tilsyneladende overdøvet alle disharmonier: det Sande i form af naturkundskab forjog den gamle naturangst; det Gode gav udblik mod moralsk forbedring; det Skønne kunne formilde armoden. Alligevel er næste sats stemt i moll.

Thi hvad hjælper det dersom al menneskelig og jordisk formåen dog er dømt til engang at svinde hen? Denne vemodige lære forkynder det stille *Wadstena* (VIII), staden hvor der gror græs over de stolte minder. Både den hellige Birgittas kloster og Vasaslottet, et fordums gejstligt og verdsligt magtcenter, er bogstaveligt sat ind i en ramme af græstørv: i optaktskitsen, et af nutidsbyens ydmyge småhuse med tørvetag og erindringens gamle morlille i døren; gennem hende hører vi sagnene og sangene om klostrets og slottets historie, og med hendes lille hytte i solnedgangen, hvor et lam græsser på taget, rundes kapitlet af. Her er den symbolske tilrettelægning påviselig, idet fåret på taget længere fremme i dagbogen noteres som et træk berettet fra Dalarna; ifølge en senere dansk rejsende har klynetag og dermed »fårbete« på husene endda været ukendt i Vadstena i mands minde.8 Men Andersen har haft brug for såvel græsset som lammet. I første omgang bereder det på kontrasten til fortidens åndelige og materielle rigdom. Birgittinerklostret, skuepladsen for helgenindens visioner og nonnernes rørende kærlighedshistorier, et valfartssted for hele Europa - og nu en åndssvageanstalt! Gustav Vasas vældige slot, hvor han med magtbud hjemførte sine dronninger - nu et kornmagasin hvor rotter og edderkopper regerer! Hvad bliver tilbage af fromhedens og magtens glorie? Kun den gamle kones sagn og viser, altså folkedigtningens genspejling af begivenhederne lig soldagens luftsyn over Vättern. Men nærmere set er hendes beskedne hjem idealiseret til et overlevelsens symbol. På hendes tag har en sjælden blomst kunnet vokse, en botanikprofessor ville engang

plukke den, men faldt igennem tørvene - og »det friske Græs voxer hvor Lærdommen sank«. Professorens undergang er ikke tragisk som Sankt Birgittas, men komisk. Og et vårligt frugttræ 148 strør sine blade over det brægende lam, mens den smilende morlil står rig på erindringer.

Den fattiges eneste rigdom er altså den folkelige kunst, som endog kan frembringe sjældne blomster, utilgængelige for de lærde - det gælder om at være tilfreds hermed. Det er netop hvad *Marionetspilleren* (IX) er, en omrejsende dansk artist som forfatteren foregiver at træffe på kanaldamperen. Også han har haft sine storhedsdrømme, et begær efter at blive rigtig teaterdirektør, indtil engang en polyteknisk kandidat belærte ham gennem at gøre alle marionetterne levende; de holdt da et sådant postyr at den arme direktør hurtigst muligt ønskede dem til dukker igen. Nu rejser de villigt med ham landet rundt og i udlandet med, hans publikum er internationalt: ukonfirmerede og ufordærvede børn. Man har for længst set det selvironiske og selvbekendende i fortællingen, som er det personligste indslag i rejsebogen og siden blev optaget blandt eventyrene. Eksperimentet henlægges til Slagelse, skolebelæringens by, og foretages af en elektromagnetisør, ligesom Ørsted havde henvist ham fra teaterfiaskoerne til eventyrets domæne og samtidig åbnet hans øjne for naturens egne underværker. Men historien er afstemt efter gennemgangstemaet. De uregerlige skuespillere tager livet af deres direktør - da han fortryder sit ubesindige ønske, overlever han. Og teaterstykker der forældes, holder sig på marionetscenen. Udlagt: teaterdigteren forgår, men eventyrdigteren består. Og den han kan takke for sin indsigt, er ikke blot fysiker, men budbringer for en naturreligion, antydet ved det standende billede herpå, solstrålen - der får hans skinnende ansigt til at ligne de evigunge guder. Den jævne gøgler begriber ikke alt i hans forkyndelse, men drager samme konsekvens af den som Andersen af Ørsteds, nemlig at menneskeånden rækker ud over døden. I hvert fald føler han nu lykke ved sin beskedne kunst - og gør lykke, også i Sverige!

Det er en befriende løsning efter de høje ambitioner. Således kan kanalfarten munde ud i *Skjærgaardene* (X), det åbne frie hav med de tusind småøers muligheder. Efter kanalernes kunstige løft og hurdler sænker fartøjet sig ned på det jævne plan og slipper ud af snævringerne. Det modsvarer kunstens evne til at bevare og 149 forny livet. Digterånden skal genskabe kystens svundne minder helt fra oldtiden, vikingernes drøje og barske søliv. Deres skibe sidestilles indirekte med hjuldamperen som menneskets besejring af naturkræfterne.

Hermed stemmer at rigets hovedstad vokser frem på de vilde skær. Stykket om *Stockholm* (XI) er helt forskelligt fra Vadstenaskildringen ved ikke at pege bagud, men fremad. Andersen tager byens 600-årige krønike med, men præsterer det kunststykke at genfortælle den i nutidsform som en levende billedserie. Og over stadens digtergrave hvælver sig en dobbelt regnbue som tegn på at »Sangene leve evigt!« Skildringen ender med et udblik mod fremtiden, idet byens »Aasyn bestandig forynges, bestandig forskjønnes«.

I et lille appendix fra *Djurgården* (XII) dominerer kunsten med gentagen betoning af efterlivet. Billedhuggeren Byströms villa viderefører antikken, men hans buste af den »nordiske Improvisator« Bellman viser den der med geni og gratie kunne fæstne sin samtids genrebilleder i endnu levende sange. De to valgte Fredmancitater sigter begge på døden, og Bellmans grav er ukendt og glemt, men en maler opfordres til at forevige hans muse som en flagrende mænade, en punchens Anadyomene.9

Derigennem antydes også storbyens skyggesider: drikfældighed og løsagtighed, laster der blev for ensidigt fordømt af kirkelige svovlprædikanter. Andersen ofrer et helt stykke herpå (*En Historie*, XIII, senere optaget blandt eventyrene). Vorherre sender helvedespræsten en drøm for at vise at »i selv de Onde er der en Deel af Gud, en Deel, der vil seire og slukke Helvedes Ild«. Og hans hustru finder de evige straffedomme uforenelige med den guddommelige algodhed. Der gives eksempler på at synden er forvildelse (sml. *Cellefængselet*). Det er ideen om alles lutring og sluttelige frelse, den såkaldte apokatastase, som Andersen og flere tilsluttede sig, og som blev aktualiseret i disse år gennem en teologisk helvedesdebat over hele Norden.

Den påfølgende Mälarsejlads til *Upsala* (XIV) kan på en måde illustrere dette, idet den ligesom kanalfarten går fra beklemmende indsnævringer - endda truer med at ende i en smal og mørk å - 150

til befriende udvidelser - når den åbner sig til en endnu større sø. Efter en nervepirrende bølgegang ved Sigtuna ender den med Fyrisåens rolige løb op til Uppsalaslettens vide udsyn.

Selve rundvisningen i lærdomsstaden besørges af mindets alf i skikkelse af en ung student, et pant på fremtiden og fremskridtet. Samt på det gode humør, som dengang studenterne lærte en fordrukken kromand at tale hegeliansk (et hib til hegelianeren Heiberg med tak for sidst!). Via nogle strofer af Wennerbergs sangkreds *Gluntarne* - endnu knap publiceret, også her viser Andersen næse for hvad der vil overleve - ledes vi fra studenterlivet op på slottet med uhyggeminder fra den såkaldt romantiske middelalder (altså fremskridt til nutiden som i »Lykkens Kalosker«, hans første vokseneventyr). Et grotesk mellemspil er teologen, der tilbringer sit liv i sengen med at oversætte rejseberetninger fra det farefulde Afrika - altså overlever uden at leve! Fra lærdommens hule går det til dens åbne begravelse på universitetsbibliotekets endeløse boghylder, »Aandens Forsteninger«. Endelig ud i det fri, til Gamle Uppsalas tusindårige høje, hvor

der dog også møder forsteninger. Besøgende har indskåret deres elskedes navn i grønsværet, men navnene gror til, og »skønhedsrosen« ligger i graven når vandreren ad åre kommer igen. Det er rosenbilledet fra *Bedstemoder*, kombineret med Gamle Uppsala-scenen fra *Billedbog uden Billeder* (1839, 6. Aften). Og endnu mismodigere virker Ynglingehøjens gravkammer med ben og aske af oldtidskonger, hvis navne man end ikke kender. Han må ud af det kvælende mørke af jordisk forstøvning og forkrænkelighed, opad mod solen. Dens lys over studenterbyen skal danne slutvignet.

Men inden han når det smukke Dalarna, passerer han dets modsætning: *Sala* (XV), en skønhedsforladt flække. Nogle børn havde lavet sig en lille have af tørre pinde, der betød rose og geranium; »ak ja! vi store voxne Mennesker vi lege jo ligesaadan, lave os en Have med Kjærlighedens Rose og Venskabets Geranium, vi vande dem med vore Taarer og med vort Hjerteblod - og dog er og bliver det tørre Pinde, uden Rod.« En besk undsigelse af hans faste forbundsfælle og støtte, fantasien. Kærlighedsrosen, der før lå formuldet, er nu yderligere reduceret til en indbildning. Venskaberne, i kraft af hvilke han drager fra sted til sted, beror på 151 en illusion. Mennesket er så ene som den enlige butikssvend i denne gudsforladte mineby. Rundturen ender på kirkegården, hvor alle livstegn og mindelser er udslettet lige til indskrifterne på ligstenene. Solen synker, det er det absolutte nulpunkt.

Og nu får selve fremtidsstudenten fra Uppsala sin nekrolog: *Den stumme Bog* (XVI). Bogen den gamle student har med i kisten, er åndens forstening, erfaringernes tørrede herbarium. Dens stumme sider aftegner en faldende livskurve: fra egebladet, ungdommens venskabspagt, til det nøgne skarpe græsstrå - døden, måske selvmordet? Græsset groede over Vadstenas rige fortid, over Uppsalahøjenes elskovsnavne, over Salas anonyme grave. Dog netop naturen viser at livet går uanfægtet videre. Kisten med den døde er stillet ud under en løvhytte af blomstrende syrener (et autentisk træk fra Dannemora); og svalen, indledningens rejsefugl der også dukkede op for at husvale fangerne i Mariestad, kvidrer over hans hoved, mens en solstråle baner sig vej. Naturen husker ikke, den fornyer sig bare, ubekymret og ufortrøden. Det ses endnu tydeligere i *Sæther-Dalen* (XVII).

Mens Sala lå i et fladt og goldt grubelandskab, er Säterdalen berømt for sin frodighed. Andersen oplevede den i plaskregn, men også det har kunnet udnyttes. Væksternes livgivende bad bliver kontrasten til herbarieplanterne i forrige afsnit, helt ned i detaljer. Det er naturens overvældende fornyelse. Om natten opstår ildebrand i værtshuset, men den besejres også af vandets kraft. I brevene hjem ærgrer han sig over fortrædelighederne, men i rejsens indre forløb bliver det en positiv indsprøjtning. At overleve både oversvømmelse og brand er jo også en opmuntring.

Vi har nået sommerens hjerte og turens kulmination, *Midsommerfesten i Leksand* (XVIII). Det er på en gang én hedensk og kirkelig fest, hvor hele Dalfolket drager af gårde. Men livets bekræftelse skal og må males mod den mørke baggrund af undergangens permanente trusler. Vejen derhen fører over Dalelven, hvor flydebroen er ved at synke under vognen og kun akkurat synes at holde. I nærheden står majstangen fra ifjor med visnede kranse, bundet af hænder der nu måske også visner i graven. Således er husfaderen i præstefamilien han gæster, nylig død. Og han hører fortælle om de hårde vintre, hvor døende svaner klager sig på elven; 152 det er et skimt af indledningens sidste rejsefugl efter svalen (kap. VI, XVI) og mågen (kap. X, XI) - det fjerne mål, evighedslandet, fortoner sig i usikkerhed. På den baggrund bliver selve midsommerfesten en besværgelse af vinterens magter. Den daglange gudstjeneste er trættende og gennemtrænges af løglugt (for at drive andagtstårerne frem!). Han må ud i det fri, og på kirkegården ser han mødre amme deres små - »Livets Kilde sprang over Død og Grav«. Det er den elementære videreleven gennem barnet, som blev antydet patetisk i *Kinnekulle*, humoristisk i *Marionetspilleren.* Og som en spøgefuld slutpointe henrykker han om aftenen værtindens barnebarn med silhouetklip og bliver bedt om at klippe nye faconer til bagning af pebernødder: »Jeg haaber, at jeg i Dalarne lever i nye Faconer af Peberkager« - en variation af det stadige håb om at overleve gennem kunsten!

Endnu et må overstås, før vi er modne til at drage rejsens konklusioner. Egnen vrimler med minder om opstandene mod de danske under Engelbrecht og Gustav Vasa, og kusken beretter om det under kørslen langs Siljan (*Ved Siljan-Søen*, XIX). Det penible emne om fortidens fjendtlighed var strejfet såvel under afridset af Stockholms historie som i Uppsala, hvor nutidens studenterforbrødring kaldtes »Venskabs-Broen over den Blod-Elv, der engang flød mellem beslægtede Nationer« (XIV). Nu tages det op i fuld bredde med en dramatisk fremstilling af dalkarlenes rejsning, hvorom den gamle dalvise endnu lever i folkemunde. Selve skildringen af Gastav Vasas flugtliv handler jo også om at overleve indespærring, krig og dødsfare. Men straks til indledning bliver hadet mellem folkene manet tilbage i det forbigangne, og forsoningen ses som en afglans af det kommende liv. Således tages der pant på evigheden ved enhver anledning - selv da Rättvikprovsten fremviser sine velforsynede bogreoler, som afventer vinterens læsetid: »Poesie og Videnskab sprudler med evige Kilder, medens Naturen maa blunde sin Vintersøvn«. Alt sammen oplæg til den påfølgende store prædiken om *Tro og Videnskab* (XX), værkets idemæssige hovedstykke.

Den holdes ude i Guds egen helligdom; på det ukirkelige i Andersens religion blev vi forberedt gennem modstillingen af solstrålen fra Gud med middelalderkirken ved Kinnekulle, med helvedpræsten 153 og sidst med den løgstinkende kirke i Leksand. Naturprædikenen bygger heller ikke på noget bibelsted, men som ventelig på den ørstedske triade, der benyttes som argument eller springbræt for den eftertragtede tesis,

»Menneskets herligste Tanke: *Udødelighed*«. I Fønix-afsnittet sprang den frem af digtningen; her fødes den af troen og bekræftes af videnskaben, to former for det sande. Indføringen består i en dialog med tvivleren, ligesom hele rejsen har været en dulgt dialog mellem angst og fortrøstning; og nu rekapituleres forløbet. Indsigten i naturlovene, temaet fra den første station (kap. II), synes at udelukke barnefromheden, det oprindelige religiøse stade (kap. V), så man lades hjælpeløs ved mødet med sorgen og nøden (kap. VIff.). Svaret er først en henvisning til det *skønne*, ikke som forhen det kunstskønne (kap. VIIIff.), men stemmende med prædikantens omgivelser det naturskønne (kap. XVIIff.). Selve den medfødte sans herfor, menneskets æstetiske instinkt, udledes dristigt af det bibelske ord om »Gud i Aand og Sandhed«, forstået som åbenbarelsen af skaberen i det skabte. Dog for menneskets eget liv, der ikke som naturens er præget af balance og harmoni, men af skævhed og disharmoni, må henvises til det *gode*, dvs. alkærligheden (kap. XIII), som nødvendiggør en hinsidig opvejning af jordisk lidelse og uret. Således kan naturen selv gennem sin skønhed forjætte eller »prædike«, at menneskenes ufuldkomne jordeliv vil blive fuldkommengjort efter døden. Det er repliceringen til Oehlenschläger (sml. ovf. om »En Historie fra Klitterne«), udformet som en pendant til dennes naturevangelium; ingen romantisk panteisme, men en rousseauansk rationalisme, som knap heller kan kaldes kristendom. I rationalismens ånd er også den sluttelige henvisning til det *sande* i dets højeste form, nemlig Guds alvidenhed om det skabtes skæbne. Parallellen til menneskets kundskab om naturens vækst og modning, midsommerens lære, er Guds viden om menneskeslægtens blomstring gennem årtusinderne; og ligesom vi kan øjne en flig af verdensrummet, aner vi i historiens gang en etisk udvikling (sml. kap. XIV, XIX). Derfor beroliges den ængstede med at vi trøstigt skal bede, blot ikke forvente opfyldelsen af kortsigtede ønsker: *»dog skee ikke min, men din Villie!«* Det var Jesu ord i Getsemane, der også genklinger i den samtidige »Historien 154 om en Moder« (hvis oprindelige drømmeslutning svarer til *En Historie*; spøgende varieret i *Marionetspilleren*). Og derfor er vandringen på videnskabens vej ikke uforenelig med troen eller forskellig derfra, men en del deraf, »et *Spand* paa Aabenbarelsens høie Søile, der bærer Gud«.

Med denne opsummering af rejsens åndelige resultat har vi også nået dens geografiske grænsepunkt, og tilbageturen kan tiltrædes med forvaring af det indvundne udbytte. Selv den ensformige rumlen gennem de endeløse skove ad elendige veje i regn og hundekulde løftes op til at stemme med det naturreligiøse program (*I Skoven*, XXI). De mødende svaner, som sidst var ved at bukke under for tvivlens vinterkulde (kap. XVIII), bliver nu til sagnets mægtige feer, der forynges ved at bade i de dybe skovsøer. Lokaltraditioner melder sig om glemte kirker fra pestdødens tid, som århundreder efter blev genfundet, og digteren lader gøgen sætte sig på det solbeskinnede (NB!) alter og kukke om mange leveår endnu. Den afsluttende strækning, hvor vejen først er ved at blive anlagt ved klippesprængninger og brug af ild, bliver et fornyet billede på menneskets sejr over naturkræfterne. Alt tolkes i optimismens skær.

Des stærkere er kontrasten til de to smådigte der kommer efter, kaldet *Stemninger* (XXII). De handler atter om død og begravelse og savner tilsyneladende sammenhæng med det foregående; landskabet i det sidste er tilmed umiskendeligt dansk. De kom da til også under udarbejdelsen på Glorup som en følelsens modvægt mod de rationelle fornuftslutninger. Men de er tillige kontrasteret indbyrdes, allerede gennem undertitlerne »Moll« og »Dur«. Det ene udgør første halvdel af en »Romanze« (i musikalsk forstand), som han havde sendt sin tidligere hjerteveninde Louise Collin med forslag om at lade komponisten Hartmann sætte toner til.10

Det er rettet til »min Erindrings Rose«, hvad der i rejsestykkernes symbolsprog betyder kærlighedsmindet. Men der kan også være en anden dulgt adressat. Toner og sang havde lydt i det forrige fra Dalbønderne, mens de ryddede vej eller drog til sæteren »hvor Folkesangen springer frem«. Den svenske folkesangs fortolker var Jenny Lind, der havde kåret ham som sin »broder«, men afvist ham som frier. Selvom fornuften kunne pege på hans videreliv 155 som kunstner og troen vise på hans efterliv som menneske - for hjertet var kvinden det afgørende, alt andet ligegyldigt og »dødt«, som verset slutter.

Erindringens liv er kun et skinliv, så den skuffede kan længes mod sin grav. Men som trøst eller erstatning skal graven være omgivet af den levende og åndende natur, og vel at mærke den hjemlige natur. Det andet digts to strofer udtrykker - indlagt i de fremmede omgivelser - hjemlængslen, men opstemt i »dur«. Rosen er ikke død, men gror på hans grav, og børnene leger dér. Det er efterlivet.

I bogens vekselbevægelse mellem livet og døden er vægtskålen atter ved at gå i vejret. Det ligner grubemaskineriet vi nu hører om i *Fahlun* (XXIII), to modstillede trappestiger der skiftevis går op og ned, så at man ved at træde fra den ene til den anden enten kan komme ned i svælget eller op derfra igen. Og efter de irrationelle stemninger har forstanden genvundet sit overtag, den besøgende vælger at forblive oppe i lyset og luften. Men netop minebyens luft har noget paradoksalt over sig. Den er fyldt af grønlig kobberrøg, og staden henligger i dødsstilhed som om sot og syge hærger i de mørke træhuse; dog virker den svovlholdige atmosfære faktisk livsbevarende, i pestens tid tyede folk hertil (en overlapning af pestsagnet fra *I Skoven*), og der går frasagn om forulykkede i gruben, hvis lig kunne konserveres gennem århundreder. Det var en bjergværkserfaring som havde sat romantikernes fantasi i bevægelse - fra E.T.A. Hoffmann til Oehlenschläger - og som glider ind i bogens tematik om at byde døden trods. Indtrykket af det dødsens stille Falun brydes også til sidst ved det livlige postyr omkring et bryllup.

Rundrejsen er ved at være slut, det bærer atter mod hjemmet, hvis landskabsidyl dukkede forjættende op i det sidste stemningsdigt. Men fædrelandet er i krig, baggrunden for de mange dødssymboler. Nu indflettes en lille autentisk episode fra Falun, hvor nogle unge piger ønskede ved hjælp af sammenbundne græsstrå og fik ham til at deltage i legen; han ønskede da en hæderfuld fred for sit land, og modsat de andres græsstrå kunne hans hænge sammen. Det måtte betyde en profeti, og snart efter kom budskabet om sejren ved Fredericia. I rejsebogens udformning - *Hvad*
156

Straaene sagde (XXIV), dvs. hvad naturen kunne forkynde - har han tildigtet pigernes uudtalte ønsker, ikke uden tilpasning til hovedtemaet; en ønsker sig til Italien, »hvor Guder leve«, en anden at hendes ven må komme velbeholden hjem fra udenlandsk krigstjeneste. Og selve krigens overvindelse blev jo varslet af græsset, der i bogen er gjort til et af overlevelsens symboler (VIII, XVI).

Også det næste stykke har adresse til hjemlandet, om end gedulgt (*Digter-Skiltet*, XXV). Ikke mindst efter Fredericiasejren formede hans Sverigesfærd sig som et hyldesttogt, men ved tanken på mødet med hans landsmænd og det hjemlige publikum måtte den uundgåelige kontrast indfinde sig - den samme som endnu på gamle dage affødte historien om »Gartneren og Herskabet«. Om en digter skal overleve, beror på hans læsere. Eventyrdigtningens billede herpå er rammeberetningen i *1001 Nat* om sultanen og hans slavinde Schehersad, som ved sine fortællinger formåede at opsætte sin dødsdom nat efter nat. Dog hænger sultanens sværd over hendes hoved, og dette er digterens klassiske situation som bør males på hans skilt; det er vilkåret for udøvelsen af hans gerning, ligesom minearbejderne måtte udføre deres hverv under livsfare. Af publikums typer er den farligste den blinde entusiast, en slutfinte til de udenlandske tilhørere. Men det arabiske eventyr viser også at Schehersad overlevede ved sin kunst. Derfor slutappellen til den gunstige læser: halshug ikke!

Et elegant bånd knyttes derfra tilbage til Dalarrejsen, idet digterens mission jo består i at videregive sine oplevelser; uden ham vil det mindeværdige synke tilbunds. Således har Sveriges mægtigste flod *Dal-Elven* (XXVI) strømmet gennem årtusinder i ukendt pragt, før fremmede rejsende opdagede og beskrev den. Skildringen af dens løb, kulminerende i »det majestætiske Elfkarleby Fald«, danner her ved turens slutning pendant til billedet af Trollhättans helvedesfald i dens begyndelse. Begge er sproglige tours de force; i dag hvor kraftværker har fået disse vandfald til at forstumme, kan vi sande at de kun overlever gennem litteraturen. Hos Andersen gælder det dog ikke blotte beskrivelser, men som altid en fortolkning af naturens tale. Det store møllebrug med idylliske holme og lunde fremstår som et paradismindende landskab, 157 hvor nøkken kan drømme om at blive salig; og til slut apostroferes elven i sit skummende fald ned i det dybe flodleje, »der fører Dig til Østersøen, din Evighed«.

At naturharmonien spejler en religiøs harmoni, var en forvisning han havde nået gennem sin Siljanprædiken (XX). Herfor borgede allerede den æstetiske sans hvormed man uvilkårligt arrangerer og grupperer blomster til en buket. På samme måde ordner han rejseoplevelserne til en guirlande og vil nu stikke lidt bladgrønt ind imellem, småbilleder blandt de store; og der er nok at øse af, *Billeder i det Uendelige* (XXVII) - overskriften antyder tillige uendelighedsperspektivet selv i de mindste uænsede ting. Også dem er det digterens sag at pege på, ligesom mikroskopet viser lilleverdenen i en vanddråbe (eventyret »Vanddraaben« havde han kort forinden skrevet til Ørsted). De følgende fem lynskud fra skovvejen rummer alle et lavt og et højt element, således at vægten forskydes fra det lave til det høje.

Det første øjebliksbillede viser en banke med visne gevækster og rodende svin forneden; foroven står svinehyrden fordybet i en bog, »maaskee en kommende Lærd, for de kommende Tider«. I respekten for fremtidens videnskab skal hele rejsen munde ud; på den anden side må vi mindes botanikprofessoren i *Wadstena*, de mølædte bøger i Uppsalabiblioteket, pedanten og skoleduksen som læsertyper i *Digter-Skiltet.* Den læsende svinedreng får nogle stænk i forbifarten af forfatterens ironi.

I det næste ser vi en bondegård, på hvis græstørvtag en mand omhugger et lille træ just som den rejsende passerer. Dagbogen fremhæver det løftende moment: »Jeg kom idet det faldt, et Digterøie saa det og derfor skal det evigt blomstre«. Men i den færdige udformning er tyngdepunktet flyttet, nu dominerer glimtet af den blinkende økse.

I det midterste skovbillede balancerer det negative og positive. En edderkop sidder i sit spindelvæv som en eventyrheks, der kan være både ond og god; det hæslige er hævet op i sollyset.

Med det næstsidste stykke er vi nået til et snavset herberg, hvor husets datter løber barfodet over møddingen og lyser op i alt skidtet - det smukke sejrer over det grimme.

I den sidste situation sidder en ung mor i nabohuset og græder 158 ved sit døde barn; hendes levende barn, en lille dreng, bringer en sommerfugl han har fanget, og den slippes fri og flagrer hen over liget. Moderen smiler, »hun forstod vist Tilfældets Poesi«. Udtrykket sigter på en æstetisk ide, som han også anførte i forbindelse med ordet udødelighed i sneen (ovf. s. 143). Og det gælder tillige en religiøs ide, sommerfuglen som billede på psychen der overlever. At det er et konstrueret tankebillede, røbes i kapitlets

slutning, da vognen ruller videre: »Billed paa Billed rullede op, i Skoven, paa Veien, og i Tanken med«.

Hvad fantasien formår til at supplere realiteterne, fremgår af det afsluttende rejsepostkort, *Ved Dannemora* (XXVIII). Dannemora er en grubeby ligesom Falun, så man kunne vente en mattende gentagelse; Andersen har imidlertid opbudt hele sin sprudlende kunst for at undgå det. Han var også denne gang ængstelig ved at stige ned i skakterne, men sin prosaiske svaghed omsætter han i poetisk styrke. Han personificerer svimmelen til en heks ligesom edderkoppen, en menneskefjendtlig dæmon svarende til bjergånden i det første turistafsnit, blot farligere. Han udmaler den svimlende nedfart til underverdenen, så det isner i rygmarven på læseren - og tillige på en skånsk besøgende der synes at han selv burde gøre den slemme tur blot for at kunne fortælle derom. Dog digterforestillingen er i stand til at fortælle uden at have gjort turen - og heksen bliver derved snydt for sit bytte. Han har besejret en ny fjende og overlevet!

Indvender man at hans genius kun klarer sig ved at vige tilbage for dybderne og lukke øjnene for undergangens faktum, kan den afsluttende rejsevignet måske opfattes som et svar herpå. Det er en efterårsfantasi der afrunder kompositionen i forhold til første kapitels forårsbrus. Naturen er nu afblomstret og ribbet; af roserne er blot rosenkongen tilbage (rosengallen, en art misvækst), og i den nøgne grå skov regerer *Svinene* (XXIX), efter hvem stykket har navn. Det er skønhedens forlis, rejsens triste ende - selve befordringsmidlet står som en afdanket karet, der forsmædeligt tjener som svinesti (i virkeligheden et lille noteret minde fra rejsens begyndelse). Men at denne deroute skulle være definitiv, er kun kortsynet og materialistisk svinefilosofi. I historiens slutning glimter barnetroen frem som lys fra et skovhus, hvor børnene
159 synger omkring deres bedstefader, der med Bibelen på skødet læser om det evige liv og taler om vårens og skønhedens genkomst. Dog svinene hører det ikke og ansætter kragen som nattergal. Man må nemlig ikke glemme det skønne, siger svinemor - som selv kun har sans for sin lille gris med krølle på halen. Sådan får skønheden det sidste ord, endog i svineverdenen.

Og det skønne, må vi stadig huske fra naturprædikenen, er en garant for evigheden. Den ny vår falder i bedstefaderens tale sammen med genopstandelsen, som også hævdedes i *Bedstemoder*, bogens første religiøse indskud. Til fuldførelse af den ringformede komposition bliver nu temaerne fra de to begyndelseskapitler, teknikkens sejr (*Trollhättan*) og digtningens opståen af kundskaben (*Fugl Phønix*), genoptaget og forenet i en epilog, hvor mødet med det teknificerede og industrielle Sverige resulterer i et særligt program for den rejsende poet. Det anskueliggørende billede tages fra den nye verden Amerika, som Fredrika Bremer berejste, og hvor Jenny Lind turnerede. Her var de kaliforniske guldårer for nylig opdaget, og *Poesiens Californien* (XXX) er nutidens videnskabelige opdagelser, menneskeåndens indtrængen i naturens løndomme. Ved at inspireres heraf kan det Skønne så at sige indgå kemisk forbindelse med det Sande. Men den nærmere uddybning af denne ørstedske ide har ligeledes fået præg af grundmotivet. Til understregning af bruddet med den udlevede romantik stilles digteren som en Herkules på skillevejen; og at han er digter, dvs. *livgiver*, vises gennem hans levendegørelse af historien i bogsalen og den ydre natur i skoven, altså netop Sverigesbogens egne bestræbelser. Valget skal gøres mellem to modsatte lyskilder, en runken morlil og en dejlig yngling. Den første, som er overtroen selv, lader sin lygte flakke mod den sunkne fortid, middelalderens spøgelser og dødninge, kort sagt *dødens* verden. Hendes laterna magica-billeder er ikke alene indbildninger, men livsillusion. Heroverfor har videnskabens kerub-yngling let spil; hans flammesværd glimter ind i realitetens hemmeligheder, kløver tågerne og bliver fremtidens udforskning af *livet* selv. Ved at følge ham vil poesien kunne flyve foran sin samtids slægter og »lyse i Tidens Morgenrøde« - det er drømmemålet fra indledningens svaneflugt, overført fra rummets til tidens dimension. Og ligesom
160 udforskningen af verdensrummet peger mod Guds ufattelige storhed, således fører den stigende erkendelse i tidens perspektiv mod det guddommelige lys, den højeste af alle lyskilder. Den religiøse hymne eller fanfare, hvori hele bogen klinger ud, griber tilbage til dens centralstykke, prædikenen om en forening af videnskab og tro; og foreningspunktet udgjorde udødelighedsideen.

Uden direkte at nævnes på ny er denne altså også her til stede. Som en kalifornisk guldåre har vi set den bugte sig gennem kapitlerne, snart kun anet under overfladen, snart dybt begravet under skepsis og depression, snart skinnende klar i dagen. *Den* er værkets røde eller gyldne tråd, for hvis skyld det måske overhovedet blev skrevet og i hvert fald atter og atter blev omskrevet. Det midterstillede orgelstykke om troen og videnskaben betød den endelige klaring af dette fundamentale punkt; de linjer han skrev herom til Ørsted under affattelsen: »Vorherre kan godt taale, at han sees gjennem den Forstand, han selv gav os ...« gentog han næsten ordret til sin kloge veninde Henriette Wulff fem år senere, da han planlagde sin store livsanskuelsesroman *»At være eller ikke være«*.11 Adskillige af synspunkterne derfra er foregrebet i *I Sverrig*, så at vi med en vis ret kan sige at han drog ud for at opleve det fremmede og derigennem vandt indsigt i sig selv.

Modtagelse

Bogens usædvanlige form bevirkede at anmeldelser var forbeholdne. *Flyveposten* 23/5 1851 savner oplysninger om landets politiske, merkantile og agrikulturelle forhold, og *Kjøbenhavnsposten* 20/6 finder at sagn og historisk stof tynger fremstillingen, og at eventyrstilen virker trættende; det norske tidsskrift *Idun* for juli 1851 ser det hele som flygtige arabesker i Andersens maner og »sukker forgjeves efter en Draabe Virkelighed i dette Fantasiens uoverskuelige Hav«. Man havde kort sagt forventet en solid turistfører, og nærmere i denne retning blev da også de følgende rejseskildringer fra Spanien og Portugal. Derimod hører Sverigesbogen til den subjektive eller symbolske rejsegenre, indvarslet 161 med Laurence Sternes *Sentimental Journey* fra 1775 og i Danmark med Jens Baggesens *Labyrinten* fra 1792-93. Andersen havde selv dyrket denne blandingsform med sin debut *Fodreise* og delvis også med den følgende *Skyggebilleder*. Men først i Sverigesrejsen forsøger han at meddele et eksistentielt budskab og formulere et tilkæmpet livssyn. Dette faldt til gengæld de ældre romantiske digterkolleger, Carsten Hauch og B.S. Ingemann, for brystet, især hans tilnærmelse til den ørstedske naturvidenskab og nutidens teknologi.

Tekstforhold

Som ovenfor nævnt er manuskriptet til *I Sverrig* ikke nemt - skrevet på forskellige slags papir og med en mængde overstregninger og overklistringer (76 s.). Denne bogs omslag giver et indtryk deraf med en side af »Marionetspilleren «. Manuskriptet tilhører ikke »som sædvanlig« den Collinske Samling i Kgl. Bibl., men er nr. 2 i den store samling, som biblioteket købte efter professor, notarius publicus N.C.L. Abrahams' død 1870. Det kan ikke med sikkerhed regnes for trykmanuskript trods vor viden om sætternes formåen og betegnes da også som »stærkt rettet Renskrift« i Lauritz Nielsens *Katalog over danske og norske Digteres Originalmanuskripter i Det kongelige Bibliotek* (1941, s. 25).

Lauritz Nielsen anfører derudover kun Collin 35,4° nr. 6: to blade med hver sit udkast til fortale til den svenske udgave af bogen, men nævner som nr. 5 et brudstykke af en fortælling med emne fra Sverige (4 bl.). Ny Kgl. Samling 1977B,4° er tre sider med notater om svensk valuta etc., åbenbart med tanken på en rejse fra Hälsingborg til Göteborg.

I Sverrig udkom som nævnt s. 6 19.5.1851 i 2025 eksemplarer, trykt hos Bianco Luno for 30 rigsdaler arket (dvs. ca. 400 rdl.). Den er ofte optrykt, i forfatterens levetid dog ikke separat:

1854 del af *Samlede Skrifter* VIII, BFN 649

1878 del af *Samlede Skrifter*, 2. udgave VIII

1941 udg. af Kjeld Elfelt med ill. af Povl Christensen

1944 udg. af Morten Borup i *Romaner og Rejseskildringer* VII efter udg. 1854

1962 udg. med forord og noter af Henning Fonsmark
162

Oversættelserne meldte sig med det samme:

Pictures of Sweden, oversat af Charles Beckwith Lohmeyer for Richard Bentley, London 1851, et par uger før den danske udgave.

In Schweden, oversat i *Gesammelte Werke* 36-37 for Carl B. Lorck, Leipzig 1851, et par uger efter den danske.

I Sverige. Öfversättning från Danskan af Förf. til Sjöjungfruns Sagor [W. Bäckmann], Alb. Bonnier, Stockholm 1851. På bl. 2 findes dedikationen: Tillegnas Skalden, Vännen, den ädle Bernhard von Beskow, på bl. 3 nedenstående fortale.

In Zweden. Schilderingen, Legenden [dvs. sagn] *en Fantasien.* Delft 1852, med forord af den anonyme oversætter.

Fra nyere tid kan nævnes Tage Aurells *I Sverige*, Stockholm 1944, med forord af Niels Ferlov, optrykt 1964 med titel *Resa i Sverige*, Gisela Perlets *In Schweden*, i *Reisebilder aus Schweden und England*, Leipzig og Weimar 1985, og bind 8 af Tetsuro Suzukis tibinds udgave af alle rejsebøger og romaner, Tokyo 1985-86, med nogle af Povl Christensens tegninger til udg. 1941.

Med den svenske Udgave

Jeg holder ikke af at danske Böger oversättes paa svensk, ikke heller at svenske föres over i vort Sprog, vi Naboer kunne og skulle läse hinanden i Originalen; men det viser sig at dette endnu ikke gaaer, at Oversättelser ere nödvendige for Mange. Jeg haaber dog at Oversättelsen af denne min Bog er kommen i Händer, som vil omfatte den med Omhu og Kjärlighed.

Det er en Sommer-Bouquet af Phantasier og Billeder fra det kjære svenske Land, jeg her bringer; mit Hjerte gjemmer endnu flere; Billeder af ædle Venner, Billeder fra det lykkelige Huusliv, hvor jeg fölte mig som hjemme, Hæders- og Glædes-Erindringer, men de höre til mit »Livs Eventyr« og skulle der engang blive fortalte.

Gid nu at de Billeder, Stemninger og Tanker, jeg her har bragt fra Reisen i Nabolandet, maa blive modtagne med det Hjertelag, hvormed de ere givne, og at de, hjemme og ude, maa end mere vække Opmærksomheden for Sverrigs maleriske Skjönhed og Eiendommelighed, for alt det gode der.

Hjertelig Tak og Kjærlig Hilsen til alle Venner i Sverrig!

Kjöbenhavn i Mai 1851

H.C. Andersen

163

Litteratur

Edvard Lehmann i *Edda* 1914, 394.

Georg Christensen: »Danskes Rejser i Sverige« i *Samlaren* 1922, 204.

Astri Heimer: *Den danske sagodiktaren i Sverige och bland svenskar* 1925, 49, 110.

Fredrik Böök: *Holbergs visdom* 1942, 105.

Niels Ferlov: indledning til svensk oversættelse 1944.

Mogens Brøndsted: »Livsrejsen« i *Danske Studier* 1967, 5.

Per Mogens Hansen: *Om H.C. Andersen: I Sverrig*, 1984.

H. Depenbrock & H. Detering: »Poesie und industrielle Zeitalter in H.C. Andersens I Sverrig« i *Andersen og Ve*

Noter til Efterskrift

1) Mogens Brøndsted: *Danske i Norge* 1953, 45.

2) Georg Christensen i *Samlaren* 1922.

3) *Mit Livs Eventyr* II 1951, 81.

4) Smst. 82.

5) Smst. 126.

6) Smst. 131.

7) Hans Brix: *H.C. Andersen og hans Eventyr* 1907, 19.

8) Fr. Barfod: *En Reise i Dalarne* 1863, 202.

9) Måske under indtryk heraf har Vilh. Marstrand fremstillet Bellmans himmelfart, hvor han hilses i udødeligheden af den oldgræske lyriker Anakreon, som i sine digte priser vinens og kærlighedens glæder (kobberstik fra o. 1850, sml. Birket Smith i *Ord och Bild* 1928, 367).

10) Edv. Collin a.st. 249.

11) *»At være eller ikke være«*, *Danske Klassikere* 2001, 240.

12) Cai M. Woel: *H.C. Andersens Liv og Digtning* II 1950, 343.

Tekstrettelser

(NB fejlagtige svenske ordformer er rettet i noterne)

11,21 de > De

14,8 sköt > Sköt

17,36 Trollhättas > Trollhättans

46,34 Menneske-Selskab. > Menneske-Selskab.«

46,34 deres > Deres

48,16 grund > Grund

56,3 i > I

79,15 Spurgte > spurgte

80,26 Græsstraa -!« > Græsstraa -!

105,35 1530 > 1350

106,24 sk'a > ska'

115,15 dem > Dem

115,17 de > De

127,27 de > De

127,29 dem > Dem

132,3 Tilfælde > Tilfælde,

Noter

Dedik.

Bernhard v. Beskow: 1796-1868, hofmarskal og forfatter især af historiske skuespil, var ven af Oehlenschläger og tog sig omsorgsfuldt af Andersen i Stockholm.

9

Sulitelma: fjeldparti ved grænsen til Norge.

10

Jemteland: Jämtland, landdistrikt syd for Lapland. - *Guder:* den isl. historiker Snorre Sturlesons teori fra 13. årh. om asernes indvandring fra Asien findes endnu i A. Afzelius: *Swenska folkets sago-häfder* I (1839) 2 f., som Andersen har benyttet som historisk kilde. - *Linné:* botanikeren Carl v. L. (1707-78). - *Carl den Tolvte(s):* 1682-1718, sv. konge fra 1697; kendt som sejrrig ung soldaterkonge. - *Lützen:* slagmark ved Leipzig under trediveårskrigen, hvor Gustav II Adolf sejrede, men faldt 1632. - *Linnæa:* halvbusk af caprifoliefamilien, opkaldt efter Linné. - *Jenny(s):* den sv. sangerinde Jenny Lind (1820-87), som Andersen var meget betaget af.

11

Trollhättan: vandfald på 32 m ved Götaelven med sluseværk nær sydenden af den midtsvenske sø Vänern, anlagt med 8 sluser 1800, udvidet 1844. - *storartet:* storslået. - *Saugmøller:* her savværker, drevet ved vandkraft.

12

Stærkodder: nord. sagnkæmpe, her skildret efter »Trollhätta-Album« 1846 med tekst af Orvar Odd (pseudonym for P.C. Sturzen-Becker 1811-69). - *Skrædderklinten:* efter det førnævnte album.

13

Bjergmanden(s): d.s.s. Bjergaanden s. 17. - *Saugspaaner:* savsmuld. - *Polhem(s):* Christopher P. (1661-1751), sv. teknisk opfinder og kanalbygger. - *Wenern:* Vänern. - *lagt til:* tilfrosset.

14

Tegnér(s): digteren Esaias T. (1782-1846) besøgte 1804 stedet og skrev i gæstebogen verset s. 16; fra et fornyet besøg 1815 stammer antagelig den her anførte sammenfatning. - *Göta:* Göta-elven. - *Hemsk:* uhyggelig. - *röt:* brølede. - *Snillet:* kløgten. - *Hällen:* klippefladen. - *(det gaaer) tilagters:* tilbage. - *Hjulkasserne:* overbygning på hjuldamperens hjul. - *Besked:* indsigt. - *Motala:* by ved søen Vätterns østside. - *Tørneros:* Adolph Törneros (1794-1839). Meddelt af digteren Atterbom i hans biografiske indledning til *Bref och dagboksanteckningar* 1842 II.

15

Motalas store Fabrik: anlagt 1822, på et tidspunkt Sveriges største industrianlæg. 166 - *stiller af:* standser. - *Banko:* pengeenhed på 9 rigsdaler.

16

sladdrende: snakkende. - *veni, vidi, obstupui:* (lat.) jeg kom, så og forbløffedes (efter Cæsars melding om slaget ved Zela år 47 f.Kr.: »Veni, vidi, vici«, jeg kom, så og sejrede). - *Brugspatron:* fabriks- eller virksomhedsejer. - *flaue:* flove. - *Tegnérs Digt:* se n.t.s. 14. - *Seve(s):* køl. - *lugna:* rolige. - *hällar:* se n.t.s. 14. - *fasa:* skræk.

17

Snillet: se n.t.s. 14. - *knöt:* knyttede. - *Siljan(s):* sø i Dalarne. - *Hjelmaren:* midtsv. sø. - *beskrev ham:* efter *En Digters Bazar* 1842, kapitlet »Jernbanen«.

18

den hemmelige Ret: den ty. middelalderlige »Vehmgericht«.

19

Kundskabstræet: 1. Mos. 2,9. - *Flammesværd:* 1. Mos. 3,24. - *Fahlun(s):* se kap. XXIII. - *Lotus(bladet):* hellig plante i Indien (Nelumbo nucifera). - *Thespiskarren:* omrejsende teatervogn, efter traditionen benyttet af tragediegenrens grundlægger Thespis (6. årh. f.Kr.).

20

Shakspear(s): stavemåden var almindelig på Andersens tid. - *Odins Ravn:* i nord. mytologi sidder på Odins skuldre to ravne, som flyver ud og bringer ham kundskab. - *Wartburg(s):* ty. bjergslot, hvor efter sagnet en sangerkonkurrence fandt sted o. 1200, behandlet i Wagners opera *Tannhäuser* (1845). - *Marseillaisen:* den fr. nationalsang af Rouget de Lisle 1792, første gang afsunget i Marseille. - *Bog-Guld:* guld udhamret så tyndt som papirark (til bog). Billedet bruges i *Kun en Spillemand* kap. VII om en sølle kunstner; sml. også eventyret »Nabofamilierne«.

22

Trap: basalt. - *via appia:* brolagt landevej fra Rom, påbegyndt af Appius Claudius 312 f.Kr. - *Geijer(s):* sv. digter (1783-1847), hvis datter var gift med Adolf Hamilton, ejer af herregården Blomberg. - *Blommen paa Kinnekulle:* titel på historisk novelle af G.H. Mellin 1829, bl.a. efter mønster af Ingemanns romaner. - *Husaby-Kirke:* en af Sveriges ældste kirker, fra 12. årh.

23

Kløvse: (fynsk) klase. - *Old mortality:* hovedpersonen i Walter Scotts roman af samme navn (1816), som røgtede de forfulgte skotske presbyterianeres grave. - *sirede:* prydede. - *Sacristiet(s):* siderum i kirke. - *Madonnas (...) Fødselsfest:* 8. sept. - *Kleven:* Kinne-Kleva (af klev = kløft).

24

Carnisser: s-formet øverste led af en gesims. - *Ellora:* indisk tempelby, hvor Kailashelligdommen er hugget frit ud af klippen. - *Bramin:* indisk offerpræst. - *Kinnakullas:* skal være Kinnekulles. - *Ramayana og Mahâbhârata:* oldindiske heltedigte. - *Kragemaal:* fordrejet, uforståeligt sprog. - *P-Maal:* fordrejet sprog, hvor alle stavelser gentages med p i forlyd. - *Brockhaus's Conversations-Lexicon:* udbredt ty. encyklopædi. 167 - *Sakuntala (...) etcetera:* skuespil af Kalidasa o. 400 e.Kr. - *Sanskrit(-Litteratur):* gammelindisk sprog.

27

Mariestad: by nord for Kinnekulle ved søen Vänern. - *Slutteren:* arrestforvareren.

28

Tilhold: hjemsted. - *Condition:* tjenesteplads. - *Inqvisitionen(s):* katolsk kætterdomstol. - *Bagnerne:* franske straffeanstalter. - *Blykamre:* fængselsrum under Dogepaladsets blytag.

29

Callot: Jacques C., fr. raderer fra 17. årh., især kendt for raderinger af folkelivet. Inspirerede den ty. romantiker E.T.A. Hoffmann til hans *Phantasiestücke in Callots Manier* (1814-15). - *Capitano di Baroni:* (ital.) gavtyvenes konge. - *Wigen:* sø mellem Vänern og Vättern. - *industriøse:* foretagsomme.

30

gentil: fin, høvisk.

31

Wadstena: Vadstena, hvor den hellige Birgitta anlagde sit kloster i 1370'erne.

32

Forfatter: Magnus Pontin: *Förr och nu i Wadstena* (1846). - *Herculanum:* by, som blev begravet ved Vesuvs vulkanudbrud år 79 e.Kr. - *Kongebog(en):* digtning om konger. - *Sanct Brittas Løg:* ramsløg (opkaldt efter den hellige Birgitta). - *Johan:* Johan III (1537-92), søn af Gustav Vasa, konge fra 1569. - *svare for:* indestå for.

33

Ingrid: I. Persdotter (efter Pontin a.st.). - *Heloise:* teologen Abelards ulykkelige elskede (o. 1120). - *Bröderne:* skal være Bröderna. - *Systrarne:* skal være Systrarna. - *Spil:* skal være Spel. - *Robert: Robert le Diable*, opera af Meyerbeer (1831), frit efter et fr. folkesagn. - *dømmer ikke:* fra Jesu bjergprædiken, Matt. 7,1. - *djerfves:* vover. - *for (Dig allena):* fejl for för. - *Ave Maria:* bøn til Jomfru Maria. - *Pater Noster:* Fadervor. - *ihågen:* skal være i hågen, ihu. - *messen:* skal være messan. - *täckeliga:* yndige. - *for någen:* skal være för någon. - *straffe:* skal være straffa. - *uppsåt:* forsæt, hensigt. - *dette:* skal være detta. - *Visen om Klosterrovet:* sv. folkevise (hos Pontin a.st.).

34

Skjøn Agda og Olof Tyste: sagn genfortalt hos Pontin (a.st.). - *Romeo:* i Shakespeares skuespil *Romeo og Julie.*

35

Budgaffelen: budkavlen, budstikken. - *Gustav Wasa:* blev efter 1520 eftersøgt af Christian II og flygtede til Dalarne for at rejse et oprør, sml. kap. XIX.

36

raade: bestemme.

37

Birgitta(s): den hellige Birgitta (1302 el. 03-73). - *Snille:* begavelse. - *Daarekiste:* sindssygehospital. - *Blaasteen(s):* en slags glimmerskifer.

38

Hertug Magnus: en af Gustav Vasas sønner. - *Philippa(s):* 1394-1430, datter af Henry IV og gift med Erik af Pommern. - *Elisabeth:* datter 168 af grev Gerhard V. - *Hakon:* Haakon VI (1340-80), konge fra 1355.- *Waldemar:* Valdemar Atterdag, far til Margrethe I. - *St. Birgitta:* den følgende skildring efter Pontin (a.st. 14ff). - *Birger Brahe(s):* Birger Persson, fejlagtigt forbundet med slægten Brahe. - *egne:* særegne. - *Ulfåse:* skal være Ulfåsa.

39

Nidaros: Trondheim i Norge. - *Skriin:* sølvbeslået træskrin med Olav den Helliges kiste, hvori han lagdes efter slaget ved Stiklestad 1030. - *Bo Jonsson Grip:* d. 1386, en hensynsløs godssamler.

40

Brøst: mangel. - *Wetter:* Vättern. - *Drabant(-Salen):* kongelig livvagt.

41

Katarina Stenbock: 1536-1621, datter af Gustaf Stenbock 1502-72. - *Gustav af de tre Roser:* 1531-66, søn af Johan Turesson og Kristina Gyllenstierna, hørte til slægten Tre Rosor. - *Ja-Ordet:* ægteskabsløftet, trolovelsen. - *glemt ude:* forsmået. - *Torpa:* herresæde i Västergötland.

42

Stammemoderen: Gustav nedstammede dog ikke fra den hellige Birgitta, men fra Karl Knutssons første dronning Birgitta Bielke.

43

hållar: skal være håller. - *forgättar:* skal være förgäter, glemmer. *Hans Broder:* grev Edzard, gift 1559 med Katarina af Sverige. - *lagt til:* se n.t.s. 13. - *trættes:* skændes. - *føie:* kort. - *Atterkomst:* genkomst.

44

Sqvalderen(s): sladderen.

47

Heelt: helhed.

48

Commersen: redeligheden. - *raisonerer:* gør vrøvl. - *tvinede:* tudede. - *Johanna Montfaucon (...) Dyveke:* populære skuespil, hhv. af tyskeren Aug. v. Kotzebue (opført 1804) og O.J. Samsøe (opført 1796). - *Skandinav:* tilhænger af nærmere forbindelse mellem de nordiske lande, politisk bevægelse fra 1840'erne.

49

Mem: herregård ved Söderköping. - *Stegeborg:* ringmursborg fra 1400-tallet, ombygget på Gustav Vasas tid. - *høibyrdede:* af fornem slægt. - *engelsk Have-Anlæg:* frit formet efter naturen, afløste o. 1800 den stive fr. parktype. - *kuler:* blæser frisk. - *Havguden(s):* den gr. Poseidon.

50

Banehug: dødbringende hug. - *Strandhug:* overfald af sørøvere (vikinger) på kystbygd. - *Holmgang(en):* tvekamp på en ø (holm).

51

Berserk: ustyrlig kriger. - *Archipel:* øhav (egl. det ægæiske i oldtidens Grækenland). - *Brøst:* fejl. - *Sætstok(kene):* højsædestøtte. - *Fostbrødre:* plejebrødre. - *Garderike:* Rusland.

52

Stegers(ets): køkken. - *Braavigen:* Bråviken, fjord fra Østersøen ind til Norrköping. - *æsket:* udfordret. Sagnet om Bråvallaslaget er gengivet i det norske Bråvallakvad. - *Harald Hildetand:* da. sagnkonge fra 6. el. 169 7. årh. - *Straadøden:* at dø i sengehalmen af sygdom eller alderdom. - *Marathon:* slagpladsen for grækernes sejr over perserne 490 f.Kr. - *Bane:* drabsmand. - *Svithiot:* skal være Svithiod, gammelnordisk benævnelse for den østlige del af Mellemsverige. - *saa:* sådan. - *Idræt:* bedrift.

53

Runer: magiske skrifttegn. - *Birger Jarl:* af Kjälbo (d. 1266) anlagde Stockholm. - *Agne:* sv. sagnkonge, hærgede i Finland og røvede kongedatteren Skjald, som imidlertid hævnede sig ved at hænge ham i hans guldhalsring. - *Olof Skjødkonning:* d. ca. 1022. Beretningen om hans kamp mod Olav den Hellige er genfortalt efter Afzelius (se n.t.s. 10) II 1840.

54

Kärna: hovedtårn på fæstning. - *Ladulås('s):* Magnus L. 1240-90, sv. konge. - *Albrecht(s):* A. III, hertug af Mecklenburg og sv. konge 1363, d. 1412. Efter hans nederlag over for Margrethe af Danmark 1389 fik tyskerne magten i Stockholm ved et skændigt overfald på de svenske borgere, kaldet »Käpplingemordet«. - *Sverrigs Bøddel:* der hentydes til det stockholmske blodbad 1520, hvor over 80 tilhængere af rigsforstanderen Sten Sture blev henrettet. - *beseirede den danske Hær:* i slaget ved Brunkebjerg 1471. - *Indtog:* 1523, efter Christian II's fordrivelse. - *Gustav Adolf(s):* Gustav II, konge 1611-32. - *Versailles:* Ludvig XIV's pragtfulde kongeslot, udvidet i 1680'erne. - *Tessin(s):* arkitekten Nicodemus T. den Yngre (1654-1728) ombyggede slottet efter branden 1697. - *Billed:* statue af Sergel rejst 1808. - *Endymion:* i gr. mytologi en ung jæger, elsket af månegudinden Selene, som fik himmelguden Zeus til at tilstå ham et ønske: den evige søvn. Afbildes derfor gerne sovende. - *Fogelberg(s):* Bengt Erland F., sv. billedhugger (1786-1854), kolossalstatue af Odin 1831. - *Sergell(s):* Johan Tobias Sergel, sv. billedhugger (1740-1814), Amor og Psyche 1787.

55

Villa Reale: offentligt parkanlæg i Neapel (nu Villa Nazionale). - *Jungfernstieg:* promenade i Hamborg. - *Norrmalm:* opr. nordlig bydel (malm = forstad). - *Gustav den Tredie:* blev skudt 1792 af et medlem af en gruppe sammensvorne. - *Polichinel(ler):* pukkelrygget drillepind, fast figur i de italienske farcer. - *Jenny Lind:* se n.t.s. 10.

56

Stagnelius: den romantiske digter Erik Johan S. (1793-1823). - *Nicander:* Karl August N. (1799-1839) udgav en romancecyklus *Kung Enzio* og digtsamlingen *Lejonet i öknen* (1838). - *Strada Balbi:* hovedgade i Genua. - *Kong Enzio:* ca. 1220-72, konge af Sardinien, søn af Friedrich II af Hohenstaufen.

57

Ridderholms-Kirken: Riddarholmskyrkan, franciskansk klosterkirke 170 fra o. 1300 med de svenske kongegrave. - *Magnus Ladulås:* sv. konge 1275-90. - *Carl den Niende:* sv. konge 1604-11. - *Gustav Adolph:* se n.t.s. 10. - *Carl den Tolvte:* se n.t.s. 10.

58

Djurgården: næs øst for Stockholm ud mod Skærgården. - *Dalkullen:* kvinde fra Dalarne, der tog sæsonarbejde ved rutebådene. - *Skalmeie(toner):* primitiv fløjte, fremstillet f.eks. af pile- eller hyldegren. - *Pera:* bydel i Istanbul, omtalt i *En Digters Bazar* II, kap. 6. - *Villa-Borghese:* den ital. fyrsteslægt Borgheses lystslot uden for Rom.

59

Bystrøm(s): den sv. billedhugger Johan Niklas Byström (1783-1848), som Andersen havde truffet i Rom

1833. - *Casa santa:* helligt hus. - *Hero:* i den antikke digtning var H. præstinde ved Afroditetemplet i Sestos ved Hellespont. Hun blev elsket af Leander fra Abydos på den modsatte side af strædet, og da de ikke måtte få hinanden, svømmede han om natten over sundet, vejledt af hendes lampe. Men en stormfuld nat slukkedes lampen, og han druknede. Hun styrtede sig da fortvivlet i havet. - *Bellman(s):* sv. digter (1740-95). Buste af Byström 1829. - *anakreontiske:* den gr. lyriker Anakreon (6. årh. f.Kr.) hyldede vin og elskov i sine digte. - *Bolle:* puncheskål. - *Movitz:* bellmansk figur. - *probere(r):* prøve. - *Oberon(s):* alfekonge i gammelfr. digtning. - *Ulla (...) Mutter paa Tuppen:* bellmanske figurer. - *hej (...) aska:* frit efter *Fredman Epistlar* no. 1 af Bellman. - *Tenier(s):* den flamske genremaler David T. (1610-90).

60

Dithyrambe: festsang til vinguden Dionysos' ære. - *hur ögat (...) ströddes: Fredmans Epistlar* no. 27. - *Mænade(n):* vild kvindelig dyrker af vinguden. - *Anadyomene:* tilnavn til kærlighedsgudinden Afrodite. - *Saloppe:* ærmeløst overstykke.

61

Qvinkeleren: syngen. - *Orm:* kval, pine.

63

Vraa: krog. - *Syndens syvfarvede Bue:* de syv dødssynder omfatter, foruden de nævnte, vrede, misundelse og livslede. - *Sveitseren:* dørvogteren. - *Carnailler:* slyngler, pak.

64

alt: allerede.

66

Mignon: kæledægge, øjesten. Navn på barneskikkelse i Goethes roman *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795), som synger om Italien. - *Bellini(s):* Vinzenzo B. (1801-35), ital. operakomponist. - *Tidselblomsten:* Skotlands heraldiske emblem. - *Burns:* Robert B., skotsk digter (1759-96). - *phrygiske Hue:* antik tophue, stammende fra det lilleasiatiske landskab Frygien. - *Ganymed:* skøn yngling, som efter sagnet blev bortført af guderne for at være mundskænk for Zeus.

67

Doctor Faust(s): sortekunstner fra 16. årh., i eftertiden sagnagtig figur. - *Skovlerne:* hjulskovlene, der presser hjuldamperen frem. - *Caleido-*
171

skop: drejelig kikkert, som ved vinkelstillede spejle viste farvede glasstykker i skiftende figurer. - *Fyrisaa:* elv løbende nordfra gennem Uppsala ud i Mälaren. - *Notre-Dame:* Vor Frue katedral i Paris med dobbelttårne. - *Tørneros(s):* se n.t.s. 10. - *Geijer(s):* se n.t.s. 22. - *Insurgenterne:* de oprørske slesvigholstenere, hvis mål var en særlig forfatning for Slesvig-Holsten. - *Hegelianer:* tilhænger af den ty. filosof Hegel (1770-1831). - *Sexa:* souper (opr. indtaget kl. 6).

68

Baun: signal.

69

Landshøvding(ens): embedsmand, der står i spidsen for et len, dvs. et større administrativt område. Det var på dette tidspunkt Robert Fredrik v. Kræmer (1791-1880). - *ham, hvis Snille:* botanikeren Elias Fries (1794-1878). - *»Blomsternes Sanger«:* romantikeren P.D.A. Atterbom (1790-1878) med digtkredsen *Blommorna* 1812 og eventyrdramaet *Lycksalighetens ö* 1824-27. - *ham, hvis folkelige:* C.W. Böttiger, gift med en datter af Tegnér, digteren af romancekredsen *Frithiofs saga* 1825. - *Wennerberg:* forfatteren og komponisten Gunnar W. (1817-1901) skrev samlingen af studenterduetter 1849-51. - *Beronius:* Otto B. (1820-95), bassanger, senere embedsmand. - *Erik den Fjortende:* 1533-77, konge 1560-68. Hændelsesforløbet fortalt efter den sv. historiker Anders Fryxell (*Berättelser ur svenska historien* III 1828).

70

Rakker(en): skraldemand, bøddelknægt. - *kline(de):* klistre.

71

Skjelm: slyngel. - *(Marmor-)Sarkophager:* gravmæler. - *Sergell(s):* se n.t.s. 54. - *de Geer(ske):* holl.-sv. adelig slægt.

72

amici: (lat.) venner. - *discipuli:* (lat.) disciple, elever. - *een af Linnés Disciple:* i Dagbogen 2. juli 1849 citeres »Venner«. - *Dobbeltgjænger:* traditionen om Linnés synshallucinationer anses nu for fejlagtig. - *Orangeri(erne):* væksthus for orangetræer o.l. - *Herbarium:* samling af tørrede planter. - *Ødman:* Samuel Ödman (1750-1829). - *Bussemænd:* skræmmebilleder.

73

Polyp(en): kirtelsvulst i næsehulen. - *Schrøder:* Johan H. Schröder (1791-1857), professor i arkæologi og litteraturhistorie, bibliotekar.

74

Hakon Jarl: udg. 1807. - *Palnatoke:* udg. 1809. - *Codex argenteus:* (lat.) sølvhåndskrift. - *de la Gardie(s):* Magnus de la G. (1622-86), sv. statsmand og mæcen. - *Thunberg(s):* Carl Peter T. (1743-1822), botaniker, berejste Japan i 1790'erne. - *Danmark(s):* navn på sogn i Uppland, hvis kirke efter traditionen blev opført for byttet fra den danske hær efter Henrik Skadelaars søn Magnus' nederlag 1160. - *Carl Johan:* Karl XIV Johan (1763-1844), opr. Bernadotte, sv.-no. konge fra 1810.
172

75

Ynglingeslægten(s): navn på den gamle svenske kongeæt efter stamfaderen Yngve.

76

Gustav Adolph: Gustaf II Adolf, konge 1611-32. - *Ebba Brahe:* hofdame hos hans mor, enkedronning Kristina, som hindrede deres forbindelse. Hun ægtede senere rigsmarsken Jakob de la Gardie og fik sønnen Magnus (se n.t.s. 74). - *Reisebogen:* [A. Bohlin] *Handbok för resande i Sverige*, 2. uppl. 1847. - *däld:* dalsænkning. - *föga angenäm nejd:* lidet tiltalende egn. - *Isenbod:* isenkramforretning.

77

Balsamine: springfrø. - *Youngs Nattetanker:* Edward Youngs sentimentale læredigt *Night Thoughts on Life, Death and Immortality* (1742- 45, da. overs. 1764). - *Geranium:* storkenæb. - *Aronstave:* 4. Mos. 17.

79

Herbarium: se n.t.s. 72. - *Bogen (...) i sin Kiste:* episode fra Dannemora, som Andersen fik fortalt i Uppsala (Dagbogen 9. juni 1849).

80

søde: ferske (sv. söt). - *Gjeddeblad:* gedeblad, kaprifolium.

81

Sæther-Dalen: dyb floddal ved byen Säter i Dalarne syd for Falun. - *Hammelen:* trækstangen. - *svingle(de):* rave.

82

Mutter: møtrik. - *Bringetøiet:* seletøjet om hestens bringe (bryst). - *Hønsehamme:* fjederdragter. - *Holdkarlen:* gæstgiverkusken. - *Sold:* filter. - *Sup:* (svensk) snaps, dram. - *den nye Barselstue:* anonymt lystspil af Andersen (1850), sc. 5. - *vist:* sikkert. - *Hedemora:* Dalarnes ældste by. - *Brunnbäck:* flække syd for Hedemora.

83

Prygl: stok, knippel.

85

Maistangen: midsommerstangen. - *Huusfaderen:* pastor Olof Schultzberg (1791-1849).

86

gurkemeieguul: farve fra stof udvundet af den ostindiske krydderurt gurkemeje. - *Paletots:* sækformede overfrakker.

87

Abc-Verset: fra *ABC og Læsebog* af Thom. Rasmussen 1798. - *Sirener:* syrener.

88

Løg-Knipper: for at fremkalde tårer (også anført af Fr. Barfod: *En Reise i Dalarne* 1863). - *hafve:* skal være hafva. - *lefvet:* skal være lefvat. - *kunne:* skal være kunna. - *Lin:* linned, lærred. - *brød:* talte gebrokkent. - *Natsæk:* rejsetaske. - *Saffian:* (tyrkisk) art læder.

89

Dalkuller: piger fra Dalarne. - *Faconer til Peberkager:* gengivet i P. Uttenreiter:

H.C. Andersen Billedbog 1924, s. 53.

90

Soller-Øen: ø med kirke fra 1777. - *Kulbrænderen(s):* kulsvieren.

91

»Nyckel-Harpen«: nøgleharpe, hvis strenge forkortes ved hjælp af et på halsen anbragt klaviatur. - *»Bockhornet«:* bukkehornet. - *Danskens Herredømme:* unionstiden 1389-1521. - *Carl den Tiende:* Karl X Gustaf i svenskekrigen 1657-60. - *Margareta:* Margrete I. - *Erik af Pommern:* konge 1389-1439. - *Swenska Folkets sago-Häfder:* af Afzelius, se 173 n.t.s. 10. - *Geßler:* kendt fra sagnkredsen omkring Wilhelm Tell.

92

Hærderne: skuldrene. - *det blaa Taarn:* fængselstårn i det gamle Københavns Slot. - *Christjern(s):* Christian II.

93

Blodbadet: se n.t.s. 54. - *Ørnæs:* skal være Ornäs. - *Svardsjø:* skal være Svärdsjö.

94

Ulmelands: skal være Utmelands. - *Sturerne:* Svante S. (d. 1512) og hans søn Sten S. (1492-1520), gift med Kristina Gyllenstierna.

96

samm: svømmede. - *den gamle Sang:* Dalvisen, udg. i Geijer og Afzelius: *Svenska folkvisor* (1814-16) nr. 62. - *Beldenack:* Jens Andersen Beldenak (d. 1537). - *Brunbäcka (...) Swerige:* efter Afzelius (se n.t.s. 10) V 1843. - *Jutar:* danskere (egl. jyder). - *Svensken gaaer ned:* som frivillige deltagere i treårskrigen.

97

Provstegaarden: hos pastor B.U. Boethius (1803-74), også nævnt af Fr. Barfod (se note til s. 88). - *Midsommer-Blomsten:* melet kodriver. - *Lazarus:* den fattige mand i Luk. 16,20.

98

Bjørn: episode fortalt fra Trollhättan (Dagbogen 20. juli 1849). - *Havrekjærv:* havreneg. - *Gräfenberg:* i G.-Freiwaldau oprettedes 1826 den første vandkuranstalt for koldtvandsbehandling. - *Porphyr(-Værket):* bjergart med krystaller, som poleres til dekoration. - *Finner(nes):* skovarbejdere fra Finland. - *Maler (...):* opfordringen fulgtes af Vilh. Marstrand, der i 1850-51 gjorde studier her til sit store maleri »Kirkefærd i Dalarne« (1853, Statens Museum for Kunst).

99

malet: de såkaldte Dalmålningar. - *Livkjole:* herrekjole med skøder.

100

Slangen: 1. Mos. 3,5.

101

I Aand og Sandhed: Joh. 4,23.

103

Kalk: bæger, dvs. mål af lidelse (Jesu ord i Getsemane, Matt. 26,39). - *Spand:* kort tidsrum.

104

Manna: brød fra himlen, hvormed Gud bespiste jøderne i ørkenen (4. Mos. 11). - *Linnéa:* se n.t.s. 10.

105

Svaneham: i den ty. forfatter Musäus' (1735-87) eventyr (genfortalt af Oehlenschläger i *Eventyr* II 1816), benyttet i Henrik Hertz' drama *Svanehammen* (1841) og i Andersens eventyr »Dyndkongens Datter« (1858). - *Hyperboreerne(s):* efter oldgr. forestilling et folkeslag nord for Boreas (nordenvinden). - *Digerdøden(s):* (sv.) pesten, den sorte død 1350.

106

Pindevogn: køretøj af tynde fjæle med sider af tremmeværk. - *vallvisar:* skal være vallvisor, vogterviser. - *hornlatar:* skal være hornlåtar, hornmelodier.

107

gosse: (sv.) dreng.

110

Solfatara: vulkankrater ved Neapel. - *Sagnet:* i lidt anden form meddelt 174 af Selma Lagerlöf i *Nils Holgerssons underbara resa* (1906-07) kap. 30. - *Kobberærts:* kobbermalm.

111

Schiller: Fr. Schillers (1759-1805) ballade »Der Gang nach dem Eisenhammer« (1797). - *Stöten:* stöt (sv.), åbent grubehul eller skakt.

112

svindel: svimmel. - *Stigerne:* grubeformændene. - *Bjergmand:* Matts Israelsson, kaldt Fet-Matts, omkommet 1677, emne for E.T.A. Hoffmanns novelle »Die Bergwerke zu Falun« (1818), benyttet i Oehlenschlägers skuespil *Den lille Hyrdedreng* (s.å.). - *I en anden Grube:* efter Handbok (se n.t.s. 76) s. XV. - *Vitriolen:* kobbervitriol udvundet fra grubevandet ved inddampning til krystallisation.

114

Mignon(s): se n.t.s. 66. - *Keiseren:* den østrigske Franz Joseph I, som 1848 havde ført en hær mod Ungarn, der kæmpede for sin uafhængighed. - *velafsluttede:* velbeskyttede.

115

Gefion: nord. gudinde, som den sv. kong Gylfe skænkede så meget land, hun kunne oppløje med fire okser. Hun omskabte da sine sønner til okser, og pløjelandet blev til Sjælland, det opståede hul til søen Mälaren. - *Slaget ved Fredericia:* med sejren over slesvigholstenerne.

116

Schehersad: vesirdatter i *1001 Nats* rammefortælling, som efter sit bryllup med sultanen skal henrettes, men ved sin fortællekunst får udskudt dødsdommen nat efter nat og til sidst benådes. - *Durchlauten:* (ty.) tiltale til fyrster. - *Stilk* (her:) slægtsgren.

117

Spieß: Carl Heinrich S. (1755-99), ty. forfatter af gyserromaner. - *Atlas:* i gr. mytologi en kæmpe, der bærer himmelkuplen. - *Zeus (...) Jupiter:* himmelguden i klassisk gr. og rom. mytologi. - *Suite:* følge. - *Kastaliavæld:* kilde på bjerget Parnassos, hvori nymfen Kastalia druknede sig for at undgå guden Apollons efterstræbelser. - *Apotheose:* guddommeliggørelse, forherligelse.

119

Homers Heltetid: sagntiden for heltene i *Iliaden* og *Odysseen.* - *Schubert:* den ty. teolog Fr. Wilh. v. S. (1788-1856) i et trebindsværk om Norden 1823-24, omtalt i rejsehåndbogen (se n.t.s. 76). s. XV.

120

Nøkken: åmand, som efter folketroen drømmer om at få en menneskelig sjæl. - *Avesta('s):* by sydøst for Falun med kobberforædlingsværk fra 17. årh., hvor råkobberet fra Falun blev bearbejdet. - *Halvtredie svenske Miil:* 2½ gange ca. 10½ km = ca. 27 km. - *Gefle:* nu Gävle, by ved den botniske bugt.

121

Øens Bruk: Älvkarleö bruk, jernværk ejet af friherre Per Adolf Tamm (1774-1856).

122

Dryaden: trænymfe (benyttet af Andersen i eventyret »Dryaden« 1868).
175

124

Mephistopheles('s): djævlefiguren fra sagnet om Faust. - *invalide:* gebrækkelige.

125

Sommerfugl: gr. Psyche, symbol på den udødelige sjæl pga. insektets stadier som larve (liv), puppe (død) og vinget væsen (opstandelse).

126

Dannemora: grubefelt ca. 50 km nord for Uppsala. - *Lore-Ley:* sirene, som på klippen af samme navn ved Rhinen lokkede de søfarende i døden; kendt fra Heines digt i »Reisebilder« (1826). - *Sylphider(nes):* kvindelige luftånder.

128

Rammelsberg: beskrevet i Andersens rejsebog *Skyggebilleder* (*Danske Klassikere* s. 43). - *Hallein:* by i Salzburg ved floden Salzach. - *Katakomber:* underjordiske begravelsespladser udhugget i klippen. - *Handbok:* se n.t.s. 76.

129

Dickens: i *American Notes* (1842) kap. 6,12. - *Sanct Antonius:* et vildsvin hørte til den hellige Antonius' attributter. - *den forlorne Søn:* Luk. 15,15.

130

gaae paa Olden: finder olden, dvs. bog og agern. - *bra':* (sv.) fint, godt.

132

Purpur-Snekke: snegl, hvoraf fremstilledes purpurfarve i oldtidens Fønikien. - *Guldfinger:* ringfinger, »guldbrand«. - *Halvø:* Coloma, hvor der i 1848 blev fundet guld. - *Monte-Christo('s):* hovedpersonen i Alexandre Dumas' roman *Greven af Monte Christo* (1844). - *Skjeppen:* skæppe, beholder som gammel måleenhed. - *Ærts:* se n.t.s. 110.

133

Leander: se n.t. Hero s. 59. - *Folianter:* bøger i stort format (folio). - *kryste(de):* presse. - *Herkules paa Skilleveien:* antik fortælling om sagnhelten Herakles, som fik valget mellem to kvinder, der personificerede lasten og dyden. - *Tobias:* i den apokryfe Tobits bog 5,5. - *virke(t):* brodere.

134

Diogenes: oldgr. filosof fra Sinope (4. årh. f.Kr.), der søgte med lygte efter et menneske. - *hvide Kone:* ty. eventyrtradition, benyttet af Oehlenschläger i syngespillet *Ludlams Hule* (1814). - *Basilisken:* fabeldyr med krone på hovedet (deraf navnet »kongelig«). - *Høvlspaanen:* talgstrimmel i tællelysets rand, der varslede død for den person, den pegede hen imod. - *Cherub:* (hebr.) lysengel. - *Laterna magica:* (lat.) tryllelygte, der fremviste forstørrede billeder på en mørk væg.

135

Guldgran(et): gran, gammel vægtenhed ved vejning af ædle metaller.

136

Lucifer: morgenstjernen (egl. lysbringer). - *Thespis:* se n.t.s. 19. - *Sophokles:* gr. tragediedigter (5. årh. f.Kr.). - *Aristophanes:* gr. komediedigter (5. årh. f.Kr.).

137

franske Forfatterinde: har ikke kunnet oplyses.

176
177

Indhold

I Sverrig	9-136
I Vi reise	9
II Trollhätta	11
III Fugl Phønix	19
IV Kinnekulle	21
V Bedstemoderen	25
VI Cellefængselet	27
VII Tiggerdrenge	29
VIII Wadstena	31
IX Marionetspilleren	45
X Skjærgaardene	49
XI Stockholm	53
XII Djurgården	58
XIII En Historie	61
XIV Upsala	66
XV Sala	76
XVI Den stumme Bog	79
XVII Säther-Dalen	81
XVIII Midsommerfesten i Leksand	85
XIX Ved Siljan-Søen	90
XX Tro og Videnskab (Prædiken i Naturen)	100
XXI I Skoven	104
XXII Stemninger	108
XXIII Fahlun	110
XXIV Hvad Straaene sagde	114
XXV Digter-Skiltet	116
XXVI Dal-Elven	119
XXVII Billeder i det Uendelige	123
XXVIII Dannemora	126
XXIX Svinene	129
XXX Poesiens Californien	132

178

Efterskrift	
Tilblivelse	141
Rejsegennemgang	144
Modtagelse	160

Tekstforhold 161
Litteratur 163
Noter til Efterskrift 163
Tekstrettelser 164

Noter 165